

cejfe

Avaluació del projecte CerclesCat

4t informe

Investigació pròpia

Autors

Activitat finançada amb càrrec als crèdits rebuts del
Ministeri d'Igualtat (Secretaria d'Estat d'Igualtat i
contra la Violència de Gènere)

Avaluació del projecte

CerclesCat

4t informe

Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada
Universitat de Barcelona
Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a les Víctimes
Fundació Salut i Comunitat

Any 2021

Activitats parcialment finançades per:

Coordinadors/es i autors/es de l'informe:

Thuy Nguyen Vo (coord.). Investigadora del Grup d'Estudis Avançats en Violència (GEAV). Facultat de Psicologia. Universitat de Barcelona. Tècnica de la Unitat de Medi Obert i Serveis Socials. Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a les Víctimes (SMPRIAV).

Manel Capdevila Capdevila (coord.). Responsable d'Investigació del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

Altres autors/es, per ordre alfabètic:

Antonio Andrés Pueyo. Catedràtic del Departament de Psicologia Clínica i Psicobiologia. Facultat de Psicologia. Universitat de Barcelona.

Aroa Arrufat Pijuan. Tècnica becada de la Unitat d'Investigació del CEJFE.

Patricia Bosch García. Unitat de Suport CerclesCat. Fundació Salut i Comunitat.

Xavier Buscà Huertas. Responsable de la Unitat de Programes d'Intervenció Especialitzada de la SMPRIAV.

Jordi Camps Martí. Cap del Servei de Rehabilitació de la SMPRIAV.

Marc Cerón Riera. Cap de l'Àrea d'Investigació i Formació en Execució Penal del CEJFE.

Berta Framis Ferrer. Tècnica de la Unitat d'Investigació en Execució Penal del CEJFE.

Aina Ibàñez i Roig. Tècnica de l'Observatori Català de la Justícia en Violència Masclista del CEJFE.

Rosa M. Martínez Casado. Cap del Servei de Medi Obert i Serveis Socials de la SMPRAV.

Marian Martínez García. Tècnica de la Unitat de Programes d'Intervenció Especialitzada de la SMPRIAV.

Anna Montes Alcaraz. Tècnica de la Unitat de Medi Obert de la SMPRIAV.

Àngels Nuñez Cirera. Responsable de la Unitat de Medi Obert i Serveis Socials de la SMPRIAV.

Pablo Romero Seseña. Tècnic becat de la Unitat d'Investigació del CEJFE.

Ramón Sendra Recasens. Tècnic de la Unitat de Medi Obert i Serveis Socials de la SMPRIAV.

Carles Soler Iglesias. Subdirector general de Programes de Rehabilitació i Sanitat de la SMPRIAV.

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència de [Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 No adaptada de Creative Commons](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca) el text complet de la qual es troba disponible a <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

Així doncs, es permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública del material, sempre que se citi l'autoria del material i el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Departament de Justícia) i no se'n faci un ús comercial ni es transformi.

Sumari

0. Introducció.....	1
1. El projecte CerclesCat	9
1.1. Cercles de Suport i Responsabilitat (<i>Circles of Support and Accountability</i> o CoSA)	9
1.1.1. Aproximacions teòriques que sustenten el model de funcionament dels CoSA	10
1.1.2. L'estat actual de la recerca internacional sobre el model CoSA... ..	12
1.1.3. L'impacte del model CoSA sobre la prevenció de la reincidència. ..	17
1.1.4. L'impacte de Cercles sobre el desistiment i la reinserció social ...	21
1.2. CerclesCat: el model de funcionament dels CoSA a Catalunya.....	23
2. La recerca: avaluació del programa CerclesCat	27
2.1. Objectius generals.....	27
2.2. Metodologia.....	28
2.2.1. Població estudiada	28
2.2.2. Model d'anàlisi	30
2.2.3. Calendari de la recerca.....	32
2.2.4. Progrés i síntesi de la recerca (2016-2020).....	33
2.3. El present informe	38
2.3.1. Desistiment, reincidència en delinqüents sexuals i <i>Cercles</i>	38
2.3.2. Les variables associades a la reinserció i reintegració social	51
2.4. Objectius específics del present informe	61
2.5. Metodologia.....	62
2.5.1. Població estudiada	62
2.5.2. Variables d'estudi	63
2.5.3. Procediment.....	63
2.5.4. Anàlisi de dades	65
3. Resultats	66
3.1. En relació amb els grups d'estudi	66
3.1.1. La reincidència.....	66
3.1.2. Diferències entre els grups Cercles, Col·laborador i Rebuig	73
3.1.3. Diferències entre els reincidents dels cinc grups	75
3.1.4. Característiques dels reincidents i desistents.....	78
3.1.4.2.1. Reincidents en reincidència sexual	80
3.1.4.2.2. Reincidents en reincidència violenta no sexual.....	80

3.1.4.2.3. Reincidentes en reincidència no violenta	82
3.1.5. Indicadors de reinserció del grup Cercles	82
4. Indicadors de qualitat	94
4.1. Sistema de Gestió de CerclesCat	94
4.1.1. Sistema documental	95
4.1.2. Indicadors de qualitat.....	97
4.2. Evolució i comparativa dels indicadors de qualitat: 2017-2020.....	99
5. Rendiment de comptes del projecte.....	111
5.1. Flux de casos i gestió de les propostes.....	111
5.2. Estudi específic dels casos del grup Rebuig i accions empreses	113
5.3. Difusió i captació positiva d'involucrats	115
5.3.1. Actuacions locals	115
5.4. Difusió de la recerca i participació externa.....	117
5.4.1. Publicacions.....	117
5.4.2. Aparicions en mitjans de comunicació.....	118
5.4.3. Participació en seminaris, congressos, cursos, actes i activitats	119
6. Discussió de resultats	122
7. Conclusions i propostes	136
7.1. Conclusions.....	137
7.2. Propostes	144
8. Referències	147
9. Annexos	163
Annex 1: Plantilla descripció de variables.....	163
Annex 2: Codis país.....	177
Annex 3: Codis delictes	163
Annex 4: Variables de reinserció	175

0. Introducció

Què es fa? Avaluar el programa CerclesCat

Aquest és el quart i últim de la sèrie d'informes del programa CerclesCat a Catalunya.

Tot i que s'explica amb més detall en el desenvolupament de l'informe, a tall introductori podem dir que CerclesCat és una rèplica del programa Cercles de Suport i Responsabilitat (*Circles of Support and Accountability* o CoSA en anglès) per al tractament en comunitat dels condemnats per delictes sexuals que presenten un alt risc de reincidència violenta, un cop en llibertat en finalitzar la seva condemna.

Els bons resultats obtinguts al Canadà (país d'origen del programa) van impulsar la creació de nous Cercles en altres països arreu del món. L'any 2012 el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya va decidir adaptar el model CoSA a la realitat i el context català, i així es va iniciar el projecte CerclesCat. El que té el/la lector/a ara entre mans és l'avaluació d'aquesta política pública aplicada: la implementació del model CerclesCat a Catalunya.

Per a què es fa? Per determinar què funciona

El model CerclesCat és molt jove en la seva implementació i s'ha realitzat gradualment per tal que s'introdueixi com un recurs més per a la gestió del risc de delinqüents sexuals al nostre territori. Això s'ha tingut en compte en el disseny del projecte d'avaluació, que ha durat gairebé cinc anys, i del qual s'han anat presentant resultats parcials cada any. En cadascun d'aquests informes parcials s'ha volgut donar resposta prioritàriament a alguns dels objectius del projecte d'avaluació d'aquesta política pública: a) saber si s'estaven garantint els estàndards de qualitat del model original CoSA i la integritat del programa en la seva implementació; b) reconèixer quin és el paper, les funcions i l'impacte de totes les persones i els/les responsables implicats/des que hi participen, i c) avaluar-ne l'eficiència i eficàcia per a la reinserció social i la reducció de la reincidència dels delinqüents sexuals d'alt risc que han participat en el programa

enfront dels que no ho han fet. Aquest últim objectiu és el principal objecte d'estudi d'aquest darrer informe.

Si els resultats són positius, toca ara acomplir el darrer objectiu del projecte: d) justificar-ne la continuïtat, el finançament i el suport institucional.

Quins són els subjectes d'estudi? Persones condemnades per delictes sexuals amb alt risc de reincidència violenta quan surtin en llibertat.

La violència sexual és un problema crònicament present en totes les cultures i societats del món i, per la seva prevalença, representa un problema de salut pública que provoca seqüeles físiques i psicològiques greus i persistents sobre les seves víctimes (OMS, 2002). Així mateix, les persones que cometen actes de violència sexual¹ constitueixen, probablement, un dels grups delictius que genera més preocupació i alarma social entre els ciutadans i els poders públics. De fet, a ulls d'aquests últims, són considerats un conjunt específic de delinqüents «especialitzats» que s'han de tractar de manera diferenciada.

Tot i que la percepció social és que la majoria dels delinqüents tancats a la presó compleixen condemnes per delictes sexuals, aquesta assumpció no és correcta. En el nostre context penitenciari, suposen al voltant del 6-8% del total de la població reclusa (Generalitat de Catalunya, 2019;² Ministeri de l'Interior, 2019).

Hi ha altres mites presents entre l'opinió pública que cal suprimir, ja que contradiuen les dades científiques. El primer és la creença que els delinqüents sexuals reincideixen de manera molt elevada. Tanmateix l'evidència empírica nacional i internacional assenyala que la taxa de reincidència sexual se situa entre el 15% i el 20% en els cinc anys de seguiment (Bartosh, Garby, Lewis i Gray, 2003; Garrido, Stangeland i Redondo, 2006; Hanson i Bussière, 1998; Harris i Hanson, 2004; Lösel, 2002; Pérez, Redondo, Martínez, García-Forero i

¹ El terme «persona que ha comès delictes sexuals o violència sexual» és preferible al terme «delinqüent sexual» per les connotacions negatives que té aquest últim. Això no obstant, en congruència amb la terminologia existent a la literatura criminològica, en aquest informe s'utilitzaran ambdós termes de manera intercanviable per motius de redacció, sense que això impliqui un ús intencionat o deliberat del terme «delinqüent sexual» per promoure l'estigmatització d'aquest col·lectiu.

² <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=882>

Andrés Pueyo, 2008). Dit d'una altra manera, quatre de cada cinc persones condemnades per delictes sexuals no tornaran a reincidir en el futur.

Les dades relatives al context penitenciari català assenyalen, a més, que al voltant del 20% de les persones condemnades per delictes sexuals presenten a *priori* un alt risc de reincidència violenta, segons la valoració obtinguda mitjançant el protocol RisCanvi (Capdevila *et al.*, 2015). Això vol dir que, si la població encarcerada l'any 2019 a Catalunya per delictes *contra la llibertat sexual* eren 659 persones, i d'elles un 20% són d'alt risc de reincidència, la població susceptible de beneficiar-se de programes com CerclesCat són **132 persones**, l'1,6% de la població penitenciària catalana de l'any 2019.

Quina és l'eficàcia dels tractaments amb delinqüents sexuals d'alt risc?

El segon mite fals present entre l'opinió pública és que el tractament amb els delinqüents sexuals és ineficaç.

Tot i constituir unes xifres relativament baixes, com acabem de veure, una de les qüestions que preocupa més a tothom és si aquestes persones tornaran a cometre nous delictes quan siguin alliberades. Alguns estudis han assenyalat una reducció de la taxa de reincidència d'entre un 5% i un 10% en termes absoluts (Lösel, 2002; Marshall, 2001; Redondo i Sánchez-Meca, 2003) entre aquelles persones que han participat en un programa de tractament en comparació amb un grup control. Ara bé, altres autors d'estudis de metaanàlisi han observat que els tractaments duts a terme en comunitat obtenen sempre més bons resultats que els realitzats només en medi institucional (Andrews i Bonta, 2006).

Diversos estudis han posat de manifest que la transició de la presó a la comunitat esdevé un moment especialment rellevant per a les persones condemnades a penes privatives de llibertat (García i Soler, 2013; Ibàñez i Cid, 2016; Leverentz, 2011). També és un fet contrastat empíricament que les persones que cometen delictes sexuals disposen, d'entrada, de menys oportunitats de reinserció a tots els nivells pel rebuig social que genera aquest tipus de comportament i l'estigmatització que produeix el seu etiquetatge com a «delinqüents sexuals». Així mateix, les dificultats per trobar un habitatge estable, inserir-se laboralment,

establir relacions interpersonals o accedir a determinats recursos, entre d'altres, esdevindrien factors de risc de reincidència (Brown, 1999; Brown, Spencer i Deakin, 2007; Burchfield i Mingus, 2008; Clark, 2007; Grossi, 2017; Levenson i Cotter, 2005; Levenson, D'Amora i Hern, 2007; Leverentz, 2011; Lowe i Willis, 2019; Tewksbury, 2005; Travis, 2005; Zevitz i Farkas, 2000; Zgoba, Levenson i McKee, 2009). En la mateixa línia, l'estudi dut a terme a Catalunya per García i Soler (2013) també constata que el pas d'un règim ordinari (tancat) a un règim obert suposa una etapa especialment crítica i difícil per a aquestes persones, atesa la situació d'aïllament, desorientació i necessitat de suport social en què es troben en aquell moment. Aquests mateixos autors també van posar de manifest que al voltant del 30% de les persones que compleixen condemnes per delictes sexuals a Catalunya presenten una sèrie de necessitats criminògenes individuals i socials que en dificulten el procés de reinserció i n'incrementen el risc de reincidència (García i Soler, 2013).

Els experts assenyalen que el suport social és considerat un factor clau per reduir el risc i promoure un estil de vida prosocial (Laws i Ward, 2011; Willis i Grace, 2009). D'aquí la necessitat que les mesures adreçades a la prevenció de la delinqüència i la reincidència comptin amb programes específicament dirigits a facilitar-ne i promoure'n la reintegració social dins el context comunitari. L'evidència empírica també indica que el monitoratge i el seguiment intensiu dels delinqüents sexuals poden reduir significativament el risc de reincidència, sempre que vagin acompanyats de tractament i suport comunitari (MacKenzie, 1997; 2000), i que la combinació del control formal i informal constitueix un predictor important del desistiment en aquesta població (Kruttschnitt, Uggen i Shelton, 2000). Juntament amb aquestes recomanacions, els estudis mostren que, en termes generals, els programes específics per a delinqüents sexuals obtenen més bons resultats quan es duen a terme en el context comunitari que no pas dins de la presó (Schmucker i Lösel, 2015).

Per aquesta raó, les intervencions dirigides a la reintegració social i el desistiment de les persones condemnades per delictes sexuals s'han de centrar no només en el context personal de l'individu, sinó també en el social i comunitari, per tal d'afavorir la generalització dels aprenentatges adquirits, el desenvolupament del

capital social i les oportunitats de canvi (Braden, Göbbels, Willis, Ward, Costeletos i Mollica, 2012; García i Soler, 2013).

Per tant, si es vol millorar l'eficàcia dels programes de tractament en aquest grup de persones d'alt risc de reincidència (el 20% del total de condemnats per delictes sexuals en el nostre context), cal utilitzar metodologies que impliquin la finalització de la mesura penal en semilibertat, sota supervisió tècnica de professionals de tractament i treballant no únicament l'absència de nous delictes, sinó també la seva reinserció social i ciutadana.

Això és el que busca el programa CerclesCat i amb aquesta finalitat s'ha dissenyat l'avaluació duta a terme entre el 2016 i el 2020.

Anàlisi de la tasca avaluada del programa CerclesCat

El primer informe (Nguyen *et al.*, 2018) es va centrar especialment en contextualitzar la intervenció amb persones que han comès delictes sexuals i en desenvolupar diversos aspectes relacionats amb l'origen dels Cercles de Suport i Responsabilitat (el funcionament, les bases teòriques i el grau d'eficàcia del programa en la reducció de la reincidència). Així mateix, la recerca descriu les característiques del programa CerclesCat a Catalunya i el seu procés d'implementació, el sistema de qualitat i el model organitzatiu de la seva aplicació al nostre territori. També es presenten els objectius generals de la recerca, la metodologia i el disseny de l'estudi, amb els principals resultats obtinguts derivats de l'anàlisi de dades retrospectives dels perfils dels cinc grups d'estudi establerts. La memòria completa d'aquesta primera fase de la recerca es troba disponible en català i castellà per a la seva consulta al catàleg d'investigacions del CEJFE.³

L'any posterior es va publicar l'informe següent (Nguyen *et al.*, 2019), corresponent a la segona fase de la recerca. En aquesta ocasió, l'estudi es va enfocar en l'explotació de les dades prospectives derivades dels nous casos incorporats, l'avaluació dels Membres centrals, els estàndards de qualitat i les taxes de reincidència penitenciària dels grups d'estudi. El treball abordava de

³ Disponible a: <http://cejfe.gencat.cat/ca/recerca/cataleg/crono/2018/cerclescat/>

manera específica cinc objectius: 1) presentar els aspectes més rellevants del procés de creació i avaluació del sistema de qualitat del projecte CerclesCat; 2) actualitzar l'estat de la qüestió en relació amb la recerca internacional sobre el model CoSA; 3) descriure i comparar els subjectes que configuren els grups d'estudi en termes sociodemogràfics, penals, penitenciaris, de tractament i de risc; 4) analitzar de manera descriptiva els primers resultats obtinguts sobre la taxa de reincidència de la mostra estudiada, i 5) detallar totes les accions dutes a terme durant l'any 2018 en relació amb algunes de les propostes de millora plantejades en el primer informe. En aquest sentit, es convida el/la lector/a a consultar l'esmentat informe, novament disponible en català i castellà en el portal web del CEJFE,⁴ en cas que estigui interessat/da en ampliar la informació sobre algun d'aquests aspectes.

Amb l'objectiu de proporcionar una anàlisi integral del programa CerclesCat, el tercer informe (Nguyen *et al.*, 2020), complementari als dos anteriors, es va centrar específicament en analitzar les experiències de les persones voluntàries, coordinadors/es, professionals del Cercle extern i membres de la Unitat de Suport (anteriorment anomenat Comitè Executiu) que participen en el programa CerclesCat. L'objectiu principal n'era identificar els aspectes clau propis del model de funcionament en el nostre context i comparar-los amb alguns dels resultats publicats en recerques internacionals sobre el model CoSA (Nguyen *et al.*, 2020). A través d'aquest estudi, es va: 1) descriure l'experiència de la participació al programa CerclesCat; 2) identificar els punts forts i febles del programa partint de la percepció de cada participant; 3) conèixer les actituds envers els delinqüents sexuals; 4) avaluar-ne l'estat de salut general; 5) determinar el nivell de satisfacció de les formacions rebudes, i 6) avaluar el grau de satisfacció general amb el programa.

Aquest tercer informe, parcialment finançat pel Pacte d'Estat contra la violència de gènere i dins el marc dels projectes de recerca de l'Observatori Català de la

⁴ Disponible a: <http://cejfe.gencat.cat/ca/recerca/cataleg/crono/2019/cercles-cat-2-informe/>

Justícia en Violència Masclista, va ser publicat en català i castellà l'any 2020 pel CEJFE.⁵

El present i darrer informe: avaluació final d'una política pública

Aquest és el quart i últim de la sèrie d'informes que integren el projecte complet d'avaluació de la implementació del programa CerclesCat a Catalunya. S'estructura en set capítols que aborden diversos objectius.

El capítol 1 presenta, d'una banda i pensant en el/la lector/a que no coneix res del projecte, en què consisteix el projecte CerclesCat i la seva evolució des del seu inici fins a l'actualitat, com també els principals resultats obtinguts en els informes previs. D'altra banda, actualitza el cos de coneixement en relació amb els resultats i les innovacions internacionals respecte al model de funcionament dels Cercles de Suport i Responsabilitat.

Tot seguit, el capítol 2 descriu els aspectes relatius a la recerca. En concret, la finalitat i els objectius, la metodologia utilitzada, el disseny de la investigació i una síntesi de la recerca duta a terme aquests darrers quatre anys. Així mateix, introdueix i descriu les noves variables d'estudi que complementen l'avaluació de l'eficàcia del programa, com ara els indicadors de reinserció.

El capítol 3 s'inicia amb la presentació dels resultats derivats de la recollida i explotació de dades prospectives de tots els casos registrats en el projecte entre el 2017 i el 2020. En primer lloc, es fa una descripció general de tota la mostra i, posteriorment, s'explica el perfil concret de casos que configuren els cinc grups d'estudi en relació amb les característiques sociodemogràfiques, penals, penitenciàries, de tractament i de risc. A continuació, es detallen els resultats derivats de la comparació entre grups en funció de les variables esmentades, així com de les taxes de reincidència i de reinserció analitzades.

⁵ Disponible a: <http://cejfe.gencat.cat/ca/recerca/cataleg/crono/2020/avaluacio-cerclescat-3/>

A continuació, el capítol 4 se centra en explicar l'avaluació dels indicadors de qualitat, amb un resum dels principals resultats obtinguts entre el 2017 i el 2020, amb una anàlisi comparativa sobre l'evolució durant aquest període.

El capítol 5 es dedica a retre comptes del projecte i de totes les accions dutes a terme en la gestió dels casos susceptibles de participar com a Membres centrals en el programa. S'hi reserva un apartat específic per analitzar les raons per les quals alguns interns, malgrat complir tots els requisits per participar-hi i presentar importants dèficits que en dificulten la transició a la vida en la comunitat, no desitgen implicar-se en un Cercle. Així mateix, s'hi exposen les accions adreçades a augmentar la captació de candidats, la difusió del programa i els seus resultats entre els grups d'influència i en altres mitjans.

La discussió dels resultats s'aborda en el capítol 6, mentre que les conclusions i propostes derivades dels apartats precedents es desenvolupen en el capítol 7 d'aquest informe. En primer lloc, s'aborden aquelles que fan referència als grups analitzats i, en segon lloc, les relacionades amb l'avaluació de la qualitat del programa CerclesCat i el seguiment del projecte.

Per acabar, el capítol 8 recull totes les referències bibliogràfiques consultades en aquest informe, amb una actualització dels darrers treballs publicats a escala nacional i internacional sobre els CoSA durant els anys 2019 i 2020. Finalment, les taules amb les definicions de totes les variables d'estudi s'adjunten a l'apartat d'annexos.

1. El projecte CerclesCat

1.1. Cercles de Suport i Responsabilitat (*Circles of Support and Accountability* o CoSA)

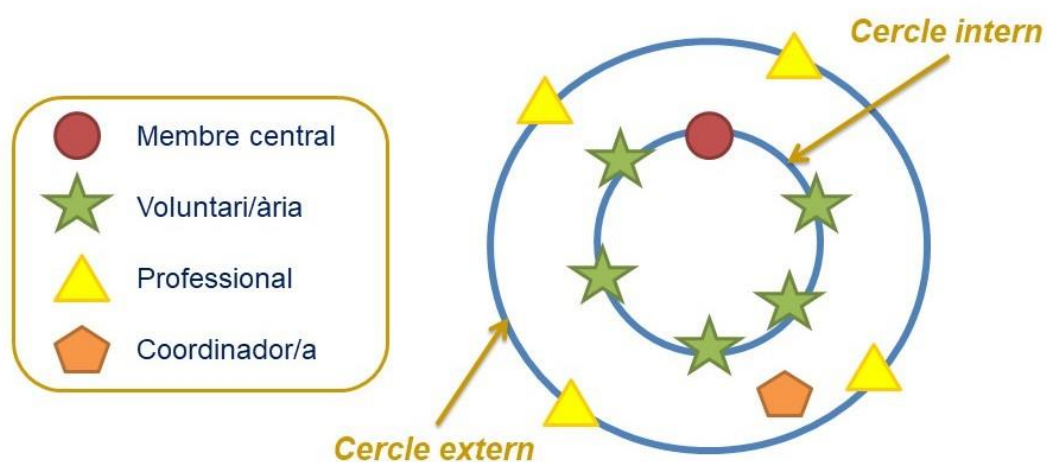
Cercles de Suport i Responsabilitat és un model d'intervenció en medi obert, basat en la justícia restaurativa, que té com a objectiu reduir el risc de reincidència sexual futura a través de la reintegració social de les persones que han comès delictes sexuals mitjançant el suport social i la participació comunitària.

El model CoSA es va originar l'any 1994 al Canadà, arran de l'excarceració d'un delinqüent sexual d'alt risc que no havia passat per cap mesura transitòria de la presó a la comunitat, ni disposava de cap tipus de supervisió o suport. A petició de les autoritats penitenciàries, una congregació religiosa va reunir un grup de voluntaris per donar suport i facilitar la reinserció social d'aquest individu i, al mateix temps, prevenir nous delictes. Aquesta iniciativa va resultar reeixida i va motivar la creació de nous grups de voluntaris per acompanyar altres delinqüents sexuals que sortien en llibertat. Els bons resultats obtinguts han permès la replicació i expansió del programa, no només al Canadà, sinó també a la resta del món, concretament en algunes regions dels Estats Units i alguns territoris d'Europa (*Circles4EU*), entre els quals es va adscriure Catalunya.

Els CoSA estan configurats per un Cercle intern i un Cercle extern. El primer està format per un delinqüent sexual de risc moderat o alt, que s'anomena Membre central (*MC*) des del moment que accedeix a participar voluntàriament en el programa, acompanyat per un grup de tres a sis voluntaris/àries que provenen de la comunitat i que han rebut formació específica per dur a terme la seva tasca dins el Cercle intern. Les persones voluntàries es reuneixen amb el *MC* de manera periòdica per donar-li suport emocional, modelar conductes prosocials o ajudar-lo davant de les seves necessitats pràctiques o quotidianes. Alhora, també ajuden el *MC* a mantenir-se responsable mitjançant la posada en qüestió de les seves actituds, creences i comportaments antisocials. El Cercle extern, constituït per professionals, assisteix les persones voluntàries per tal de prendre les mesures necessàries a fi de prevenir una nova reincidència per part del *MC*.

L'intercanvi d'informació entre el Cercle intern i l'extern es realitza mitjançant la figura del/la coordinador/a que, a més, s'encarrega de donar suport i supervisar el procés del Cercle. En termes generals, cada Cercle té una durada aproximada de divuit mesos (tot i que varia en funció de cada país), durant els quals passa per diferents fases (trobades setmanals, quinzenals, mensuals i mentoria). Els dos principis essencials que guien el model CoSA i que comparteixen totes les persones que hi participen són «no més víctimes» i «no hi ha secrets», fet que implica que la informació sobre el delictes sexual i els factors de risc específics del MC és compartida per totes les persones que integren el Cercle intern i extern amb l'objectiu de prevenir una nova reincidència (Nguyen *et al.*, 2019). La figura 1 representa gràficament el model de funcionament de Cercles.

Figura 1. Model de funcionament d'un Cercle

Font: European Handbook of CoSA (Höing *et al.*, 2015).

1.1.1. Aproximacions teòriques que sustenten el model de funcionament dels CoSA

El programa es basa en els principis de la justícia restaurativa i inclou diversos components de diferents aproximacions o models teòrics que donen suport a la seva efectivitat (Höing, Bogaerts i Vogelvang, 2013):

- a) Model de risc – necessitat – responsivitat (RNR; Andrews i Bonta, 1994, 2016). El model CoSA està adreçat a delinqüents sexuals amb un risc moderat o alt de reincidència (principi de risc) amb necessitats criminògenes importants d'aïllament i manca de suport social (principi de necessitat). Igualment, la selecció i configuració dels voluntaris que formen el Cercle intern també s'ajusta al perfil i les necessitats del MC (principi de responsivitat).
- b) Model de vides satisfactòries (*Good Lives Model* o GLM; Ward i Stewart, 2003; Ward i Brown, 2004; Ward i Gannon, 2006). Aquest model teòric també es troba representat dins els CoSA en dos aspectes concrets. En primer lloc, es concep la reintegració dels delinqüents sexuals des d'un punt de vista humanístic, entenent que són persones amb objectius i necessitats primàries raonables, però que disposen d'habilitats i estratègies inadequades per assolir-los. En segon lloc, almenys tres dels set béns primaris que postula el GLM s'assoleixen mitjançant la implicació i participació social a través de voluntaris pertanyents a la comunitat: la pròpia autonomia personal (*agency*), la relació amb altres persones (*relatedness*) i la connexió amb grups socials (*community*).
- c) Desistiment (Farral i Calverley, 2005; Maruna i Toch, 2003). Els Cercles veuen els Membres centrals com a possibles «desistents» (Höing *et al.*, 2013). Justament, dos dels objectius principals del programa són, d'una banda, el desenvolupament d'una identitat adaptativa i positiva i, de l'altra, la construcció de capital humà i social. La identitat positiva s'expressa mitjançant la identificació del delinqüent sexual dins el Cercle com a Membre central, un terme que s'utilitza de manera generalitzada dins el programa i que dota l'individu d'una identitat no delictiva durant la seva participació en el programa (Höing *et al.*, 2013). Sembla que l'efecte teòric més important que té Cercles és la millora del capital social, que actua com a factor protector per a la prevenció de la reincidència.

1.1.2. L'estat actual de la recerca internacional sobre el model CoSA

Des de l'actualització de l'estat de la qüestió en el segon informe sobre l'avaluació del programa CerclesCat a Catalunya (Nguyen *et al.*, 2019), entre el 2019 i el 2020 s'han publicat com a mínim deu estudis o informes sobre el programa CoSA a escala internacional. Atès que el tercer informe (Nguyen *et al.*, 2020), complementari a la recerca, ja es va centrar específicament en analitzar les qüestions relatives als estudis sobre les persones voluntàries i professionals que participen en el programa, els paràgrafs següents no faran esment a les recerques relatives a aquesta qüestió (convidem totes les persones interessades a consultar el tercer informe a través de l'enllaç facilitat al capítol introductori). Així mateix, les publicacions anteriors a l'any 2019 es poden trobar descrites en el primer i el segon informe (també enllaçats al capítol introductori del present treball).

El primer dels articles és una comparació francocanadenca del desenvolupament dels CoSA i de les barreres o dificultats per a la seva implementació a França. Així, Bertsch *et al.* (2019) conclouen que tant el model CoSA com altres iniciatives similars presenten les mateixes dificultats per a la seva posada en marxa al país: la manca d'experiència prèvia, el cost elevat i els problemes d'organització que implica rebre la formació necessària per part d'experts estrangers i les dificultats per a la selecció dels *MC*. Per a aquests autors, aquests problemes són el reflex de les diferències interculturals que hi ha entre el territori canadenc i el francès. Tot i així, Bertsch *et al.* (2019) consideren que el desenvolupament legislatiu i l'arribada d'aquests tipus d'intervencions basades en la justícia restaurativa tenen cabuda en un futur des d'una perspectiva positiva centrada en la reintegració social.

El treball de Bartels, Walvisch i Richards (2019) analitza les reformes legislatives recents a Austràlia en relació amb la gestió del risc postsentència dels delinqüents sexuals, i posa de relleu la manca d'evidència científica que avaluï l'eficàcia d'aquestes mesures per a la millora de la seguretat ciutadana. En contraposició, els autors conclouen que s'hauria d'invertir en altres experiències innovadores, entre les quals inclouen el programa CoSA, que sí que han mostrat resultats més positius per a la reintegració social i la reducció de la reincidència.

L'article publicat per Völlm, Craissatti, Grubin i Skett (2019) efectua una anàlisi sobre les intervencions eficaces, que es duen a terme majoritàriament al Regne Unit, per prevenir la reincidència. Les seves conclusions respecte dels CoSA és que els resultats obtinguts fins a la data són positius, però que encara es necessiten avaluacions més robustes. Paral·lelament, plantegen algunes qüestions interessants, com quina és la durada més adequada d'un Cercle i quins elements funcionen millor per a perfils determinats. Així mateix, remarquen la importància de desenvolupar models d'avaluació que tinguin en compte el punt de vista dels MC i altres participants, per tal de poder analitzar diferents models de funcionament dels Cercles.

Kitson-Boyce, Bladgen, Winder i Dillon (2019) presenten els resultats preliminars derivats de l'aplicació pilot d'un nou model de funcionament dels CoSA com a eina de transició de la presó a la comunitat per a delinqüents sexuals vulnerables o amb necessitats especials. A través d'entrevistes qualitatives amb 17 participants (7 MC i 10 voluntaris/àries), van identificar quatre punts clau rellevants per a la futura implementació d'aquest model a les presons del Regne Unit: a) el valor del suport (instrumental i emocional) i el compromís, independentment del context (penitenciari versus comunitari); b) fins a quin punt és necessari abordar en profunditat el delicte per promoure la responsabilitat del MC; c) la rellevància de protocol·litzar determinades accions (per exemple, llista de factors de risc i pautes d'actuació) per minimitzar les inseguretats de les persones voluntàries per exercir el seu rol; d) la importància de promoure la construcció d'altres vincles socials més enllà del Cercle per a la prevenció de la reincidència.

L'informe publicat per Richards, Death i McCartan (2020) és un treball centrat en l'anàlisi de l'evidència disponible sobre l'eficàcia dels programes comunitaris per a la reintegració social dels delinqüents sexuals, la seva implementació i viabilitat futura a Austràlia. A més de fer un repàs general sobre les característiques dels CoSA i resumir les principals troballes internacionals, els autors van dur a terme un estudi qualitatiu amb una mostra de participants provinents del primer programa CoSA posat en marxa a Austràlia el 2015. Partint d'una aproximació feminista i dels models teòrics de Vides Satisfactòries (GLM; Ward, 2002) i del

Risc-Necessitat-Responsivitat (RNR, Andrews i Bonta, 2016), així com de les teories del desistiment, van entrevistar *MC*, persones voluntàries, professionals, involucrats en el programa i supervivents de delictes sexuals. L'estudi va comprovar que els CoSA promouen la implicació en activitats amb els *MC* que poden reduir el risc de reincidència, com el contacte amb els recursos de la xarxa comunitària o l'establiment de vincles familiars a través del suport social, el qüestionament de les justificacions o actituds antisocials, així com dels pensaments o les conductes inadequades, la reducció de factors estressants, l'aprenentatge de models de conducta prosocial i el compliment de les normes. Per al bon desenvolupament del programa, Richards *et al.* (2020) consideren que els esforços s'han de dirigir a expandir el programa a altres territoris; aconseguir una major participació i qualitat de la formació de les persones voluntàries; millorar la comunicació amb els involucrats i la comunitat, i assegurar un major finançament i suport.

El treball de Gilliam, Novak, Bohmert i Duwe (2020) és interessant per tal com analitza no només quins són els elements que fan que el programa sigui atractiu per a les persones voluntàries, sinó quines característiques d'aquests últims són les més valorades pels *MC*. Després d'entrevistar 33 voluntaris i 10 *MC*, Gilliam *et al.* (2020) van observar que la percepció dels beneficis de participar en el programa per a les persones voluntàries era gairebé similar tant per part dels mateixos voluntaris/àries com per part dels *MC*: l'educació o el coneixement (oportunitat per aprendre nous conceptes o adquirir un coneixement més ajustat sobre els delinqüents sexuals, més enllà dels estereotips), la satisfacció (efectes positius d'ajudar altres persones), la socialització (oportunitat per relacionar-se amb altres persones i millorar les seves habilitats) i el creixement personal. L'únic element discrepant entre ambdues perspectives va ser que les persones voluntàries també percebien l'entrenament o la formació especialitzada com un dels beneficis principals de la seva participació en el programa. Ambdós també van coincidir en el seu desig de dur a terme un major nombre de trobades i d'allargar més la durada del Cercle (que inicialment és d'un any en el programa de Minnesota), així com de canviar alguns aspectes relacionats amb el procés de funcionament dels CoSA. Igualment, tant voluntaris/àries com *MC* valoren positivament la disponibilitat i continuïtat dels seus membres. El punt innovador

de l'estudi té a veure especialment amb l'anàlisi de les preferències dels *MC* sobre determinades característiques dels voluntaris/àries: de manera més o menys generalitzada, els autors van trobar que els *MC* s'estimaven més comptar amb persones de major edat en el Cercle. No obstant això, l'estudi presenta algunes limitacions que cal tenir en compte, com ara que els *MC* entrevistats constituïen una mostra representativa dels delinqüents sexuals d'alt risc i que la informació recollida feia referència a Cercles iniciats fa més de deu anys (quan el programa feia pocs anys que estava en funcionament).

El treball següent, de caire més teòric, va ser publicat per Richards (2020), que pretén esbrinar com funcionen a escala teòrica i empírica les dinàmiques relacionals del model CoSA per produir el canvi conductual en els *MC*; en concret, per què les relacions entre els *MC* i les persones voluntàries redueixen la reincidència sexual i promouen el desistiment delictiu. L'autora va dur a terme una entrevista semiestructurada amb 62 participants (31 *MC*, 17 voluntaris/àries i 14 professionals) de sis programes CoSA dels Estats Units i el Canadà. La conclusió principal a la qual arriba Richards (2020) és que aquest desistiment es pot explicar a partir de la teoria de la «reflexivitat relacional» de Donati (que en termes generals sosté que les accions d'un individu no estan guiades únicament per ell mateix, sinó que es donen en el context de les seves relacions socials, de tal manera que aquestes relacions poden motivar les persones a comportar-se d'una manera concreta i, alhora, transformen aquestes relacions), per tal com les relacions entre el *MC* i les persones voluntàries es donen dins de contextos que les condicionen i les retroalimenten, tot modificant-les. Per una banda, l'apropament entre els participants (per tal com es mostren com a persones amb les seves pròpies vulnerabilitats) permetria disminuir la distància moral entre els *MC* i els voluntaris/àries. Per altra banda, la solidaritat de les persones voluntàries crearia oportunitats dins del Cercle a fi que el *MC* també portés a terme actes de reciprocitat envers altres persones (conducta prosocial).

Un dels articles més recents està signat per McCartan i Kemshall (2020), els quals utilitzen el model CoSA i l'evidència empírica que se'n deriva com a exemple paradigmàtic dels beneficis potencials que té per a la promoció del capital de recuperació (*recovery capital*, entès com la suma de recursos dels

quals disposa un individu per superar un problema que inclou factors culturals, físics, humans i socials) per a la gestió del risc i la reintegració de les persones condemnades per delictes sexuals. Els autors arriben a la conclusió que els CoSA promouen directament i indirectament el creixement d'aquest capital de recuperació, per tal com el Cercle: *a*) constitueix un sistema artificial de suport per al *MC* (capital social); *b*) permet el desenvolupament i la millora del capital humà, a través de l'assoliment d'objectius prosocials per mitjans adequats, l'aprenentatge de models positius i d'habilitats socials i interpersonal, l'augment de l'autoestima i l'autoconfiança (capital humà); *c*) facilita l'accés a recursos i a la seva gestió efectiva gràcies a la promoció de noves habilitats (per tant, actua indirectament sobre el capital físic), i *d*) promou la prevenció primària i la sensibilització ciutadana, i permet al *MC* veure quins comportaments són apropiats a escala situacional, social i cultural (capital cultural).

Potser un dels treballs més interessants i rellevants per a aquest informe és el publicat per Dwerryhouse, Winder, Bladgen i Lievesley (2020), focalitzat en identificar tant els resultats reeixits com les fallades del programa. Tal com assenyalen els autors, la majoria de publicacions s'han centrat en els bons resultats obtinguts pels CoSA, però han tendit a ignorar els aspectes més problemàtics per justificar qüestions relacionades, principalment, amb el finançament del programa. No obstant això, justament el treball assenjala que la identificació d'aquestes fallades esdevé una oportunitat d'aprenentatge i permet estandarditzar i delimitar objectivament els indicadors d'eficàcia del programa pels investigadors. A través d'una revisió de la literatura científica sobre els CoSA, Dwerryhouse *et al.* (2020) identifiquen, com a principals indicadors utilitzats per mesurar l'èxit, la reducció de la reincidència, el desistiment i un estil de vida adaptat o prosocial; en canvi, el fracàs és definit en termes de reincidència (general, violenta i/o sexual), detencions, transgressions, revocacions, reingressos a presó, abandonament del Cercle o manca de cooperació del *MC*. Així mateix, els autors van categoritzar els motius de finalització d'un Cercle en relació amb dos dels principis que guien el programa original. D'aquesta manera, el tancament per un nou delicte implicaria no haver assolit el principi de «No més víctimes», mentre que l'abandonament del Cercle per part de la majoria de les persones voluntàries o el tancament d'un Cercle per

part d'agents externs o aliens sense motiu justificat (exclusió del MC i retirada del suport) desafiaria el principi de «Ningú és prescindible». En canvi, els autors consideren que la retirada d'un MC d'un Cercle com a mesura per prevenir un nou delictes (per exemple, perquè presenta conductes de risc), una finalització acordada i planificada o l'abandonament per decisió pròpia del MC potser s'han de considerar un èxit perquè no s'ha trencat cap dels dos principis esmentats. Això no obstant, l'article alerta de les implicacions que pot tenir l'abandonament d'un Cercle per part del MC o el seu tancament prematur, per tal com l'evidència empírica assenyala que aquells delinqüents sexuals que deixen el tractament o el finalitzen abans de temps recomanat mostren taxes de reincidència més elevades que aquells que el completen. Així, aquests riscos associats a la ineficàcia del tractament també s'haurien d'aplicar de manera anàloga a algunes de les causes de tancament d'un Cercle i, per tant, serien motiu de preocupació. Segons l'article, un altre aspecte que s'ha de tenir en compte per determinar l'èxit d'un Cercle és el període de temps establert per avaluar la reincidència. Així, l'eficàcia del programa no s'hauria de basar només en l'absència d'un nou delictes durant el temps que dura un Cercle, sinó també durant el temps posterior al seu tancament, ja que l'objectiu és la prevenció de la reincidència. Per tant, Dwerryhouse *et al.* (2020) consideren que s'haurien de diferenciar dos criteris a l'hora d'establir l'efectivitat dels CoSA a partir de la reincidència: l'un durant tot el període de participació del MC en un Cercle, i l'altre a llarg termini un cop finalitzat. No obstant això, com bé remarquen els autors, «qualsevol reincidència és un reflex del MC com a individu, i no (un reflex) del Cercle més ampli que li ha ofert suport» (Dwerryhouse *et al.*, 2020).

1.1.3. L'impacte del model CoSA sobre la prevenció de la reincidència

Considerant que ja es van resumir els resultats principals dels estudis empírics sobre el model CoSA als informes previs (Nguyen *et al.*, 2018, 2019, 2020), en aquest apartat només ens centrarem en fer una síntesi global sobre els resultats més rellevants sobre l'eficàcia del model CoSA, atès que no s'han identificat publicacions en l'últim any que tractin aquesta qüestió. Es convida les persones interessades que consultin els informes previs (degudament enllaçats el capítol

introductori del present informe) en cas que vulguin ampliar la informació sobre aquesta qüestió.

Les dades disponibles fins al moment sobre l'eficàcia del model CoSA per a la reducció de la reincidència en estudis experimentals amb grup control (Duwe, 2012, 2018) o quasi experimentals amb altres grups de comparació (Bates, Macrae, Webb i Williams, 2012; Bates, Williams, Wilson i Wilson, 2014; Wilson, Cortoni i McWhinnie, 2009; Wilson, Picheca i Prinzo, 2007b), assenyalen que el model CoSA és eficaç per disminuir la reincidència violenta. De fet, tots els estudis que van registrar i comparar aquesta mesura van trobar diferències significatives entre el grup *MC* (taxa mitjana de reincidència del 8,65%; DE = 6,29; Mín. = 0 / Màx. = 15) i el grup control (m = 36,40%; DE = 23,24; Mín. = 9,90 / Màx. = 66,60%). No obstant això, els resultats obtinguts són menys consistents pel que fa a la reducció de la reincidència general i sexual. Mentre que la taxa mitjana de reincidència general dels *MC* és del 28,86% (DE = 15,95; Mín. = 11,30 / Màx. = 50), i la del grup control és del 47,96% (DE = 17,98; Mín. = 25,40 / Màx. = 68), aquestes diferències són significatives en tres dels cinc estudis que l'avaluen. Així mateix, la taxa de reincidència sexual, tot i ser inferior al grup *MC* (m = 2,94%; DE = 3,45; Mín. = 0 / Màx. = 9,20), respecte al grup control (m = 13,51; DE = 8,31; Mín. = 3,20; Màx. = 27,70), aquestes divergències només són estadísticament significatives en tres dels sis estudis realitzats (taula 1). Tot i així, s'observa que els casos on s'ha produït una reincidència de naturalesa sexual són qualitativament més lleus que els comesos en el delicte base (Wilson *et al.*, 2007b).

Taula 1. Resum d'estudis empírics sobre l'eficàcia del model CoSA

Estudis amb grup control o grups comparables	Grandària mostra		Reincidència				Significació estadística Test de Fisher / χ^2
	Grup <i>MC</i>	Grup Control	Cercles % (n)		Control % (n)		
Wilson, Picheca i Prinzo (2005, 2007b)	60	60	G	28,3% (17)	G	43,3% (26)	$p = ns$
			V	15,0% (9)	V	35,0% (21)	$p <,001$
			S	5,0% (3)	S	16,6% (10)	$p <,05$
Wilson, Cortoni i McWhinnie (2009)	44	44	G	11,3% (5)	G	38,6% (17)	$p <,01$
			V	9,1% (4)	V	34,1% (15)	$p <,01$
			S	2,2% (1)	S	13,6% (6)	$p = ns$
			V	10,5% (2)	V	66,6% (12)	$p <,01$
	19	18	S	0,0% (0)	S	27,7% (5)	$p <,05$

Bates, Macrae, Webb i Williams (2012)	54	54	S	19,2% (5)	S	18,5% (10)	$p = ns$
Duwe (2012)	31	31	G	38,7% (12)	G	64,5% (20)	$p <,05$
			S	0,0% (0)	S	3,2% (1)	$p = ns$
Bates, Williams, Wilson i Wilson (2014)	71	71	G	16,0% (12)	G	25,4% (18)	$p = ns$
			V	0,0% (0)	V	9,9% (7)	$p <,05$
			S	4,2% (3)	S	7,0% (5)	$p = ns$
Duwe (2018)	50	50	G	50,0% (25)	G	68,0% (34)	$p <,05$
			S	0,0% (0)	S	8,0% (4)	$p <,05$

Nota: G=Reincidència general; V=Reincidència violenta (inclou sexual); S=Reincidència sexual; ns=no significatiu ($p >,05$).

Els estudis descriptius sobre l'eficàcia del programa, on no s'utilitzen grups control o grups de comparació, també assenyalen alguns resultats interessants, tot i les limitacions de la metodologia emprada. Segons diversos estudis, sembla que la taxa de reincidència dels MC és més baixa del que es podria esperar, en comparació amb la taxa base de reincidència per a aquesta tipologia delictiva (Bates, Macrae, Williams i Webb, 2012; Chouinard i Riddick, 2014; Fox, 2013), que pot implicar una reducció relativa de la reincidència sexual de fins al 75,5% als cinc anys de seguiment (Chouinard i Riddick, 2014).

Fins aquí s'ha fet referència a estudis basats en les taxes de reincidència oficials, com poden ser noves detencions, condemnes o ingressos a presó. No obstant això, sabem que hi ha una elevada xifra negra en relació amb la violència sexual, especialment pel que fa a aquella que es comet contra infants i adolescents (Redondo i Garrido, 2013; Save the Children, 2017) i que els MC i altres delinqüents sexuals poden exhibir comportaments inadequats que no arriben a considerar-se il·lícits. En aquest sentit, tot i que hi ha estudis que no van registrar cap tipus de reincidència oficial en els MC, sí que van poder identificar altres conductes prodelictives (Bates, Saunders i Wilson, 2007; Quaker Peace and Social Witness, 2005), com per exemple establir relacions d'amistat amb nens o incomplir les condicions de la llibertat condicional. Tot i que això ens pot portar a pensar que potser el programa CoSA no és tan eficaç com suggereixen els estudis, alguns autors consideren que aquesta evidència també esdevé un indicador d'eficàcia, per tal com el programa permet la detecció d'aquests

comportaments problemàtics i, per tant, és una eina útil per a la gestió del risc i la protecció pública (Bates *et al.*, 2007; Richards, Death i McCartan, 2020).

Tanmateix, tal com s'ha posat de manifest en informes previs (Nguyen *et al.*, 2018, 2019), s'ha de tenir en compte que els estudis publicats sobre l'eficàcia del programa presenten limitacions metodològiques rellevants que poden haver influït sobre els resultats obtinguts i l'impacte real del model CoSA, on adquireixen una rellevància especial aspectes com la reduïda grandària de la mostra, l'heterogeneïtat dels grups de comparació, la disparitat i brevetat dels períodes de seguiment, els indicadors d'eficàcia utilitzats (circumscrits generalment a una única variable com és la reincidència oficial) i la baixa taxa d'ocurrència d'alguns dels criteris registrats (especialment la reincidència sexual).

Tot i que la reincidència sembla ser l'indicador «estrella» de l'eficàcia del programa, altres recerques també s'han interessat en comprovar si hi ha cap relació entre el progrés que fa un MC en un Cercle i el seu nivell de risc, així com en altres variables psicosocials rellevants.

Pel que fa al nivell de risc, alguns estudis han comparat les puntuacions obtingudes en la valoració del risc del MC a l'inici i al final de la seva participació en el programa. Tenint en compte que el risc és dinàmic, aquest s'avalua cada tres mesos pel/per la coordinador/a en col·laboració amb les persones voluntàries del Cercle a través del protocol de *Valoració del risc dinàmic del Membre central*. Es tracta d'un instrument format per factors de risc i de protecció que permeten explorar diversos aspectes relacionats amb els interessos sexuals, les actituds antisocials, les dificultats socials i de gestió emocional i els problemes d'autoregulació.

Partint de la informació obtinguda amb aquest instrument, Bates i Wager (2012) van comprovar una reducció significativa en les puntuacions d'alguns ítems en més del 60% dels MC (mesura pre-post), tot i que els autors consideren que aquest canvi no es pot atribuir al Cercle, atesa la grandària limitada de la mostra (13 casos). En la mateixa línia, Earnshaw (2014) va observar una reducció mitjana d'11 punts entre la primera valoració del risc dinàmic i l'última en una

mostra de 52 *MC*. No obstant això, també va indicar l'existència d'una gran variabilitat de les puntuacions entre els *MC*, així com puntuacions baixes en alguns ítems des de l'inici del Cercle. En canvi, Höing *et al.* (2015) no van trobar cap decrement en el nivell de risc en els 13 *MC* avaluats, al cap de sis i dotze mesos de l'inici del Cercle. Finalment, McCartan (2016) va observar que, tot i que el risc anava fluctuant al llarg de la durada del Cercle, sí que es produïa una reducció del risc en termes generals.

1.1.4. L'impacte de Cercles sobre el desistiment i la reinserció social

Els estudis que mesuren quantitativament el canvi a escala psicosocial dels *MC* també són limitats. No obstant això, els resultats indiquen canvis positius en alguns d'aquests factors. En general, s'ha observat un augment o una millora en algunes àrees que sabem que poden esdevenir factors de risc de la reincidència sexual:

- Accés a l'educació o al món laboral (Bates *et al.*, 2012; Clarke, Warwick, i Vollm, 2017; McCartan *et al.*, 2014b).
- Accés a l'habitatge i la independència (Bates *et al.*, 2007; Bates *et al.*, 2012, Clarke *et al.*, 2017).
- Actituds i comportaments prosocials (Bates *et al.*, 2012; McCartan *et al.*, 2014b; Höing *et al.*, 2015).
- Autoestima (Höing *et al.*, 2015).
- Autoregulació emocional (Höing *et al.*, 2015).
- Benestar emocional (Bates *et al.*, 2012).
- Cura de la salut (Bates *et al.*, 2012).
- Habilitats d'afrontament (Höing *et al.*, 2015).
- Locus de control intern (Höing *et al.*, 2015).
- Percepció de suport social (Elliot *et al.*, 2014b).
- Participació en activitats prosocials (McCartan *et al.*, 2014b).
- Reducció de l'estrès i la depressió (Bates *et al.*, 2012).
- Relacions afectives amb parelles apropiades (Bates *et al.*, 2012; Clarke *et al.*, 2017).
- Relacions familiars i xarxa social (Bates *et al.*, 2012).
- Sentiment d'esperança (Elliot *et al.*, 2017).

La qüestió és fins a quin punt aquestes millores es poden atribuir a la seva participació en el programa, per tal com els estudis que registren aquests canvis no utilitzen cap grup de comparació (Richards *et al.*, 2020). Tot i les crítiques i limitacions que es puguin identificar en les diferents recerques sobre l'eficàcia del programa, alguns experts assenyalen que els CoSA constitueixen, com a mínim, una eina de gestió prometedora per a la prevenció de la reincidència sexual i per a la reintegració social (Clarke *et al.*, 2015).

El model CoSA també presenta uns clars avantatges socials i econòmics. De fet, els estudis centrats en analitzar el seu cost-benefici remarquen que la posada en funcionament de Cercles suposa un estalvi anual de 23.949 £ al Regne Unit (Elliot i Beech, 2013) i la seva rendibilitat econòmica pot arribar a triplicar la inversió inicial als Estats Units (Duwe, 2018) i quadruplicar-la al Canadà (Chouinard i Riddick, 2014). Concretament, l'estudi de Duwe (2018) indica que s'obté un benefici aproximat de 3,73 \$ per cada dòlar gastat en el programa (és a dir, un 273% de retorn sobre el cost de la inversió), mentre que Chouinard i Riddick parlen d'un estalvi a cinc anys de 4,60 \$ per cada dòlar invertit, tenint el compte el cost econòmic que suposa un delicte sexual (McHollister, French i Fang, 2010).

Tot i que el nombre d'investigacions publicades sobre l'impacte del programa és reduït i els resultats centrats en l'eficàcia de Cercles sobre la prevenció reincidència és encara inconsistent i presenta limitacions metodològiques, sembla que aquest model té un impacte positiu en la millora del benestar psicològic i en la reducció de l'aïllament social i la soledat dels *Membres centrals* (Kitson-Boyce, 2018). Així mateix, sembla que l'aplicabilitat del model CoSA podria resultar beneficiosa en altres contextos o grups, per exemple com a servei comunitari preventiu adreçat a persones que necessiten ajuda per gestionar la seva atracció sexual cap als menors (pedòfils) i que esdevenen abusadors potencials, o bé per a col·lectius minoritaris que presenten altres característiques específiques (com els adolescents que exhibeixen conductes sexuals inapropiades, els individus amb discapacitats intel·lectuals o auditives, les persones autistes o els *MC* transgènere (Hocken, Gooc, Elliot, Webb, O'Connor i Cox, 2018).

1.2. CerclesCat: el model de funcionament dels CoSA a Catalunya

Els CoSA es van introduir a Europa a través del Regne Unit el 2002. Posteriorment, gràcies a la iniciativa de diversos països europeus, i amb el suport dels estudis internacionals que mostraven l'eficàcia i eficiència del model per reduir la reincidència, es va obtenir finançament, en el marc del programa europeu Daphne III, per a la seva implementació en altres països. Amb aquesta finalitat, es va constituir la xarxa europea *Circles4EU*, que va coordinar el desenvolupament del model CoSA i els seus estàndards d'aplicació, així com la investigació i la difusió dels seus resultats.

Partint dels bons resultats obtinguts amb el programa CoSA en altres països, el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya va fer una aposta per aquest model de reintegració dels delinqüents sexuals. Així, García i Soler (2013) van dur a terme un estudi previ l'any 2012 amb l'objectiu d'avaluar la viabilitat del programa i adaptar el model CoSA al context català, garantint la implementació dels estàndards de qualitat que estableix el projecte europeu *Circles4EU* (Höing, 2011; Höing, Duke i Völlm, 2015). Fruit d'aquesta investigació i després de les adaptacions pertinents, es van posar en marxa tres Cercles pilot a la província de Barcelona, sota el nom de projecte CerclesCat. Aquests tres primers Cercles es van iniciar durant el tercer trimestre del 2013 i van finalitzar entre el quart trimestre del 2015 i el segon trimestre del 2016, quan ja havia conclòs el projecte europeu *Circles4EU*.

L'estudi dels tres Cercles pilots iniciats a Catalunya va constatar una millora en termes d'inserció laboral, competències socials (xarxa social i millora de relacions interpersonals), adquisició o millora d'habilitats (resolució de problemes i d'afrontament davant de situacions de risc), implicació en activitats prosocials, estabilitat emocional i augment de l'autoestima (Nguyen *et al.*, 2018). De manera complementària, també es va dur a terme una anàlisi dels canvis en el nivell del risc dinàmic dels tres Cercles pilots iniciats el 2013 a Catalunya (Nguyen *et al.*, 2018). L'anàlisi dels factors de risc i de protecció avaluats va constatar que entre un i sis factors de risc van disminuir al final del Cercle respecte al seu inici i la suma de les puntuacions totals també van reduir-se en dos dels tres Cercles.

Addicionalment, les puntuacions dels factors protectors van millorar en un dels Cercles en les mesures pre-post (una anàlisi més detallada es pot trobar al primer informe publicat el 2018).

El bon funcionament d'aquests tres Cercles pilot, així com el suport institucional, públic i social de què disposava i disposa el projecte CerclesCat, va estimular que el Departament de Justícia integrés el model CoSA dins les estratègies existents per a la gestió del risc dels delinqüents sexuals a Catalunya. La implementació d'aquest programa s'ha realitzat gradualment i, des del seu inici el 2013 fins al tercer trimestre de l'any 2020, s'han posat en funcionament un total de 27 Cercles (taula 2).

Taula 2. Cercles iniciats des de la implementació del programa CerclesCat

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Cercles iniciats	3	2	2	2	7	3	6	2
Total Cercles acumulat	3	5	7	9	16	19	25	27

El programa CerclesCat presenta algunes diferències respecte del model original que responen a les particularitats del nostre context, tot i que compleix tots i cadascun dels estàndards marcats per *Circles4EU*. Així mateix, ha desenvolupat i ha inclòs alguns aspectes innovadors que milloren la integritat del programa. En relació amb les adaptacions al nostre context i les particularitats del programa CerclesCat, convidem el/la lector/a a consultar-ne el primer i segon informe (Nguyen *et al.*, 2018, 2019). Pel que fa a les innovacions i accions pròpies introduïdes en el model de funcionament català des del seu inici el 2013 fins a l'actualitat, destaquem les següents:

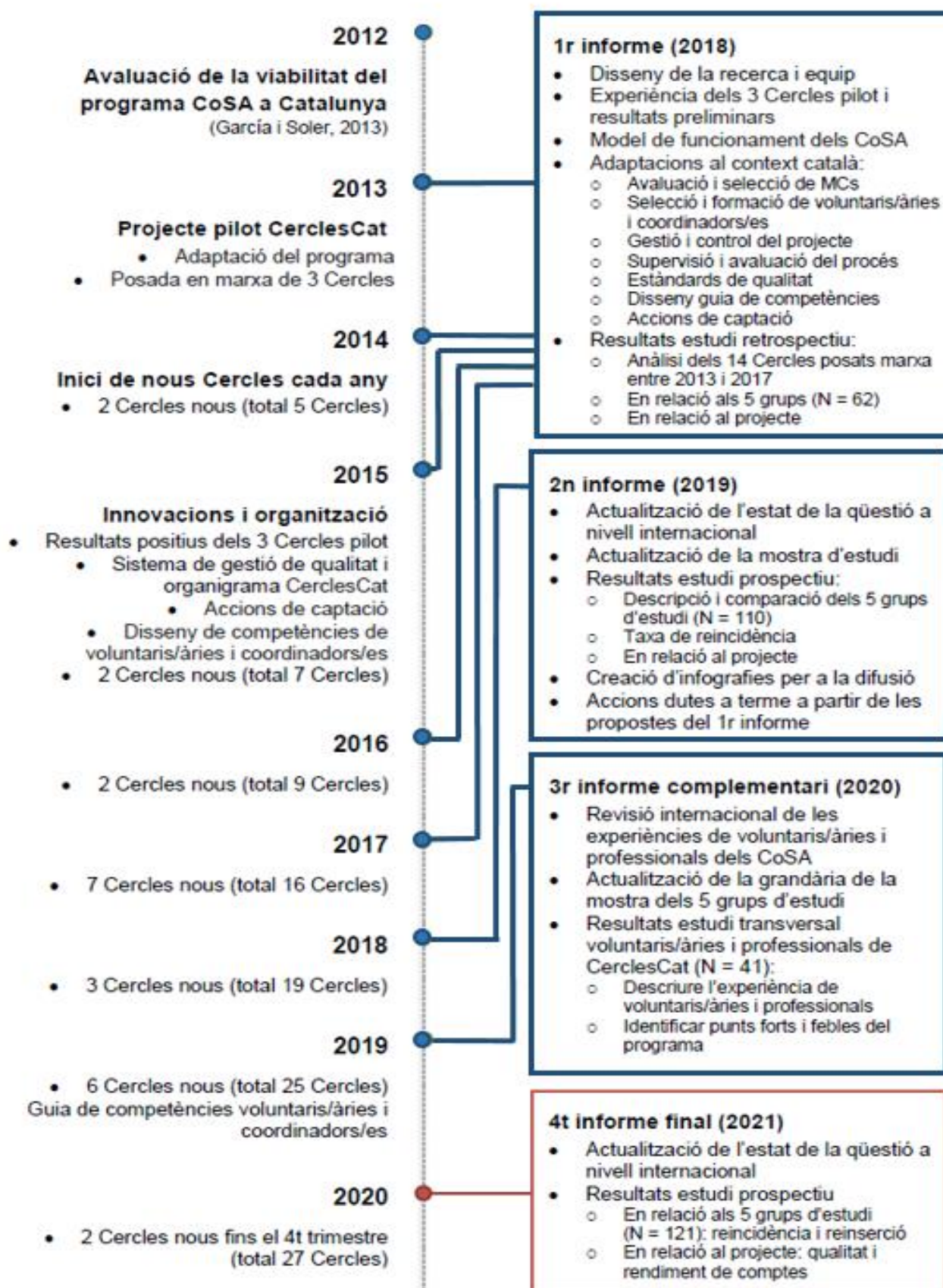
- a) Creació d'infografies i materials específics adaptats per facilitar la difusió del projecte entre els operadors involucrats o grups d'influència.

- b) Avaluació per competències per als processos de selecció de les persones que participen com a voluntàries en el programa i per a coordinadors/es, que es materialitza en una guia publicada pel CEJFE.⁶
- c) Grups focals anuals amb persones voluntàries per conèixer-ne les impressions, els suggeriments i les propostes de millora.
- d) Tallers de revalidació de voluntaris/àries per garantir les competències necessàries per participar en el programa.
- e) Formacions internes per a coordinadors/es més enllà dels espais de formació continuada.
- f) Formacions específiques que responen a les necessitats formatives expressades per les persones voluntàries i els/les coordinadors/es.
- g) Supervisions individuals i grupals amb coordinadors/es.
- h) Inclusió d'indicadors de qualitat relacionats amb els el grau d'idoneïtat del voluntariat i dels/de les coordinadors/es, la freqüència de les entrevistes i trobades, i l'evolució del MC.
- i) Auditories anuals de qualitat.
- j) Informe anual a la Junta directiva, per part de la Unitat de Suport (anteriorment Comitè Executiu).
- k) Implementació de l'avaluació de la satisfacció amb el programa per part dels MC, voluntaris/àries, coordinadors/es, professionals del Cercle extern i Unitat de Suport a través de l'administració semestral de qüestionaris.
- l) Incorporació d'un apartat específic en l'avaluació de la satisfacció, relatiu al suport rebut per part de CerclesCat, durant el confinament per la COVID-19, del MC, voluntaris/àries, coordinadors/es i membres de la Unitat de Suport.

L'evolució i les accions dutes a terme al llarg d'aquests set anys (període 2013-2020) s'han recollit i analitzat al llarg dels quatre informes que configuren l'avaluació del projecte CerclesCat i es poden veure resumits a la figura 2.

⁶ Disponible a: http://cejfe.gencat.cat/web/.content/home/publicacions/guies/formatives/guia_persones_voluntaries_CA.pdf

Figura 2. Evolució de la implementació del programa CerclesCat i la recerca

2. La recerca: avaluació del programa CerclesCat

Amb la finalitat d'establir un model d'avaluació comparable amb altres països que han implementat el model de funcionament del programa Cercles de Suport i Responsabilitat, la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a les Víctimes va encomanar a l'Àrea d'Investigació i Formació en Execució Penal del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE) el disseny i l'avaluació del funcionament i els resultats del projecte d'implementació del programa CerclesCat a Catalunya. Juntament amb investigadors de la Universitat de Barcelona i la Fundació Salut i Comunitat, l'any 2016 es va constituir un equip de recerca responsable de dur a terme aquest encàrrec.

2.1. Objectius generals

Relacionats amb els **resultats** (subjectes):

- 1) Descriure i comparar les característiques (personals, socials, penals, penitenciàries i de risc) dels delinqüents sexuals dels cinc grups que formen part de l'avaluació (grup Cercles, Col·laborador, Rebuig, *Cantera* i Refractari).
- 2) Identificar les diferències i similituds entre el perfil del grup Cercles i el del grup Col·laborador i determinar si després de la intervenció (participació en el programa CerclesCat) hi ha diferències significatives entre els dos grups en termes de reincidència i reinserció.
- 3) Determinar si els perfils dels grups Rebuig, *Cantera* i Refractari són diferents entre si i respecte dels proposats pel programa CerclesCat (grup Cercles i *Col·laborador*). Comprovar si, després de la sortida de presó, hi ha diferències significatives en els grups en funció de la reincidència i altres variables rellevants.
- 4) Comparar els resultats dels grups en funció de determinades variables:
 - Reincidència penitenciària (comparar el grup Cercles enfront dels grups Col·laborador, Rebuig, *Cantera* i Refractari).

- Reinserció (establir les variables de reinserció que esdevindran indicadors i comparar el grup Cercles enfront d'altres subjectes que es trobin en tercer grau penitenciari i/o llibertat condicional).
- Millora personal del *MC* (comparació intragrup pre i postparticipació en el programa CerclesCat).
- Canvis en el Risc Dinàmic del *MC* (comparació intragrup en relació amb els canvis pre i postparticipació en el programa CerclesCat en els ítems i les puntuacions finals de les valoracions del risc).

Relacionats amb els **processos**:

- 5) Revisar els processos establerts en els estàndards de qualitat del programa CerclesCat. En funció dels procediments auditats, enregistrar el grau de compliment individual per a cada *Cercle*.
- 6) Recollir i actualitzar els estudis d'altres països i les innovacions que es vagin produint en la intervenció i els programes per al tractament de delinqüents sexuals d'alt risc.
- 7) Suggestir propostes i aspectes a millorar en el funcionament i l'avaluació dels Cercles en cadascuna de les avaluacions parcials que es plantegin.

2.2. Metodologia

2.2.1. Població estudiada

La mostra està formada per interns que havien complert o compleixen condemes privatives de llibertat als centres penitenciaris de Catalunya per la comissió de delictes contra la llibertat i indemnitat sexual. La condició que havien de complir tots els participants de l'estudi és presentar un risc moderat o alt de reincidència violenta i/o sexual futura, mesurat per alguna de les eines de valoració del risc que utilitza de manera habitual el sistema penitenciari català (RisCanvi, SVR-20, Static-99 o Static-2002R). En funció d'uns criteris determinats, els subjectes s'han classificat dins d'algun dels següents grups d'estudi (la taula 3 ho resumeix de manera sintètica):

- **Grup Cercles.** Està constituït per participants en el programa CerclesCat des de l'any 2013 fins al segon trimestre del 2019. Característiques de selecció:
 1. Presenten un risc moderat o alt de reincidència en les escales de valoració del RisCanvi-C, Static99 o SVR-20. Aquesta és una condició obligatòria per participar en el programa.
 2. Presenten un nombre important de necessitats pròpies dels anomenats «de capital social» i «capital personal» que fan recomanable un suport específic a la sortida de la presó.
 3. Han participat, dins del centre penitenciari, en el programa d'intervenció específic per reduir la violència sexual i han evolucionat favorablement en relació amb la gestió dels seus factors de risc segons la valoració dels professionals de tractament.
 4. Assumeixen la responsabilitat del delicte i presenten motivació pel canvi.
 5. Accepten voluntàriament participar en el programa Cercles.

- **Grup Col·laborador.** Els subjectes que formen part d'aquest grup presenten les mateixes característiques de selecció (punts de l'1 al 6) del grup Cercles, però no se'ls proposa la participació en el programa per motius aliens a la persona (dificultats per constituir un grup de voluntaris de Cercles per la llunyania del territori de residència del MC o poc marge temporal fins a la finalització de la condemna).

- **Grup Rebuig.** Els individus inclosos en aquest grup compleixen les mateixes característiques de selecció del grup Cercles (punts de l'1 al 4), excepte que no volen participar en el programa quan se'ls ha proposat.

- **Grup Cantera.** Les característiques de selecció d'aquest col·lectiu són les mateixes que les del grup Cercles (punts de l'1 al 4), però hi ha diferents factors que n'impedeixen o en dificulten la participació en el programa (ja sigui per les condicions de compliment de la condemna, pel procés ambivalent del subjecte o per la manca de consens en la proposta).

- **Grup Refractari.** En aquest cas, els subjectes inclosos compleixen algunes de les característiques de selecció del grup Cercles (punts 1 i 2), però no reconeixen el delicte ni estan disposats a canviar ni a col·laborar i no han volgut fer cap programa de tractament especialitzat dins del centre penitenciari. Per aquest motiu, el compliment de la pena és íntegrament en règim ordinari (segon grau) i no han sortit del centre abans de la llibertat definitiva. Com ja es va posar de relleu al primer informe (Nguyen *et al.*, 2018), aquest grup és el que genera més alarma social i representa de manera incorrecta el conjunt de delinqüents sexuals dins l'imaginari social.

Taula 3. Criteris de classificació dels grups d'estudi

Criteris	Cercles	Col·laborador	Rebuig	Cantera	Refractari
1 Risc moderat/alt	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí
2 Necessitats	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí
3 Tractament	Sí	Sí	Sí	Sí	No
4 Reconeixement	Sí	Sí	Sí	Sí	No
5 Voluntarietat	Sí	Sí	No	No	No
Altres (proposta de participació)	Sí	No (motius aliens)	Sí	No (diversos motius)	No

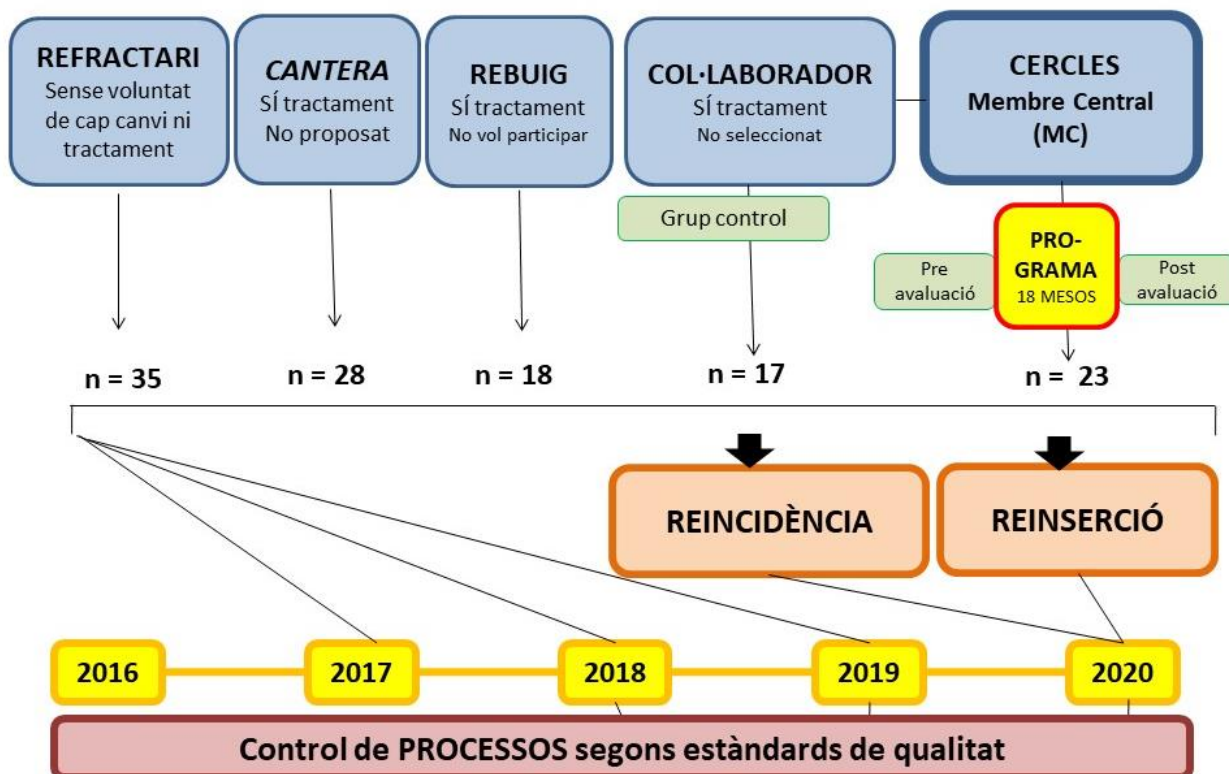
2.2.2. Model d'anàlisi

Per poder assolir els objectius generals de la recerca, s'ha dut a terme un estudi longitudinal mixt (retrospectiu per la recollida de dades a la fase I i prospectiu pel seguiment dels casos avaluats fins a la finalització de l'estudi el 2020, corresponents a les fases II i III) amb interns condemnats per delictes sexuals a les presons de Catalunya. La figura 3 resumeix el model d'anàlisi de la recerca sobre el projecte CerclesCat.

Inicialment, durant la primera fase de la recerca l'any 2016, es va plantejar la composició d'una mostra total de 130 subjectes, amb grups equilibrats de 26 casos en cadascun d'ells. El nombre total de casos en cada conjunt s'ha acabat

determinant en funció del nombre de *MC* donats d'alta fins a finals de juny del 2019, que és finalment de 23 subjectes.

Figura 3. Model d'anàlisi de la recerca sobre el projecte CerclesCat

D'una banda, els *MC* (grup Cercles) són avaluats abans d'iniciar el programa i en finalitzar-lo, per tal d'establir possibles canvis en funció de determinats indicadors seleccionats prèviament. D'altra banda, el grup Cercles es compara amb el grup Col·laborador per tal de determinar si els perfils d'ambdós grups presenten característiques similars que permetin establir, posteriorment, l'efecte que té la participació en un Cercle sobre la reincidència i la reinserció social. És important assenyalar que no ha estat possible administrar proves pre i post al grup Col·laborador per la naturalesa del disseny de l'estudi amb mostra retrospectiva i la dificultat que implica fer el seguiment un cop es troben en llibertat definitiva.

Als annexos del present treball s'exposen les variables d'estudi recollides amb la descripció bàsica i la codificació de les dades. Les taules recullen les variables extretes del SIPC (Sistema Informàtic Penitenciari Català), les variables

específiques en diferents moments temporals, les dades referents a la taxa de reincidència i els indicadors de reinserció social.

2.2.3. Calendari de la recerca

El disseny d'aquest estudi longitudinal es divideix en tres moments clau o fases.

Taula 4. Calendari i tasques associades

Tasques / Any i trimestres	2016				2017				2018				2019				2020				21
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1
Fase prèvia. Plantejament																					
Disseny i concreció del projecte																					
Construcció de variables i model d'anàlisi																					
Fase I. Dades retrospectives																					
Alimentació de bases de dades d'interns																					
Construcció de variables de processos																					
Explotació estadística Fase I																					
Anàlisi de resultats i elaboració d'informe																					
Fase II. Dades prospectives																					
Recollida de nous casos																					
Dades de seguiment d'interns i processos																					
Explotació estadística Fase II																					
Anàlisi de resultats i elaboració d'informe																					

Fase III. Reincidència																						
Recollida de nous casos (altres estudis)																						
Dades de seguiment d'interns i processos																						
Explotació estadística Fase III																						
Anàlisi de resultats i elaboració d'informe																						
Presentació de resultats finals																						

- Fase I (finals de l'any 2017): s'han presentat els resultats dels casos existents fins al mes de desembre d'aquell any, amb la recollida retrospectiva de dades i l'anàlisi descriptiva dels resultats obtinguts a les variables seleccionades.
- Fase II (finals de l'any 2018): s'ha agregat la informació recollida sobre els nous casos incorporats fins al moment, s'han avaluat els indicadors de qualitat referents als MC i el procés de funcionament dels Cercles i s'han enregistrat dades prospectives sobre la taxa de reincidència de tota la mostra.
- Fase III (finals de l'any 2020): s'han actualitzat les dades de reincidència i altres variables de reinserció que s'han anat recollint.

Els nous casos iniciats del juliol del 2019 endavant es continuen recollint als registres, malgrat que han estat inclosos en aquesta recerca, per possibilitar la continuïtat del procés d'avaluació de programa CerclesCat en un futur si és necessari.

2.2.4. Progrés i síntesi de la recerca (2016-2020)

Les línies següents resumeixen els principals resultats obtinguts a les fases prèvies de la recerca, plasmats en els tres informes anteriors (Nguyen *et al*, 2018, 2019, 2020).

La recerca s'ha enfocat des de la metodologia de la investigació-acció que, juntament amb la incorporació dels estàndards de qualitat, ha afavorit un context de millora contínua del projecte, fet que ha permès identificar més fàcilment les problemàtiques que dificultaven la posada en pràctica del programa, així com la introducció d'accions i solucions al respecte. Els resultats han permès veure de manera global tot el treball realitzat per a la implementació del programa i la seva evolució durant els primers anys. Així mateix, han possibilitat la detecció de les deficiències relacionades amb la captació dels *Membres centrals* i la necessitat de posar en marxa noves accions i intensificar les ja existents.

S'observa que les dificultats resideixen més en el fet que no s'inicia el procés de derivació de candidats, i no tant en l'absència de disponibilitat d'interns susceptibles de participar-hi com a *Membres centrals*. Les accions de captació realitzades des de l'inici del projecte, així com les sessions de treball dutes a terme entre els tècnics dels Serveis Centrals i els equips dels centres penitenciaris els últims anys han permès clarificar els criteris d'inclusió inicials, fet que ha augmentat el nombre de casos derivats en l'actualitat. Una altra de les necessitats detectades és, precisament, l'ampliació del programa a la resta de territoris fora de Barcelona, per tal de generalitzar aquest recurs de gestió del risc i cobrir el major nombre de casos possibles per a la prevenció de la reincidència sexual.

En relació amb aquesta primera idea, també s'ha posat de relleu la importància de conèixer les raons per les quals el grup Rebuig es nega a participar en el programa. Així mateix, el grup *Cantera* compleix potencialment els requisits per convertir-se en candidats idonis. D'aquí la necessitat d'avançar en la detecció primerenca dels casos potencials pertanyents a aquests grups, amb l'objectiu de treballar al més aviat possible i de manera més intensiva la seva motivació al canvi, per tal de poder oferir-los el programa Cercles com un recurs més per facilitar-ne el procés de rehabilitació i reinserció.

Una de les troballes més rellevants és que els grups Cercles, Col·laborador i Rebuig presenten característiques similars i comparables, de manera que les diferències en els resultats obtinguts es poden atribuir parcialment a l'efecte de la participació del grup Cercles dins del programa. Tot i que la taxa de

reincidència en execució penal presentada al segon informe no permet generalitzar els resultats ni extreure'n conclusions sòlides, els resultats inicials indicaven que cap *MC* (grup Cercles) va reingressar a presó per un delictes sexual i que els grups *Cantera* i *Refractari* tendien a presentar taxes de reincidència penitenciària superiors a la resta de grups (*Cercles*, *Col·laborador* i *Rebuig*). Així mateix, el grup *Refractari* era el que presentava una major versatilitat delictiva.

La implementació del programa CerclesCat partia d'un model i uns procediments preexistents establerts pel projecte europeu *Circles4EU*. L'estudi inicial dut a terme per García i Soler (2013) i tot el treball realitzat posteriorment durant aquests anys han permès definir l'estructura i l'organització del projecte, ajustant i adaptant el model a les particularitats del nostre context. Així doncs, el programa CerclesCat disposa d'uns protocols i uns procediments específics i ben definits que guien tot el procés del programa CerclesCat i que en garanteixen el funcionament correcte. Actualment es porta un registre sistemàtic dels indicadors de qualitat que permeten avaluar objectivament el grau de compliment dels estàndards marcats.

En la mateixa línia, des de l'inici de la recerca, s'han anat registrant i avaluant aquelles variables rellevants relacionades amb la metodologia i els processos del programa CerclesCat, així com la taxa de reincidència i altres indicadors addicionals centrats en la reinserció i la reintegració social, per superar les limitacions que suposen els estudis i els resultats basats en la reincidència penitenciària com l'únic indicador de l'eficàcia del programa. Paral·lelament, el projecte s'ha mantingut constantment actualitzat pel que fa a la recerca internacional, tant en termes d'avaluació d'eficàcia del programa com en les innovacions que han anat apareixent en matèria d'intervenció i programes de tractament per a delinqüents sexuals d'alt risc. En aquest sentit, l'intercanvi d'experiències internacionals, la generalització de bones pràctiques i la disseminació dels resultats obtinguts estan garantits per l'entrada de Catalunya com a membre de *CirclesEurope* (l'Associació Europea per a Proveïdors de Cercles de Suport i Responsabilitat creada l'any 2018).

Tot i que els resultats de la nostra recerca indiquen que les persones voluntàries i coordinadors/es del programa CerclesCat presenten unes actituds ajustades

sobre els delinqüents sexuals, els estudis assenyalen que Espanya és el país europeu amb una percepció més esbiaixada i negativa envers les persones que cometen delictes sexuals. De fet, un altre aspecte que constata aquest informe és la necessitat d'intensificar la presència i difusió del programa CerclesCat entre els mitjans de comunicació i els operadors involucrats o grups d'influència per garantir-ne el funcionament i la consolidació com a eina de gestió del risc. Així, aquest tipus d'accions informatives sobre CerclesCat servarien per proporcionar una visió més ajustada de la realitat, donar visibilitat al programa i promoure una via per al diàleg sobre la prevenció de la violència sexual a la comunitat. Així mateix, la participació comunitària en aquest tipus de programes afavoriria el canvi d'actituds de la societat envers els delinqüents sexuals, a través de la transmissió d'aquesta experiència a l'entorn més proper per part de les persones voluntàries.

Un altre element important que cal destacar en aquesta recerca és la necessitat de reforçar el paper que hi tenen totes les persones que hi participen. El més habitual és que la majoria d'estudis se centrin en analitzar l'eficàcia del programa a partir d'indicadors recollits sobre els *Membres centrals* (especialment pel que fa a la taxa de reincidència), mentre que la recerca centrada en altres elements clau del programa és més escassa. Els resultats indiquen que, a més de reconèixer i posar en valor el treball de les persones voluntàries i coordinadors/es, s'ha de reforçar i augmentar la comunicació i l'intercanvi d'informació amb els i les professionals del Cercle extern, per tal d'aconseguir que també se sentin part del programa.

En contrast amb la recerca internacional, els resultats obtinguts a l'estudi posen de relleu que un dels punts forts de CerclesCat a Catalunya el representa el conjunt d'accions adreçades a recollir les necessitats de les persones voluntàries i coordinadors/es que hi participen (per exemple, formacions, supervisions, tallers i grups focals) i que es tradueixen en els elevats nivells de satisfacció general amb el programa i l'organització. Així mateix, la mateixa participació en el programa reporta una sèrie de beneficis personals, professionals i socials rellevants que cal reforçar.

Una de les qüestions més rellevants que es posa de manifest tant al nostre context com a escala internacional és la dificultat per disposar d'una borsa de voluntariat amb un perfil més diversificat, que suposa un dels aspectes clau per al bon funcionament del programa. En general, s'observa que les persones voluntàries de CerclesCat són gent jove que prové del món de la intervenció psicosocial, amb escassa representació de col·lectius d'altres franges d'edat. La manca d'heterogeneïtat de les persones voluntàries dificulta la configuració del Cercle intern, fet que implica que persones amb perfils molt semblants passin més temps esperant per iniciar la seva participació en el programa i, en conseqüència, tinguin menys disponibilitat en el futur pel llarg període de temps transcorregut des de la seva selecció fins a la seva inclusió dins un Cercle. Un dels reptes que es planteja, doncs, és innovar en les estratègies de captació per disposar d'una borsa de voluntariat més heterogènia, amb rangs d'edat superiors als 30 anys i provinents de diversos àmbits professionals per garantir-ne la diversitat.

La majoria d'experiències innovadores adreçades a afavorir la reintegració social de les persones que han comès delictes sexuals inclouen la participació ciutadana com a element clau per promoure el desistiment delictiu i la construcció del capital social. No obstant això, el ventall de programes comunitaris disponibles encara és molt limitat, tant al nostre context com a escala internacional. Aquest fet implica la necessitat de continuar dirigint la mirada cap a propostes innovadores que, alhora, puguin demostrar empíricament la seva eficàcia per reduir el risc de reincidència dels delinqüents sexuals i contribuir a la seva reinserció dins de la comunitat.

2.3. El present informe

2.3.1. Desistiment, reincidència en delinqüents sexuals i Cercles

Ja fa més de trenta anys que s'implementen a diari i en nombroses presons d'arreu del món, també dins el context penitenciari català, els anomenats programes de tractament específic per a delinqüents sexuals adults per la seva demostrada eficiència en la reducció de la reincidència delictiva d'aquests tipus d'agressors (Redondo, 2017). De la mateixa manera que en els àmbits hospitalaris (també a escala internacional) s'implanten els programes i recursos terapèutics que mostren evidència de la seva eficàcia per a la recuperació dels malalts, els programes de tractament per a delinqüents empresonats i en altres graus de compliment de condemnes s'han estès de manera molt generalitzada arreu del món occidental i se segueix fent en els països en desenvolupament sempre que és possible (Lussier, 2016). Aquesta aplicació general dels programes i els seus efectes mostra dues cares: una de bona, ja que donem per «descomptat» que funcionen, i una de no tan bona o directament dolenta, i és que fan més evidents les seves limitacions i les mostren amb més claredat. L'equilibri entre el convenciment que funcionen ja no està entre el «tot» o «res», sinó en analitzar i aprofitar el grau d'efecte que tenen i com millorar-lo si —com és evident— no arriba al nivell d'eficàcia desitjada. Negrodo i Pérez (2019) afirmen que «aquest tipus d'intervencions especialitzades són fonamentals per afavorir la reinserció social i reduir la probabilitat de reincidència dels interns un cop tornin a la comunitat en finalitzar la seva condemna».

Per part de la majoria d'investigadors, encapçalats per l'alemany Lössel (i d'altres) estava clar i les metaanàlisis així ho indicaven: els tractaments específics actuals i ben aplicats eren capaços de reduir la reincidència dels delinqüents sexuals —un cop havien finalitzat les seves condemnes—, tot i que aquesta reducció era limitada respecte als seus efectes. Tres estudis clàssics han verificat que els tractaments específics per als delinqüents sexuals tenen efectes significatius en la reducció de la taxa de reincidència i la grandària mitjana de l'efecte se situava entorn al 5-10% de reducció absoluta d'aquesta taxa (Hanson *et al.*, 2002; Lösel i Schmucker, 2005; Schumcker i Lösel, 2015).

L'indicador més important del canvi que s'està produint en aquest camp es pot veure, per exemple, en la situació dels programes de tractament a les presons britàniques. Després de més de 35 anys d'aplicació de programes específics per al tractament dels delinqüents sexuals a les presons al Regne Unit, sorgeix una notícia, molt impactant, que indica que no són eficaços i poden ser fins i tot contraproductius. De fet, l'eficàcia de les polítiques preventives i, en particular, dels programes de tractament per als delinqüents sexuals a la presó, sempre havia estat objecte de debat. Així, per encàrrec del mateix Ministeri de Justícia del Govern del Regne Unit, el 2017 es va fer una gran i nova anàlisi de dades a partir de l'experiència del sistema d'Anglaterra i Gal·les per determinar el grau d'eficàcia dels programes aplicats a les seves presons. A partir de l'anàlisi de les dades corresponents al període 2000-2012, Mews, Di Bella i Purver (2017) van comparar dos grups aparellats (tractament, amb 2.562 casos, versus no tractament, format per 13.219 subjectes) i van trobar que la reincidència del grup de tractament, als 8,2 anys de mitjana de seguiment, havia augmentat un 2% de valor absolut i un 25% de valor relatiu. L'impacte d'aquests resultats va ser molt rellevant i es van produir reaccions públiques destacades que qüestionaven la continuïtat d'aquests tractaments.

De fet, la notícia va impactar molt en el col·lectiu d'investigadors, criminòlegs i professionals d'aquest camp i va reobrir el debat de l'eficàcia. Aquest debat ha estat resolt per la investigadora Theresa Gannon, que ha dut a terme una nova anàlisi detallada de les dades principals publicades fins al 2018 per intentar trobar una resposta a la polèmica (Gannon, Olver, Mallion i James, 2019). L'autora va revisar aquests resultats contradictoris i va fer un nou estudi que, utilitzant també la tècnica de la metaanàlisi, reanalitzà els principals estudis empírics adoptant un escrupolós procés de selecció (seguint els criteris PRISMA per a les metaanàlisis). Aquesta recerca va incloure la revisió i anàlisi de 70 estudis amb un total de 55.604 delinqüents sexuals (22.321 del grup de tractament i 33.283 del grup control). Amb una mitjana de temps de seguiment d'aproximadament 8 anys, després de finalitzar el tractament, la diferència de la reincidència dels tractats respecte dels que no van rebre el tractament va ser d'un descens absolut del 4,6% i un relatiu del 32,6% (Gannon *et al.*, 2019).

Malgrat l'existència de resultats positius, que indiquen l'eficàcia dels programes específics, aquesta és clarament limitada. I és una de les raons per les quals s'han desenvolupat altres iniciatives d'intervenció (per exemple, els inhibidors químics de l'impuls sexual, el programa Cercles, etc.). Però els temps canvien i, juntament amb una demanda de més eficàcia, s'albira un cert canvi de paradigma adreçat a incorporar el concepte del desistiment delictiu als programes d'intervenció per als delinqüents sexuals i altres tipus de delinqüents. El pas dels programes complexos, multietàpics, amb tècniques variades i molt adreçats a un tipus de delicte en particular, així com centrats en el model de canvi de Prochaska i DiClemente (1982), a programes que incorporen les aportacions del model Risc-Necessitat-Responsivitat (Andrews i Bonta, 2016) i el model de Vides Satisfactòries (Ward i Brown, 2004) ha influït en la incorporació i obertura de l'enfocament del desistiment.

El desistiment delictiu és un model explicatiu de referència obligada en aquest moment de desenvolupament de la criminologia aplicada al camp penitenciari i fa referència a «tot allò» que succeeix en el subjecte i que el porta a abandonar la seva activitat delictiva (alguns pretenen que només sigui una reducció rellevant en aquest tipus de comportament) de manera permanent o quasi definitivament. L'origen conceptual del terme desistiment criminal o delictiu fa referència a l'abandonament i l'abstenció de realitzar conductes antinormatives. La inclusió d'aquest terme en el marc conceptual de la criminologia li ha donat un contingut una mica més complex i denotatiu, molt rellevant en el context de l'estudi de l'efecte del tractament dels delinqüents.

Aquest nou «model o paradigma d'intervenció» sorgeix com a nova formulació rehabilitadora i s'ha derivat de tres elements importants:

- a) La relativa baixa eficàcia (insuficiència) dels programes específics de rehabilitació, majoritàriament aplicats en el context penitenciari.
- b) Els avenços en la criminologia del desenvolupament (de les trajectòries delictives).
- c) Una revitalitzada preocupació pel mateix subjecte, pels processos de canvi cognitiu i identitaris individuals i interns, que assegurin

l'abandonament de l'activitat delictiva, i pel paper del delinqüent en el seu propi procés de canvi i rehabilitació.

El desistiment de l'activitat delictiva, també de la violència sexual, es pot descriure clarament: és el cessament propi i voluntari, dirigit per la mateixa persona, de les accions delictives. Aquesta realitat és un fet i correspon a la gran majoria de delinqüents que han comès una infracció punible. Les observacions rigoroses, no les creences i els prejudicis entorn a la delinqüència, indiquen que molts subjectes abandonen la seva trajectòria (en cas que hagi estat consolidada) o deixen de delinquir —i no només en els delictes públics— de manera espontània. Aquesta afirmació està ben contrastada en l'anomenada «criminologia del desenvolupament», en la qual l'activitat antisocial de la gran majoria dels delinqüents té un moment d'inici, una consolidació i un cessament (Farrington, 1992). Aquest darrer és el que denominem «desistiment» en una primera lectura, que és equivalent a «abandonament».

I com és l'abandonament de la conducta delictiva? És senzill entendre que una persona que ha comès un o una sèrie de delictes deixi de fer-ho, però conèixer els mecanismes i els processos que porten a aquest canvi de comportament no ho és tant. Els investigadors que han descrit el concepte del «desistiment» ara estan engrescats en esbrinar com es produeix, per tal de treure'n lliçons que siguin aplicables a les tasques de rehabilitació.

El desistiment delictiu es el procés psicològic —tot i que els seus determinants siguin de naturalesa variada i no estrictament psicològica— pel qual aquells que tenien una mínima trajectòria antisocial deixen de delinquir i mantenen un comportament «prosocial» perllongat en el temps (Weaver, 2019). El 1996, Shover definia aquest concepte com «el cessament voluntari de la participació en comportaments criminals greus». Per a Bushway, Piquero, Broidy, Cauffman i Mazzerolle (2001), el desistiment és «el procés de canvi que realitza un delinqüent per deixar de ser-ho». Aquesta definició és especialment fàcil de comprendre, tot i l'ús de termes més o menys indefinits. Molts altres autors com Maruna, Farrall, McNeil, Laub i Sampson, Giordano, Paternoster, Bottoms, Farrington, etc., tots ells destacats criminòlegs, s'han ocupat de definir aquest

procés i proposar models i teories que l'expliquin donant-li una rellevància en l'actual debat criminològic.

L'element essencial quan ens referim al desistiment, a més de definir-ho, és considerar quatre elements més o menys interrelacionats i que nodreixen aquest concepte: a) la seva relació amb el cessament de l'activitat delictiva per part del seu autor/a; b) el fet de ser un procés de canvi psicològic que converteix un delinqüent en un exdelinqüent definitivament; c) la voluntarietat que protagonitza aquest procés, i d) la seva relació amb la delinqüència greu. En aquestes línies volem aplicar aquest nou concepte i les seves implicacions en l'explicació de l'efecte del programa *Cercles de Suport i Responsabilitat* sobre el desistiment dels *Membres centrals* participants en el programa.

En l'actualitat, en el camp de la criminologia, el «desistiment» és quelcom més que el simple abandonament i la finalització de l'activitat delictiva. És un concepte que fa referència, sobretot, a allò que s'esdevé en l'interior de l'infractor i el porta a deixar de delinquir. Aquest canvi ha dotat d'un significat doble el terme «desistiment»: per una banda, és el procés pel qual passa (els canvis) el delinqüent que deixa de ser-ho i, per l'altra, també és el mateix fet de deixar de delinquir, per qualsevol raó capaç de provocar aquest canvi.

En els models de desistiment es proposen molts i variats mecanismes que ajuden que aquest procés comenci i tingui efectes en l'individu delinqüent. Tots aquests mecanismes conflueixen en un canvi identitari que Giordano (2016) situa en l'efecte de quatre tipus de transformacions cognitives:

- a) Assolir una disposició a canviar.
- b) Tenir una actitud oberta a què certs fets de l'entorn puguin ser utilitzats com a recurs rehabilitador (en diuen *hooks for change* en anglès, que en català correspondria a «ganxos per al canvi»).
- c) Crear una identitat personal no delictiva.
- d) Reconèixer que les accions delictives no són positives, ni viables o rellevants per a la vida de les persones.

Aquestes transformacions cognitives, tot i tenir un component propositiu i motivacional conscient per part d'aquell que les viu, són lentes i estan

determinades per la interacció biogràfica del delinqüent amb el seu entorn immediat. Així, es creu que els principals «ganxos» del desistiment per als homes delinqüents són, per una banda, haver estat a la presó i haver participat en activitats rehabilitadores (especialment programes de tractament) i, per l'altra, haver tingut una història mínimament estable de relacions íntimes amb una parella (Giordano, Cernkovich i Rudolph, 2002). No obstant això, aquest segon element no sembla tan rellevant en els delinqüents sexuals (Milner, 2017).

Aquesta visió del procés de desistiment planteja l'inici del procés com un element central, en el qual la persona, de manera «agèntica» (autodirigida i més o menys espontània), decideix iniciar el procés de canvi. Després, els ganxos ajudaran a continuar en el desistiment, que finalitzarà amb el canvi d'identitat, potser després que el delinqüent ja sigui un no-reincident real i durador.

Una lliçó important derivada de l'estudi sistemàtic d'aquest procés és que el component «agèntic»⁷ té un protagonisme fonamental i es tradueix en què el desistiment és obra del mateix individu que protagonitza aquest canvi. La derivada fonamental en el pla rehabilitador d'aquesta assumpció és que la implicació de l'infractor en el seu procés de rehabilitació és la clau de volta del seu èxit. La participació passiva d'un intern penitenciari en un programa de tractament específic no serveix per reduir la reincidència, ha d'haver-hi una participació directa i activa. Això és bàsic en el procés de desistiment i també en la dinàmica (des de l'inici) dels Cercles. La majoria d'autors (Bushway *et al.*, 2001; Maruna, 2004; Giordano *et al.*, 2002; Lloyd i Serin, 2012) consideren que les primeres etapes del desistiment són una mostra de la iniciativa personal del delinqüent que, amb un paper actiu, s'implica en els processos de canvi que significa la cerca activa de «capital social» i «capital personal». Els factors que contribueixen, a més de la iniciativa personal de l'infractor, són interns (per exemple, canvi en les narratives d'identitat) i externs (per exemple, canvi de feina o nova parella sentimental).

⁷ «Agèntic» és un anglicisme derivat del concepte *agency*, que significa «ser el propi director teleonòmic (orientat a finalitats o objectius determinats) de les accions d'un individu».

Els principals teòrics del desistiment posen l'èmfasi en un canvi d'identitat del delinqüent que l'aproximi al «ciudadà» normal (en un sentit d'absència rellevant d'activitat antisocial i criminal). També posen de manifest que aquest canvi és dinàmic, més o menys lent i fonamentat en què el delinqüent aconsegueixi desenvolupar un nou «capital social», sobre la base d'unes millors relacions amb persones prosocials, familiars, laborals i comunitàries, i un nou «capital humà», que es fonamenta en noves actituds, valors, hàbits i competències personals.

Segons Bottoms i Shapland (2011), un motiu que afecta negativament el procés de desistiment és la percepció que té el delinqüent que hi haurà massa obstacles per rehabilitar-se, reinserir-se i abandonar l'activitat delictiva. Aquesta autopercepció del delinqüent pot inhibir els inicis del desistiment i, per tant, impossibilitar la resta de canvis que garantirien l'abandonament d'aquesta activitat. Els autors proposen que, per tal que el desistiment finalitzi amb èxit, és necessari que el protagonista maduri psicossocialment (Bottoms i Shapland, 2011).

Les persones que cometen delictes sexuals són molt heterogènies i el seu procés de desistiment, també. Hi ha delinqüents sexuals molt especialitzats i d'altres no gens específics i que, per tant, tenen trajectòries delictives en les quals el delicte sexual ha pogut esdevenir un fet puntual i oportunista. Normalment, els delinqüents sexuals comencen per una activitat criminal general i, a poc a poc, es van especialitzant al llarg dels anys. La gran majoria dels autors de delictes sexuals es limiten a un sol delicte i, per tant, el seu desistiment és quasi automàtic i espontani, encara que sigui en un període de la seva vida, i d'altres són crònics i perseverants durant tota la vida, entre aquests els pederastes amb diagnòstic de pedofília (Lussier i Beauregard, 2018). En suport d'aquest argument, Lussier i Beauregard (2018) descriuen que només un 6% dels delinqüents sexuals referits a una cohort d'edat són responsables del 50% de les detencions per violència sexual. Una evidència important és que els individus que cometen molts delictes sexuals tenen una important capacitat d'evitar l'acció de la justícia perquè pertanyen a uns entorns socials i tenen unes característiques personals que els fan poc propers al paradigma del «depredador sexual» que acompanya aquests delinqüents (Lussier i Beauregard, 2018).

La trajectòria dels delinqüents té tres etapes: l'inici, el període de manteniment i l'abandonament o desistiment. En cada un dels períodes, els factors de risc, de protecció, els desencadenants són diferents i actuen limitats en el temps i amb fortes interaccions que es potencien entre ells (Redondo, 2015). L'inici de l'activitat delictiva general es cristal·litza en els darrers anys de l'adolescència i primers anys de la joventut, la perseverança es pot perllongar entre 7 i 10 anys amb un petit grup (9-10%) que allarguen la seva vida criminal més enllà d'aquest període temporal. Finalment, el desistiment pot variar segons variables relacionades, especialment, amb la intervenció judicial o penal sobre aquesta trajectòria.

En el cas dels delinqüents sexuals, aquesta trajectòria és similar. Un patró general dels delinqüents sexuals ens indica que la majoria comença un cop passada l'adolescència, l'anomenat període «jove adult» o «adult emergent» (entre els 18 i els 23-25 anys), tot i que existeixi un grup d'inici precoç cap als 14 anys. Entre el primer delictes i la detenció o descoberta solen passar uns 7 anys de mitjana. El nombre de delictes dels adolescents que cometes actes de violència sexual sol implicar entre 1 i 2 víctimes a nivell oficial, o entre 6 i 7 si ens basem en dades autoinformades. En els adults la xifra és semblant: de 2 a 3 víctimes «oficials» i de 7 a 10 d'autoreportades. Tot i que la persistència no és gaire coneguda, no és molt elevada durant el pas de l'adolescència a l'adulthood. Lussier (2016) afirma que aquesta persistència és mínima i que, de fet, hi ha una finalització dels adolescents infractors sexuals i un inici en la trajectòria adulta que apareix en la joventut. Per complicar encara més les coses, es desconeix la perseverança o el manteniment en els delinqüents sexuals adults. En general, la carrera delictiva d'aquest col·lectiu té tres itineraris: manteniment de la freqüència dels delictes, increment important i desistiment.

Herrero (2018), un psicòleg penitenciari espanyol expert en el tractament dels delinqüents sexuals, en un treball sobre la perspectiva de l'abandonament de la carrera delictiva, ens diu que aquests majoritàriament abandonen la reiteració del delictes sexual i que, en cas de continuar delinqüent, és més probable que ho facin com a «delinqüents comuns» que no pas com a especialitzats. L'autor també afirma, coincidint amb molts investigadors clàssics com Marshall, Hanson

o Redondo, que el nucli bàsic de la tendència delictiva dels delinqüents sexuals combina un nucli comú amb la resta de delinqüents (el potencial antisocial i antinormatiu) i un nucli especialitzat (els interessos sexuals desviats) i que ambdós es retroalimenten com a potenciadors del risc de violència sexual. Ja s'ha dit que la majoria dels delinqüents sexuals condemnats ho són per un sol delicte. Normalment són fets greus i molt transcendents per a la vida de les víctimes. Acostumen a complir condemnes importants i llargues, amb el que això representa per a la trajectòria vital i rehabilitadora de l'individu. A més, el pas del temps sembla un factor protector en el qual diferents mecanismes actuen en la reducció del risc de reincidència, però això és insuficient i no afecta tots els delinqüents sexuals per igual, però molts sí. Per tant, hi ha canvis, espontanis, induïts pel pas de l'intern per la presó, pels efectes dels programes de tractament, etc., però, què fa que abandonin la carrera delictiva o que no reincideixin? Les possibilitats d'assolir un desistiment més o menys generalitzat entre els delinqüents que finalitzen les seves condemnes està en relació directa amb dos grans tipus d'elements que promouen la rehabilitació: les circumstàncies de l'entorn i els canvis dels protagonistes del desistiment. Pel que fa a les circumstàncies de l'entorn, s'hi inclouen vuit tipus d'elements: els vincles socials, el treball, la família, la situació administrativa/legal, la salut i la salut mental, l'habitatge i les finances. En relació amb els canvis interns, hi tenen un paper destacat el canvi d'actituds, el canvi d'identitat i l'evitació de nous delictes i comportaments antisocials rellevants.

L'investigador De Vries Robbé (2014) va revisar la qüestió del desistiment en delinqüents sexuals i van proposar vuit àrees en què es podrien trobar elements relacionats amb aquest procés: a) desenvolupar interessos sexuals saludables; b) fomentar la capacitat de tenir intimitat emocional; c) disposar d'una xarxa de suport social i professional; d) tenir una vida motivada per objectius a assolir; e) augmentar la capacitat de resoldre problemes; f) comprometre's amb activitats prosocials (feina i oci); g) potenciar comportaments de prudència, sobrietat i esperança, i h) potenciar un optimisme pel desistiment raonable. Aquests factors no estan contrastats empíricament, però sorgeixen de la revisió de la literatura empírica recent.

Altres estudis, com el de Lussier i Gress (2014), van examinar el paper dels factors associats al desistiment en interns que complien mesures de no-privació de llibertat i van observar que aquells que reincidien eren els que tenien menys autocontrol, més influències negatives de l'entorn immediat i, a més, eren més joves. Aquests autors afirmen que les «bones» influències socials (com ara serien les que vol generar el programa Cercles) eren d'utilitat en delinqüents sexuals primaris, és a dir, sense història delictiva important.

Farmer, McAlindent i Maruna (2015) indiquen que la vergonya de la detenció i l'estada a la presó, juntament amb l'efecte positiu de la participació en programes de rehabilitació específics, són importants per al desistiment dels delinqüents sexuals. De fet, aquest autor creu que aquests sentiments de vergonya poden ser superiors, en l'efecte rehabilitador, que el fet de tenir una feina estable o una bona xarxa de relacions socials i comunitàries.

Un altre autor que ha analitzat sistemàticament quins factors del desistiment es poden veure contrastats en els delinqüents sexuals és Harris (2016), que va observar que en aquest grup específic els factors cognitius i interns de l'individu tenen més pes que el control social informal que, habitualment, és un potent inhibidor de la conducta delictiva i ajuda a l'abandonament de la carrera delictiva. A diferència dels delinqüents comuns i en consonància amb la proposta de Farmer *et al.* (2015), els processos de canvi desistent tenen factors promotors en els sentiments de vergonya, que els ajuda en l'abandonament de la conducta delictiva.

Més investigadors han trobat que la influència de la família, els vincles familiars forts i prosocials ajuden en el procés de desistiment dels delinqüents sexuals (Walker, Bowen, Brown i Sleath, 2017), però no de manera absoluta ni gaire elevada (Kras, 2019).

Gil (2020) revisa en detall l'estat actual de la qüestió en agressors i abusadors sexuals i conclou, entre altres coses, que s'ha d'entendre el desistiment com un procés de canvi dinàmic, ple d'«avenços» i «aturades», «recaigudes» i «recuperacions» que finalitza amb l'abandonament de l'activitat delictiva. Aquest procés és propi de qualsevol tipus de delinqüència, però ha estat menys

investigat en el cas de la delinqüència sexual. De fet, Gil (2020) destaca en la seva revisió que, tot i no existir gaire consens entre els estudis, sembla que, en el delinqüents sexuals, els factors que actuarien sobre el «capital personal o humà» són més importants que els que actuen sobre el «capital social». Així, els factors externs que actuen sobre el desistiment són: a) la constitució d'una parella sentimental estable; b) l'abandonament del consum de drogues; c) el fet de disposar d'una feina; d) el suport familiar i social, i e) l'absència d'estigmatització. En canvi, els factors interns responen a: a) la motivació per objectius vitals; b) l'autoeficàcia; c) l'esperança, i d) el sentiment agènic d'autodirecció en els afers vitals més importants. Paradoxalment el control dels interessos sexuals desviats no sembla tenir un paper destacat en aquest procés de desistiment.

La recerca de Gil (2020) sobre el procés de desistiment dels delinqüents sexuals inclou un estudi empíric sobre quins factors s'associen a l'expectativa del desistiment i també quins perfils d'agressors serien més proclius a l'abandonament de la seva activitat delictiva. En relació amb els factors relacionats amb l'expectativa del desistiment, Gil (2020) va trobar que els factors protectors més preponderants eren: a) la voluntat de fer un canvi en el comportament habitual del delinqüent; b) la planificació d'objectius vitals prosocials, i c) el restabliment de les relacions familiars. L'autora també va trobar que els interns que tenien la percepció de ser estigmatitzats també presentaven menys expectatives de desistiment, que els més joves eren més optimistes en relació amb el futur, i que els interns amb més antecedents penals obtenien una puntuació més elevada en els factors protectors i, per tant, una visió més positiva del desistiment futur. En la comparació de les expectatives de desistiment i dels factors protectors i de risc de delinqüents sexuals amb víctimes adultes i menors no apareixen gaires diferències rellevants. En el cas dels agressors de víctimes adultes, els mecanismes associats a les expectatives de desistiment més importants estan relacionats amb el desenvolupament de l'empatia cap a la víctima i el reconeixement dels prejudicis causats pels delictes sexuals. En el cas dels abusadors de menors, els mecanismes són més socials: tenir recursos econòmics, una feina i més habilitats interpersonals. Els interns amb més expectatives de desistiment en el nostre context penitenciari mostren més factors

protectors: a) mantenir o tenir una parella sentimental estable; b) desenvolupar una nova identitat prosocial; c) augmentar els recursos econòmics; d) millorar l'educació i la formació; e) planificar objectius vitals futurs, i f) reparar el dany causat, entre els més rellevants. El resum final de les troballes del treball de Gil (2020) és que, en els delinqüents sexuals, el desistiment és un procés que s'inicia amb la producció de canvis interns en els mateixos subjectes.

Hem vist que, entre els factors socials que poden facilitar l'abandonament de la carrera delictiva i l'inici del canvi identitari, es troben el sentiment de ser estigmatitzat (etiquetat com a violador, delinqüent sexual, etc.), la por del rebuig social, els sentiments de pèrdua i la vergonya. Aquests factors «protectors» de la reincidència delictiva es poden desenvolupar en l'entorn «espontani» de l'individu o facilitar-se «artificialment» per activitats rehabilitadores, com ara els *Cercles de Suport i Responsabilitat*.

Milner (2016) va estudiar precisament com el model de funcionament dels CoSA afectava un grup de 57 delinqüents sexuals participants en aquest programa als Estats Units d'Amèrica. Segons aquest estudi, les raons per les quals els MC van deixar de delinquir eren: a) la «apercepció» que la seva conducta va ser molt negativa sobre la víctima i sobre ells mateixos; b) l'efecte del tractament rebut a la presó; c) l'impacte i efecte de l'empresonament, i d) la motivació per un futur més positiu. Quan aquests factors són presents, el desistiment dels delinqüents sexuals és probable. No obstant això, segons Milner (2017), no és l'únic camí cap al desistiment, ja que sense aquests factors també es pot assolir l'abandonament de la conducta delictiva.

La tesi doctoral de Höing (2015), dirigida per Vogelvang (entre d'altres), promotors i impulsors del projecte *Cercles4EU* a Holanda, està dedicada al desistiment dels delinqüents sexuals en el context del programa CoSA. El títol del treball, *Empowering Circles*, es va publicar l'any 2015. Höing *et al.* (2014) destaquen i plantegen que els mecanismes d'actuació del programa CoSA són, essencialment, elements que actuen sobre el desistiment (siguin quins siguin els processos pels quals s'assoleix aquest objectiu). Els components cognitius, de vincle i modelatge, d'acompanyament i de rendició de comptes situen el MC davant d'un escenari de canvis externs que promouen els canvis interns, que són

els que de manera genuïna garantiran l'abandonament de la conducta delictiva futura. En el seu estudi quantitatiu i qualitatiu sobre els MC del programa CoSA aplicat als Països Baixos, Höing (2015) descriu el que representa un autèntic canvi de tipus desistent en els participants: «molts membres centrals experimenten, al llarg del primer any del programa, canvis interns i transicions psicològiques molt rellevants en el nivell emocional, cognitiu, motivacional i social que ells mateixos atribueixen a l'atenció contínua dels membres del Cercle, el trasllat de la confiança i el monitoratge de la seva conducta». Aquests resultats estan en la línia del que altres estudis similars han assolit als Estats Units, el Canadà i el Regne Unit (Höing *et al.* 2014).

Recollim algunes hipòtesis per entendre quin efecte pot tenir el programa CoSA sobre el desistiment. La primera és que els Cercles siguin un pas previ a la integració social i això aboqui els MC a un procés de desistiment, en promoure els canvis interns i iniciar les possibilitats d'aprofitament dels «ganxos» (*hooks*) que els recursos socials ofereixen per a la reintegració i rehabilitació del delinqüent sexual. Un resultat important de l'efecte del Cercle sobre el desistiment és el «desetiquetatge», ja que promou que el MC sigui vist per la comunitat com algú que és quelcom més que un delinqüent sexual (Fox, 2015). Per tant, el paper del Cercle seria un antecedent del desistiment, ja que la integració comunitària té un paper de desencadenant i promotor del desistiment en l'activitat sexual criminal. La segona és que el mateix programa sigui el «ganxo» (*hook*) que provoqui el desistiment, ja que pot oferir la possibilitat d'elaborar un canvi profund en la identitat personal (també i primer en les seves creences i actituds antisocials) del MC.

Per acabar, seria adequat reflexionar a partir de la declaració feta per un MC del programa CoSA a Holanda fa uns anys (Höing, Vogelvang i Bogaerts, 2017): «ara soc un home nou». Aquest és un dels objectius «finals» del programa CoSA; per a molts teòrics del desistiment, aquesta asseveració ja és pur desistiment i per als teòrics dels programes de tractament, també és el final reeixit de les intervencions. Juntament amb l'assoliment del desistiment, el programa CoSA persegueix la implementació d'un estil de vida prosocial en els MC que participen en el programa: dos objectius complementaris i comuns en la intervenció amb

persones que han comès delictes sexuals. Per tant, assolir el desistiment és una nova manera d'entendre la finalitat de la rehabilitació dels delinqüents sexuals, especialment dels de major risc de reincidència i cronificació de la seva condició antisocial.

2.3.2. Les variables associades a la reinserció i reintegració social

Aquesta tercera i última fase de l'estudi sobre l'avaluació del projecte CerclesCat inclou un seguiment prospectiu, no només de l'eficàcia del programa en termes de reincidència, sinó també pel que fa al seu efecte sobre la reinserció social dels MC. Per això, s'han definit i operativitzat tota una sèrie d'indicadors de reinserció i desistiment que parteixen d'estudis previs a escala internacional (Lloyd i Serin, 2012) i nacional (Cid i Andrés-Pueyo, 2019).

Les variables avaluades a l'estudi corresponen a un seguit d'indicadors relatius a qüestions personals i psicosocials dels MC. A continuació resumirem breument cada una d'aquestes variables i la seva avaluació operacional.

- *Salut mental general (GHQ)*

És una estimació autoinformada del nivell de salut mental i benestar psicològic en el moment de l'avaluació. Aquesta variable està relacionada amb la presència de canvis psiquiàtrics menors en el participant. L'avaluació es realitza mitjançant el qüestionari GHQ en la seva versió de 12 ítems (*General Health Questionnaire*, versió adaptada al castellà de 12 ítems; Goldberg i Williams, 1988). Aquest qüestionari permet obtenir una avaluació ràpida i genèrica de l'estat de salut mental i permet fer un seguiment de com evoluciona en el decurs del temps. Dona una puntuació única general i és especialment útil en avaluacions no clíniques i per a la població general. Com a indicador de salut mental s'interessa per evidenciar la capacitat de funcionament psicosocial afectat per alteracions psicopatològiques no greus (ansietat, estat d'ànim deprimit, baixa atenció...) i, per tant, és un reflex de les vivències pròpies d'estrès i conflictes dels avaluats.

- *Actituds antisocials (CSS-M)*

Constitueix una de les grans «necessitats criminogèniques» definides en els models clàssics d'explicació la conducta delictiva. Fa referència al conjunt d'actituds,

creences i sentiments relatius al comportament antisocial (no específicament sexual), les lleis, els operadors legals (policia, jutges, etc.) i també les disposicions a valorar la mateixa «identitat delictiva» i la tolerància al delictes. Per tal d'avaluar aquesta variable s'utilitza l'adaptació al castellà, feta per Companys i Andrés-Pueyo (2015) de la CSS-M (*Criminal Sentiments Scale-Modified*; Simourd, 1997). La versió emprada en aquesta recerca està especialment adaptada a poblacions penitenciàries. Està formada per 41 ítems que permeten obtenir una valoració general agregada sobre actituds antisocials, però també quatre subescales relacionades amb: a) actituds davant la llei, la policia i la justícia; b) actituds negatives cap a la presó; c) la tolerància al delictes, i d) la identitat criminal.

- *Autocontrol*

En tota la literatura i investigació criminològica, l'autocontrol és un element central de les característiques personals del delinqüent. De fet, és el constructe principal d'una de les teories més importants en Criminologia: la Teoria de l'Autocontrol de Hirschi i Gottfredson (2001). En el present estudi es va utilitzar una escala d'avaluació de l'autocontrol, desenvolupada per Tangney, Baumeister i Boon (2004), en una versió experimental de 10 ítems amb format de resposta Likert de 5 nivells. És una escala unidimensional, ràpida i adequada per a avaluacions en contextos de recerca, més que en el camp professional i clínic. Aquesta escala permet avaluar la capacitat de canviar i adaptar-se a les demandes de la situació, cercant el millor encaix de l'individu a les demandes de l'entorn immediat.

- *Percepció de l'estada al centre penitenciari*

Com que els participants en aquest estudi provenen de centres penitenciaris en els quals han passat un temps i han realitzat les activitats pròpies dels interns en aquestes institucions, es va dissenyar una escala *ad hoc* configurada per 8 ítems referits a les creences, els sentiments i els records de les relacions del participant amb la resta d'interns, amb els professionals de la presó i les autoritats judicials i policials, així com en la valoració que fa del tracte que va rebre al seu pas pel centre penitenciari. Cada ítem es respon amb una escala de tres nivells («Sí»,

«?» i «No»). Aquesta variable es va dividir en dues subescales: «Relacions amb altres interns» i «Relació amb professionals».

Com a exemple d'alguns ítems d'aquesta escala múltiple trobem: «En general crec que les autoritats i el personal del centre penitenciar m'han tractat bé i m'han respectat», «Creu que el seu pas per la presó l'ha ajudat?» o «Ha tingut bones relacions amb la resta d'interns?».

- *Participació en programes durant l'internament a la presó*

La realització d'activitats i programes formatius, esportius, de tractament, etc., durant l'estada a la presó i que poden millorar les capacitats i habilitats dels interns es van recollir mitjançant cinc ítems amb resposta de tres nivells («Sí», «?» i «No»). Totes les preguntes feien referència a la darrera estada a la presó pel delictes base, abans d'iniciar la seva participació en el programa Cercles.

- *Visites a la presó*

És ben coneguda la importància de les visites durant el període d'internament als centres penitenciaris. Els efectes poden ser molt positius, però també molt negatius en funció de qui, quan i per què es fan aquestes visites (Duwe, 2017). Es va incloure una sèrie d'ítems que registraven el nombre de visites rebudes pel participant quan era a presó, en referència a quatre tipus de persones relacionades amb ell: familiars, amics/gues, parella i voluntaris/àries.

- *Relacions amb la família*

Un dels elements més importants en la vida social i en la rehabilitació de les persones que cometen delictes és la família. Atesa la rellevància d'aquest factor, en l'estudi s'ha inclòs una valoració de quina serà la situació sociofamiliar immediatament futura del participant quan finalitzi la seva condemna.

Aquest element es valora amb dos tipus d'indicadors diferents: l'existència de conflicte amb la família i el suport familiar percebut. S'avalua amb una escala múltiple de set ítems que es responen amb una escala de tres categories («Sí», «?» i «No»).

Com a exemple d'aquests ítems tenim: «La meva família es preocupa perquè no torni a delinquir» o «Sempre he tingut molts problemes amb la meva família».

- *Dificultats d'habitatge*

Per avaluar la realitat en què viurà i on residirà el participant un cop surt del centre penitenciari, es va construir una escala de dos ítems que pregunten directament sobre les dificultats amb l'habitatge i la capacitat del participant per resoldre-les. Cadascun d'aquests ítems es respon amb una escala de tres categories («Sí», «?» i «No»).

- *Consum de substàncies*

Per tal de disposar d'informació dels problemes de salut que el participant podria tenir pel consum, la dependència i/o l'addicció a les drogues o l'alcohol en el moment de l'avaluació, es va construir una escala *ad hoc* que estava formada per 13 ítems, amb tres categories de resposta («Sí», «?» i «No»). Aquesta escala demana essencialment informació tant del consum històric com actual i fa referència a les conseqüències associades a aquest consum sobre la salut i la conducta delictiva.

Alguns exemples dels ítems d'aquesta escala són: «He tingut problemes laborals per culpa del consum de drogues» o «M'emborratxo amb freqüència».

- *Presència de malalties cròniques*

Per tal de conèixer l'estat de salut del participant, s'explora l'existència d'alguna malaltia crònica i/o greu de salut i el grau d'afectació en el moment de l'avaluació.

- *Tractaments mèdics vigents*

En relació amb l'ítem anterior, mitjançant un ítem únic, amb tres possibles respostes («Sí», «?» i «No») se li demana al participant que contesti si en el moment actual estava sotmès a algun tractament mèdic.

- *Antecedents en l'àmbit de la justícia i/o protecció infantojuvenil*

La importància que el participant hagi tingut o no una història delictiva i de relacions amb el sistema de justícia penal, especialment en la seva etapa adolescent i primera joventut (prèvia a l'actual condemna), es valora amb una escala múltiple de quatre ítems amb un format de resposta polítomic («Mai», «Una vegada» o «Més de dues vegades»).

- *Dificultats laborals i d'ocupació professional*

A través d'una escala de cinc ítems, amb format de resposta categòrica («Sí», «?» i «No») s'analitza la situació actual, la història anterior i les expectatives laborals del participant, així com la interferència del període d'internament penitenciari amb aquesta dimensió important de l'adaptació i utilitat rehabilitadora. Aquesta escala ens dona informació de dos factors importants tractats com a diferents: a) expectatives laborals, i b) inestabilitat laboral. També s'hi recull una relació dels llocs de feina desenvolupats en els darrers anys, incloent-hi si el va realitzar en el context penitenciari.

Com a exemple dels ítems d'aquesta escala tenim: «No tinc cap professió ni experiència laboral important» o «Haver estat a presó m'impedirà trobar una feina».

- *Aficions i ocupació del temps de lleure*

La importància de les aficions i l'ocupació del temps lliure és un dels factors de risc de reincidència delictiva que forma part de la majoria de models criminològics i, per aquesta raó, s'inclouen una sèrie de preguntes relacionades amb aquest àmbit. L'avaluació es realitza a través d'una escala formada per tres ítems, amb escala de resposta de tres categories («Sí», «?» i «No») referits a la pràctica d'algun esport o activitat en el temps de lleure. Al final d'aquestes preguntes també es recull de manera qualitativa una llista sobre les tres principals aficions actuals.

- *Amistats*

Per tal d'avaluar els vincles socials, es demana als participants, a partir de dues preguntes de resposta politòmica («Sí», «?» i «No»), per la disponibilitat d'amistats que l'ajuden i es preocupen pel participant en el moment actual.

- *Religiositat*

L'avaluació d'aquesta disposició, de rellevància en el plànol espiritual, es fa a través d'una única pregunta sobre la realització d'alguna pràctica religiosa, sense necessitat d'especificar-ne el tipus.

- *Expectatives i futur proper*

Aquesta dimensió se centra en tres tipus de variables diferents, totes elles provinents d'una sèrie d'ítems referits a la situació personal i social que creu el MC que viurà en les properes setmanes o mesos. El protocol de registre de respostes en aquesta variable està format per 16 ítems amb format de resposta de tres categories («Sí», «?» i «No»). Els ítems fan referència a coneixements, expectatives, comportaments previstos i creences relacionades amb els principals factors de risc i protecció per a la reinserció i rehabilitació social dels delinqüents. El marc de referència temporal per al participant és el present i el futur immediat en clau de retorn a la comunitat. A partir d'aquests ítems i agrupats de manera algorítmica, s'obtenen puntuacions en tres subescales:

- a) Necessitat de suport i ajuda social: fa referència a les necessitats percebudes pel participant que caldrà saber resoldre per adaptar-se socialment. Ítems d'exemple en són: «Econòmicament, tindrè recursos per tirar endavant» o «Hi ha persones que no són de la meua família que poden ajudar-me».
- b) Autoestima: com el seu propi nom indica, és la disposició valorativa de les capacitats psicològiques referides a un mateix i que es reflecteixen en afirmacions com «Em sento orgullós de mi mateix» o «Penso que no li importo a ningú».

c) Autoeficàcia: és una consideració personal referida a la capacitat de resoldre problemes de diferent naturalesa, principalment del nivell comportamental i psicosocial, amb un grau important d'autonomia i eficàcia. Ítems propis d'aquesta subescala són: «Tinc plans concrets per treballar en finalitzar la condemna» o «Crec que soc capaç de fer allò que em proposo».

- *Motivació per la reincidència delictiva*

Habitualment, l'estudi de la reincidència es fa a través d'una aproximació exclusivament quantitativa. En aquest estudi es demana al participant que faci una anticipació de quins serien o podrien ser els motius que creu que l'abocarien a una nova acció delictiva. L'escala per avaluar aquestes motivacions inclou nou raons diferents i la valoració final és el resultat del sumatori de totes les respostes positives a aquestes raons presentades al qüestionari.

- *Sentiments i valoració situacional*

La situació habitual dels interns i els penats —implicats en processos de rehabilitació o complint determinades mesures— té un component molt elevat d'expectatives de futur, ja que és un element permanent en la seva realitat i també un component de sentiments de frustració i decepció o desànim, perquè la realitat social amb la qual s'enfronten és més difícil o feixuga que el que creien uns mesos abans. La realitat del MC en el procés del programa Cercles i que bàsicament es troba fent vida a la comunitat (en condicions penitenciàries o legals particulars) té aquests dos elements. En aquest context, les actituds envers la realitat dels problemes diaris per adaptar-se es poden considerar diferents de quan el participant estava en privació de llibertat. Ara que el MC es troba en la comunitat, se n'avalua la percepció i visió de la realitat, especialment en relació amb les sensacions, els estats d'ànim i la qualitat de les relacions personals que està vivint. Mitjançant una escala múltiple de sis ítems, s'ha valorat aquesta variable que, de manera dinàmica, podria afectar el resultat del programa Cercles. Els indicadors d'aquesta variable són d'optimisme versus pessimisme davant de la situació actual en llibertat.

Com a exemple dels ítems que formen aquesta escala tenim: «Aquests mesos són un malson, no sé què faré amb la meua vida» o «Les coses són més fàcils del que creia».

- *Assistència voluntària als serveis comunitaris d'atenció i ajuda*

En moltes ocasions, la disponibilitat de recursos (sanitaris, comunitaris, de convivència, etc.) no es correspon amb el seu ús per part d'exinterns penitenciaris, amb la qual cosa es desaprofita una oportunitat de rehabilitació. També aquest és, potser, un indicador de compromís social i confiança en els recursos públics. L'avaluació consisteix en una llista de revisió en què s'indiquen 10 serveis i recursos (advocats, metges, biblioteques...) que ens permet conèixer la freqüència i la realitat dels recursos comunitaris i els vincles socials que els exinterns fan servir en el període postpenitenciari.

- *Probabilitat de reincidir autovalorada*

Aquesta variable serveix per explorar l'autovaloració que fa el mateix MC del risc de reincidir a partir d'unes preguntes molt específiques i reiteratives sobre l'opinió que té sobre el que creu que passarà en el futur immediat amb l'activitat delictiva. És una avaluació amb una escala de múltiples ítems que corresponen a una sèrie de sis preguntes sobre formes d'estimar la probabilitat de reincidir en un futur. Els ítems permeten donar una resposta categòrica, per a cadascú, de tres categories («Sí», «?» i «No») i la puntuació total surt del sumatori directe de les respostes afirmatives. Alguns exemples d'aquesta variable són: «Veu probable que torni a delinquir en un futur immediat?» o «Si en té ocasió, tornaria a delinquir?».

- *Afrontament actual*

L'actitud i la capacitat de resoldre problemes futurs, entre altres elements, tenen una estreta relació amb la capacitat d'afrontament i els sentiments que això comporta. En aquest sentit, s'avalua la capacitat d'afrontament actual, és a dir, tal com la percep el participant en el moment de contestar el qüestionari a través d'una escala de sis ítems construïda *ad hoc* i un format de resposta de tres categories («Sí», «?» i «No»). Com a exemples tenim: «Ara crec que les coses

m'aniran millor» o «Si em trobo amb un problema, crec que tinc recursos per resoldre'l».

- *Progrés terapèutic*

El canvi terapèutic associat a la intervenció està relacionat amb una disminució del risc delictiu (Redondo, 2008), per tal com l'individu mostra motivació per iniciar, continuar i mantenir un procés de millora de la seva conducta (Miller, 1985).

Aquest progrés s'avalua mitjançant l'administració de l'instrument *Clinical Outcomes in Routine Evaluation-Outcome Measure* (CORE-OM; Core System Group, 1998). Es tracta d'un qüestionari d'autoinforme de resposta tipus Likert que avalua l'estat de la persona a partir de quatre dimensions: 1) benestar subjectiu; 2) problemes/síntomes; 3) funcionament general, i 4) risc d'autoagressió i heteroagressió. Concretament, es va utilitzar la forma B de la versió abreujada de 18 ítems (CORE-SFB per a homes), traduïda per Feixas *et al.* (2012). Les puntuacions s'agrupen en sis categories: saludable, lleu, mitjà, moderat, moderat-sever i malestar sever. Per avaluar el canvi, s'ha d'obtenir una diferència d'almenys 0,5 punts en les puntuacions mitjanes pre-post. Alguns dels ítems són: «M'he sentit molt sol i aïllat», «M'ha costat molt parlar amb la gent» o «He pensat que no tinc amics».

- *Capacitat d'adaptació a la vida quotidiana*

L'adaptació social, un dels indicadors d'una bona i reeixida rehabilitació, té una sèrie de fonaments entre els quals destaquen, a nivell individual, la pròpia capacitat de comportar-se adequadament davant de les demandes de la vida quotidiana. Aquesta característica s'avalua amb una escala derivada del protocol *Avaluació objectiva de la Qualitat de Vida GENCAT* (Verdugo, Arias, Gómez i Schalock, 2009) formada per 17 ítems i amb tres categories de resposta («Fàcil», «Menys fàcil» i «Difícil»). Les preguntes fan referència a com l'individu resol les demandes diàries per tal d'obtenir un nivell adequat de benestar personal, emocional i material que faciliti l'assoliment d'una vida independent, però alhora garanteixi la inclusió social i l'autodeterminació del participant.

Entre els ítems, i a tall d'exemple, podem indicar-ne els següents: «Accedir i utilitzar els serveis públics», «Relacionar-me amb persones fora de la llar» o «Utilitzar tecnologia per aprendre (ordinadors o altres aparells)».

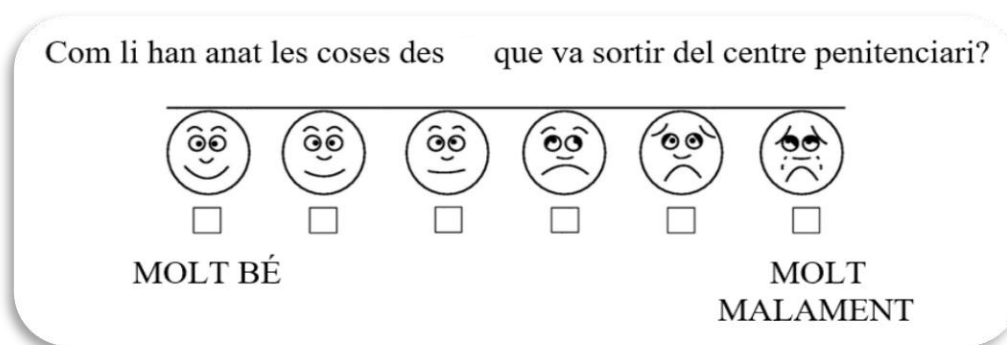
- *«Agència» per al desistiment*

El desistiment delictiu, entès com a procés que dirigeix la mateixa persona que ha d'aconseguir deixar l'activitat delictiva, és un constructe complex. Un dels seus components és la confiança i les expectatives en un mateix per tal d'assolir aquesta fita en el desenvolupament de les creences i la identitat del delinqüent. Aquesta variable s'agrupa dins el que hem anomenat «agència» (traduït del terme anglès *agency*) i defineix els elements psicosocials del participant relacionats amb l'abandonament de l'activitat delictiva. A partir del model del desistiment de Lloyd i Serin (2012), s'ha traduït l'escala desenvolupada per Lloyd (2009), que consta de 10 ítems amb un format de resposta tipus Likert de 5 categories. Aquest instrument permet obtenir informació quantitativa de les creences, les actituds, els sentiments i les expectatives que el participant té en la seva pròpia capacitat per abandonar la carrera delictiva. Les puntuacions oscil·len entre 10 i 50, on, a més puntuació, més percepció d'agència per mantenir un estil de vida allunyat del delictes.

- *Escales de valoració analògiques*

A més de tots els indicadors exposats anteriorment, en els quals s'utilitza l'autoinforme com a procediment d'exploració, l'estudi també inclou avaluacions basades en escales gràfiques (aquí cares expressant el seu nivell d'acord o desacord, satisfacció o insatisfacció, etc.). Totes aquestes escales tenen el mateix format: un enunciat verbal formulat en forma de pregunta, seguida d'una sèrie de sis cares que expressen de manera gradual nivells d'acord i desacord. Sota cada sèrie, apareix en cada extrem una etiqueta que serveix de referència per a la seva valoració per part del MC (per exemple «molt bé» o «molt malament»). La figura 4 que es mostra a continuació és un exemple d'una d'aquestes escales.

Figura 4. Exemple d'escala de valoració analògica

Les preguntes que s'han inclòs fan referència al grau d'acord en la valoració de com se sent el *MC* en el moment de l'avaluació en relació amb:

- Utilitat dels programes: l'escala gràfica permet la valoració sobre si el participant creu que els programes que ha fet a la presó per a la seva rehabilitació tindran utilitat per a la seva vida a la comunitat.
- Relacions familiars: l'escala demana valoració del *MC* sobre la qualitat (bona/dolenta) de les seves relacions amb la família.
- Benestar actual: aquesta escala indaga sobre la percepció i la valoració del participant de com li han anat les coses de la vida quotidiana des que va sortir del centre penitenciari.
- Expectatives de futur: l'escala demana una valoració prospectiva del participant sobre com creu que li aniran les coses en un futur, un cop hagi obtingut la llibertat definitiva.
- Seguretat i confiança en el canvi: la darrera escala gràfica de qualificació explora l'autopercepció i la seguretat del participant en relació amb els canvis que ha de realitzar per tal de no tornar a cometre delictes i tornar a la presó.

2.4. Objectius específics del present informe

Aquesta recerca té com a objectiu principal avaluar l'efecte de la participació en el programa CerclesCat sobre la reincidència delictiva, el desistiment i la reinserció social de les persones que hi participen com a *Membres centrals*. Així mateix, pretén determinar el grau d'assoliment dels estàndards de qualitat establerts en el projecte.

Concretament, s'han definit els objectius següents:

- a) Presentar la distribució del temps de seguiment dels casos que configuren la mostra d'estudi.
- b) Analitzar i comparar la taxa de reincidència en execució penal (penitenciària i en Mesures Penals Alternatives) del conjunt total de la mostra i per a cadascun dels cinc grups d'estudi.
- c) Descriure i comparar les característiques (personals, socials, penals, penitenciàries, de tractament i de risc) dels cinc grups que formen part de l'avaluació.
- d) Descriure els delinqüents sexuals reincidents i el seu perfil diferencial respecte dels desistents.
- e) Identificar les variables associades a la reinserció social dels delinqüents sexuals desistents.
- f) Revisar els processos establerts en els estàndards de qualitat del projecte CerclesCat en relació amb els MC i l'operativa dels Cercles.
- g) Avaluar el seguiment del projecte CerclesCat en termes de flux i gestió dels casos, difusió i captació.
- h) Suggestir propostes i aspectes a millorar en el funcionament i l'avaluació dels Cercles.

2.5. Metodologia

2.5.1. Població estudiada

La mostra està formada per un total de 121 homes majors d'edat, condemnats per la comissió de delictes sexuals, que compleixen o han complert una pena privativa de llibertat a les presons de Catalunya. La recollida de les variables d'estudi d'aquests subjectes es va tancar amb data de 15 de setembre de 2020.

Aquesta mostra es va dividir posteriorment en cinc grups d'estudi: Cercles, Col·laborador, Rebuig, *Cantera* i Refractari. L'assignació de cada subjecte dins de cada grup es va realitzar en funció de les seves característiques en relació amb el programa CerclesCat, ja descrites prèviament en l'apartat del disseny de la recerca.

- Grup Cercles: del total de la mostra estudiada, el 19% ($n = 23$) dels subjectes corresponen a aquest grup. Dins d'aquesta categoria, s'inclouen tots els participants en el programa Cercles des de l'any 2013 fins al segon trimestre del 2019.
- Grup *Col·laborador*: els candidats no escollits per participar en el programa en el mateix període, però que complien les condicions per ser potencials *MC* constitueixen el 14% ($n = 17$) de la mostra.
- Grup *Rebuig*: els subjectes seleccionats en aquest cas representen el 15% ($n = 18$) de tot el conjunt de la mostra.
- Grup *Cantera*: un 23,1% ($n = 28$) de la mostra analitzada va ser classificada dins aquest grup.
- Grup Refractari: en el moment de la finalització de la recollida de dades de la fase III de l'estudi, aquest grup representava el 28,9% ($n = 35$) del total de la mostra estudiada.

2.5.2. Variables d'estudi

Als annexos s'adjunten les variables d'estudi, amb la descripció bàsica i la codificació de les dades. Addicionalment, també s'han recollit dades sobre les variables de reinserció i els indicadors de qualitat del programa CerclesCat. En total, s'han recollit i analitzat més de 1.100 variables en aquesta recerca.

2.5.3. Procediment

Les dades sobre els indicadors de qualitat que s'han obtingut per a aquesta recerca provenen de diverses fonts d'informació a les quals s'ha accedit o bé s'han recollit de manera indirecta a través d'altres professionals. Les fonts principals han estat:

- a) Arxius i documentació del Manual de Qualitat CerclesCat
- b) Qüestionaris

Les dades sociodemogràfiques, penals, penitenciàries, de tractament, de risc i de reincidència s'han extret dels arxius i els expedients penitenciaris, així com dels fitxers que constitueixen el Sistema Informàtic Penitenciari Català (SIPC).

Es defineix la reincidència com «la comissió d'un nou delictes quan ja se n'ha comès prèviament un altre o uns altres» (Capdevila *et al.*, 2015, p. 15). En si mateixa, la reincidència sembla un concepte simple, ja que fa referència a la reiteració de la conducta delictiva. No obstant això, analitzada empíricament, presenta una sèrie de propietats en la seva definició que ens obliga a distingir entre diversos tipus de reincidència segons la font a partir de la qual es registri (Nguyen, Arbach-Lucioni i Andrés-Pueyo, 2011). Per tant, els estudis poden utilitzar diferents mesures per quantificar la taxa de reincidència delictiva, i el nombre de detencions, condemnes o empresonaments en constitueixen els criteris més emprats (Cid, 2007). Així, la utilització d'un o altre tipus d'índex ens permetrà aproximar-nos, amb més o menys precisió, a la taxa de reincidència real (Capdevila *et al.*, 2015). En el present estudi s'ha pres la reincidència en execució penal com a indicador per mesurar la reiteració delictiva. Per als objectius de l'estudi, es defineix la reincidència penitenciària com «un nou ingrés en un centre penitenciari de persones per un delictes posterior a la data de sortida en llibertat definitiva» i la reincidència en mesures penals alternatives (MPA) com «una nova condemna a una mesura penal d'execució en la comunitat per un delictes posterior a la data de sortida en llibertat definitiva». Finalment, la reincidència en execució penal constituïria la suma de les dues taxes anteriors (penitenciària i MPA).

L'inici del període de seguiment comprèn des de la data de la llibertat definitiva de cada subjecte de la mostra fins al 15 de setembre de 2020 com a data de tancament de l'estudi. Així doncs, el període de seguiment per a tota la mostra va ser d'una mitjana de 1428,84 dies (DE = 618,35; Mín. = 160; Màx. = 2630), equivalent a 3,41 anys.

Les dades sobre reincidència en execució penal s'han obtingut a través de l'explotació de les dades del Sistema Informàtic Penitenciari Català (SIPC), el JOVO i el programa ANITA (on consten els ingressos penitenciaris de les presons espanyoles).

La informació corresponent a les dades de reinserció dels MC (vegeu l'apartat 2.3.2 del present informe) s'ha extret a través d'una bateria de preguntes elaborades *ad hoc* per ser administrada als participants de manera voluntària i

en tres moments temporals diferents: a l'inici de la participació en el programa (T1), en el canvi de fase (T2) i en finalitzar la participació del *MC* en el Cercle (T3). Per a cada moment temporal, el *MC* contestava un protocol autoaplicat facilitat pel/per la coordinador/a, que l'acompanyava durant l'avaluació per si requeria ajuda en algun moment. Tots els *MC* van ser informats de la finalitat de l'estudi i hi van participar de manera voluntària, un cop signat el document de consentiment informat. En total, s'han pogut obtenir i analitzar les respostes de 5 *MC* en els tres moments temporals corresponents.

2.5.4. Anàlisi de dades

Les dades d'aquesta recerca s'han examinat mitjançant el programa estadístic IBM SPSS Statistics 24. A continuació, se'n detallen les anàlisis realitzades:

- a) Exploració descriptiva de la mostra i dels cinc grups d'estudi mitjançant el càlcul de les freqüències de totes les variables d'estudi, així com l'obtenció dels estadístics més habituals per a les variables contínues (mitjana, desviació estàndard, valors mínims i màxims).
- b) Comparació de grups a través de la prova t Student de comparació de mitjanes o la prova U de Mann-Whitney (aquesta última per als casos en els quals les variables quantitatives no segueixen una distribució normal), així com la prova d'independència Ji-Quadrat, el test exacte de Fisher i la prova z de comparació de proporcions. S'ha utilitzat la correcció de Bonferroni per tal de minimitzar l'error tipus I (rebutjar la hipòtesi nul·la quan aquesta és vertadera) a les comparacions múltiples.
- c) Anàlisi qualitativa de les respostes proporcionades pels *MC* a la bateria de qüestionaris que exploraven les variables de reinserció.

3. Resultats

3.1. En relació amb els grups d'estudi

3.1.1. La reincidència

En aquest apartat, i en relació amb els objectius generals de la recerca, s'aportaran les dades relatives a la taxa de reincidència dels diferents grups d'estudi, després d'haver sortit en llibertat definitiva i haver conclòs el temps de seguiment. Justament el temps de seguiment (el primer punt d'aquest capítol) constitueix una de les limitacions de la recerca, ja que aquest període no ha estat homogeni per a tots els grups. Metodològicament, hauria estat desitjable comptar amb un període mínim de cinc anys de seguiment per determinar el grau d'assoliment del procés de desistiment, però justament pel mateix disseny de la recerca, que ha anat incorporant subjectes als tres primers grups (Cercles, Col·laborador i Rebuig) fins al 2019, això no ha estat possible.

El capítol continua amb una visió general de les taxes de reincidència dels cinc grups. A continuació, es comparen totes les variables analitzades dels tres primers grups (que en el primer estudi ja es va comprovar que presentaven perfils similars) per determinar si se n'han mantingut les característiques en ampliar la mostra. L'apartat següent compara les diferències entre els reincidents dels cinc grups. Atès que el grup Refractari no ha volgut fer cap tipus de tractament durant tot el compliment de la seva extensa condemna, s'ha dedicat un apartat específic a analitzar les similituds i diferències amb la resta de grups (Cercles, Col·laboradors, Rebuig i *Cantera*) que sí que s'han implicat en el seu procés de desistiment delictiu. Per acabar, el darrer subapartat sobre l'anàlisi de la reincidència explica les característiques dels subjectes en funció de la tipologia delictiva que han comès en el nou delicte, agrupant-la en tres categories: reincidència violenta no sexual, reincidència sexual i reincidència no violenta.

3.1.1.1. El temps de seguiment dels casos

En total s'han enregistrat les dades de 121 casos, que han constituït la mostra inicial. Del total, dos dels casos (pertanyents al grup Rebuig) no han estat en contacte amb el medi obert. Per als propòsits d'avaluar la reincidència dels diferents grups, s'ha seguit el mateix criteri ja establert en altres recerques del nostre àmbit i fer-ho només d'aquells individus que hagin sortit en llibertat definitiva, fet que redueix el nombre total de casos a 107 subjectes.

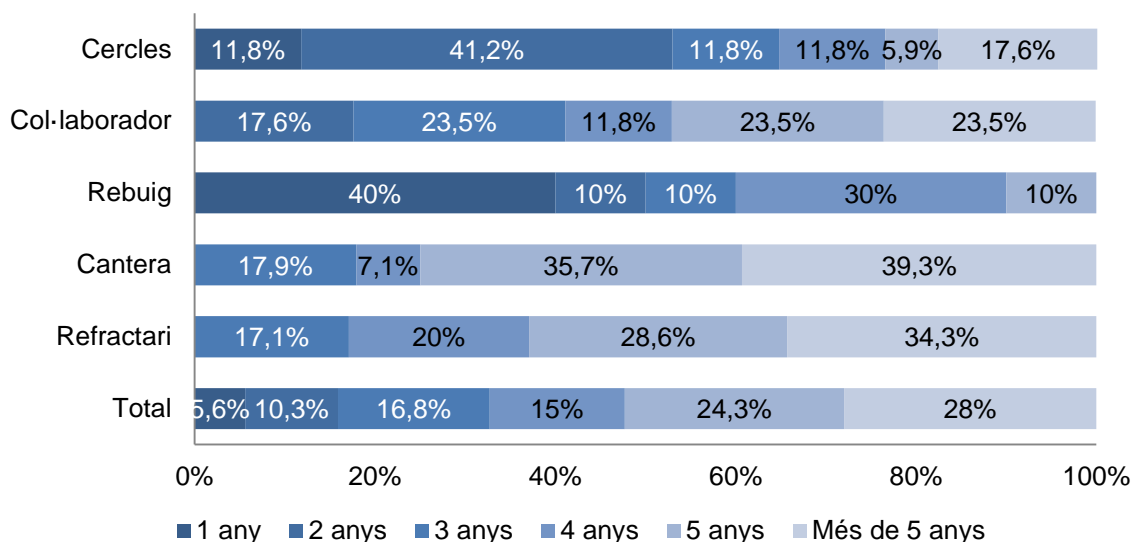
A la taula 5 es pot veure la mostra final, formada per 17 subjectes del grup Cercles, amb una mitjana de seguiment de 1.008,2 dies (DE = 764,98; Mín. = 160 / Màx.= 2.630); 17 individus del grup Col·laborador, amb una mitjana de seguiment de 1.371,5 dies (DE = 627, 38; Mín. = 501 / Màx.= 2.367); 10 individus del grup Rebuig, amb una mitjana de seguiment de 802,7 dies (DE = 532,33; Mín. = 184 / Màx. = 1.589); 28 individus del grup *Cantera*, amb una mitjana de seguiment de 1.685,5 dies (DE = 443,665; Mín. = 872 / Màx. = 2.362), i 35 individus del grup Refractari, amb una mitjana de seguiment de 1.608,6 dies (DE = 467,965; Mín. = 809 / Màx. = 2.387).

Taula 5. Distribució per grups de la mostra d'estudi

Grup d'estudi	N Total	Han sortit en llibertat definitiva?		
		Sí	%	No
Cercles	23	17	73,9	6
Col·laborador	17	17	100	0
Rebuig	18	10	55,6	8
<i>Cantera</i>	28	28	100	0
Refractari	35	35	100	0
Total	121	107	88,4	14

A la figura 5 es pot veure la distribució percentual dels grups segons els anys de seguiment. En tres dels cinc grups (Col·laborador, *Cantera* i Refractari) el temps de seguiment supera els quatre anys almenys en el 60% dels casos. En canvi, la mitjana del grup Cercles se situa en poc més de tres anys i el grup Rebuig en poc més de dos anys. Caldrà tenir present aquestes precaucions a l'hora de comparar els grups.

Figura 5. Distribució percentual de la mostra segons el temps de seguiment

3.1.1.2. Taxes de reincidència dels cinc grups

En parlar de les taxes de reincidència, ja s'ha explicat anteriorment que hi ha diferents tipus de mesura. Aquí es té en compte la *taxa de reincidència penitenciària* (nou ingrés a la presó⁸ per un delictes posterior a la data de sortida en llibertat definitiva), la *taxa en mesures penals alternatives* o MPA (nova condemna a una mesura d'execució en la comunitat) i finalment la *taxa de reincidència en execució penal* (la suma de les dues anteriors).

Les taxes es presenten de manera separada per al grup Refractari, i es contraposen a aquells que han rebut algun tipus de tractament penitenciari (els quatre grups restants). Com ja s'ha comentat, aquest element d'absència de tractament és el que ha afavorit que els Refractaris no pertanyin a la mostra real final per valorar la reincidència.

⁸ Recordem que per primer cop hem recollit, també, els ingressos penitenciaris posteriors per nous delictes en presons espanyoles, mitjançant el programa ANITA. Malauradament, els investigadors només hem tingut accés a saber si s'ha produït un ingrés, però sense poder accedir al tipus de delictes que ha comès en la reincidència, ni la data. Representa un cas de la mostra total de 107 subjectes.

En relació amb la *taxa de reincidència penitenciària*, és d'un 15,3% per als quatre grups que han rebut algun tipus de tractament (figura 6), mentre que per als individus del grup Refractari és d'un 22,9% (figura 7).

Figura 6. Taxa de reincidència penitenciària dels quatre grups (Cercles, Col·laborador, Rebuig, Cantera)

Figura 7. Taxa de reincidència penitenciària dels Refractaris

Figura 8. Taxa de reincidència en execució penal dels quatre grups (Cercles, Col·laborador, Rebuig, Cantera)

Figura 9. Taxa de reincidència en execució penal dels Refractaris

En relació amb la *taxa de reincidència en execució penal*, els quatre grups que han rebut tractament presenten taxes similars a la reincidència penitenciària (figura 8), mentre que en els Refractaris aquesta xifra s'eleva fins al 25,7% (figura

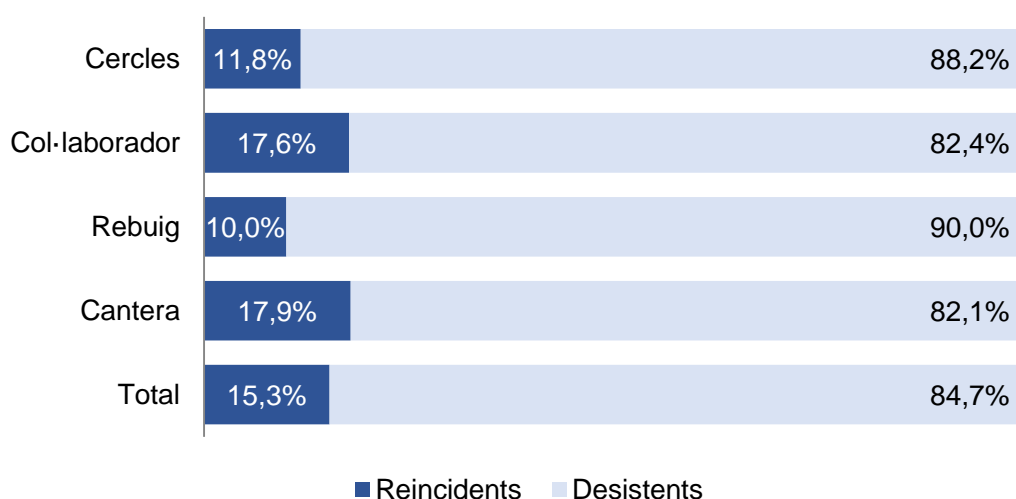
9). Aquests últims són l'únic grup que ha reincidit en MPA, amb una taxa del 5,7%.

La taula 6 recull les taxes de reincidència en execució penal per a cadascun dels grups d'estudi i la figura 10 per als quatre grups que han participat en algun tipus de tractament. S'observa que els grups de Cercles i Rebuig estan per sota de la mitjana total, mentre que els grups Col·laborador i *Cantera* estan per sobre.

Taula 6. Reincidents i no reincidents de tots els grups de delinqüents sexuals d'alt risc

Grup d'estudi	N Total	Reincidents		No reincidents	
		N	%	N	%
Cercles	17	2	11,8	15	88,2
Col·laborador	17	3	17,6	14	82,4
Rebuig	10	1	10,0	9	90,0
<i>Cantera</i>	28	5	17,9	23	82,1
Refractari	35	9	25,7	26	74,3
Total	107	20	18,7	87	81,3

Figura 4. Taxa de reincidència en execució penal segons el grup d'estudi.

El grup d'estudi diana d'aquesta recerca, Cercles, té una taxa de reincidència en execució penal de l'11,8%. Això vol dir que 9 de cada 10 subjectes catalogats inicialment com a subjectes d'alt risc de reincidència violenta i/o sexual no han

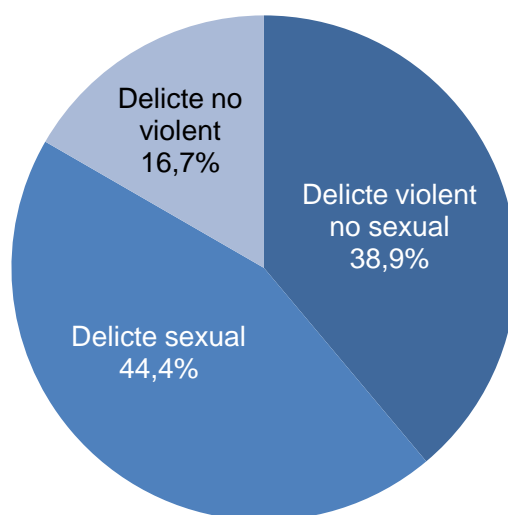
tornat al sistema penal espanyol durant tot el període de seguiment (que va d'un mínim de 2 anys fins a un màxim de 7,2).

No obstant això, és important assenyalar que les diferències entre els grups no són significatives i que això pot ser atribuïble al baix nombre de casos.

Tenint en compte que tots els casos estudiats presentaven inicialment un alt risc de reincidència violenta, els resultats obtinguts ens apunten parcialment a diferents hipòtesis de treball: 1) hi ha una sobreestimació del risc pronosticat respecte de la reincidència real observada, i 2) la intervenció i el tractament penitenciari dels delinqüents sexuals funcionen, atès que les taxes de reincidència mostren una tendència congruent amb el tipus d'actuacions dutes a terme per a la gestió dels casos.

Pel que fa al tipus de delicte comès en la reincidència (incloent-hi els Refractaris), dels 18 individus dels quals disposem de dades, el 38,9% ($n = 7$) han comès delictes violents no sexuals, el 11,4% ($n = 8$) han comès delictes sexuals i el 17,7% restant ($n = 3$) han comès delictes no violents. A la figura 7 es presenten les distribucions percentuals d'aquests tres tipus de reincidència.

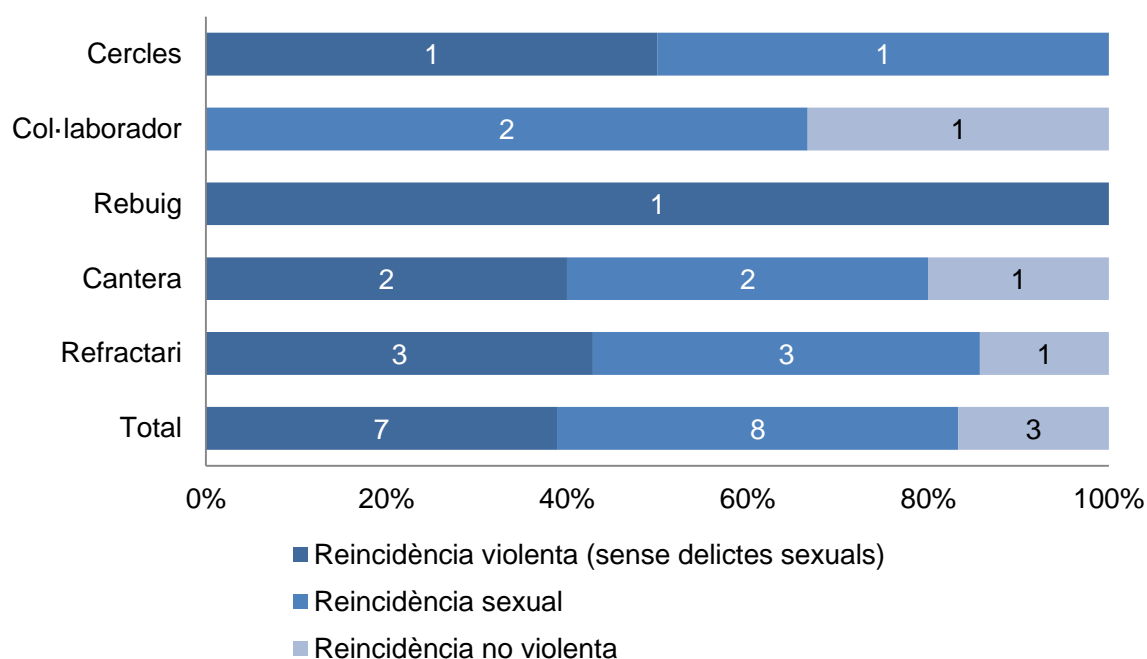
Figura 5. Distribució percentual dels delictes de reincidència

El tipus de reincidència (violenta no sexual, sexual o no violenta) tampoc es distribueix igual entre els diferents grups. Prenent com a referència la figura 8,

els Refractaris mostren un major percentatge en nous delictes violents sexuals i no sexuals (17,2% enfront del 11,8% del grup Cercles). El grup *Cantera* també es troba per sobre (14,2% enfront del 11,8% del grup Cercles). En el grup Col·laborador, els dos subjectes reincidents ho han estat en delictes sexuals. En canvi, l'únic reincident del grup Rebuig ho ha estat per un delicte violent no sexual. Sobre la base d'aquestes dades, s'observa que el grup Rebuig és l'únic que presenta una tendència més favorable que el grup Cercles en aquest apartat.

Figura 6. Distribució del tipus de reincidència segons els grups

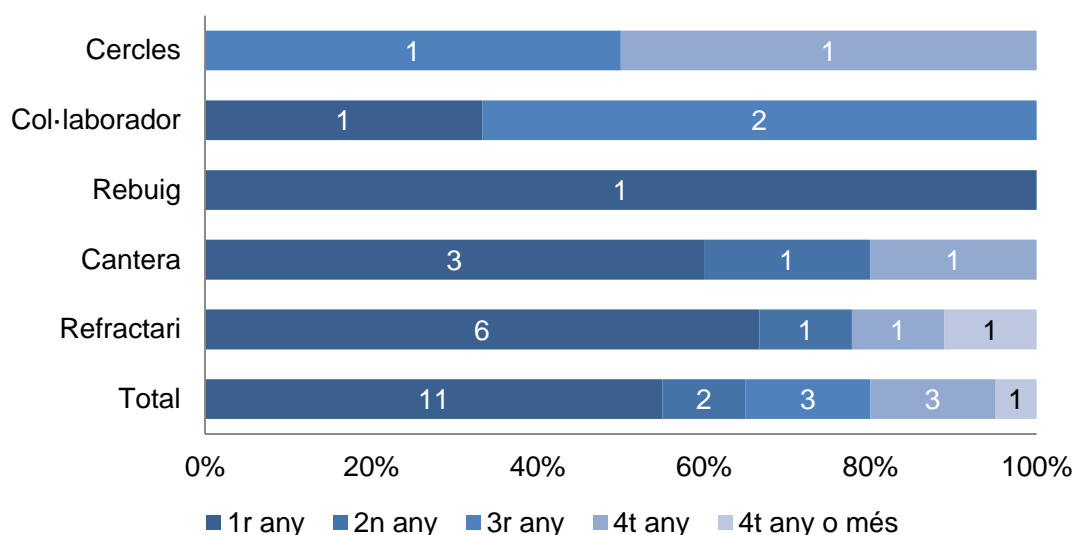

De manera complementària, s'han analitzat les diferències entre els cinc grups pel que fa al temps que han trigat en reincidir. La mitjana de temps per a tot el conjunt de reincidents ha estat de 533,30 dies (1,5 anys). Si bé les diferències no són significatives, i tenint en compte tant la limitada grandària de la mostra com la variabilitat en el temps de seguiment, les mitjanes mostren tendències marcades i suggereixen anar en una línia concreta: el grup Cercles triga una mitjana de 956 dies (DE = 265,9; Mín. = 768 / Màx. = 1.144); el grup Col·laborador, 704,7 dies (DE = 425,2; Mín. = 223 / Màx. = 1.028); el grup Rebuig, 262 dies; el *Cantera*, 411,6 dies (DE = 477,4; Mín. = 8 / Màx. = 1.226), i el Refractari, 480,0 dies (DE = 495,2; Mín. = 69 / Màx. = 1.470).

De mitjana, els subjectes del grup Cercles i Col·laborador triguen el doble de temps a reincidir que la resta de grups estudiats. El grup Rebuig és el que ha reincidit més ràpid, mentre que els grups *Cantera* i *Refractari* ho han fet a l'any i tres mesos de mitjana. El 55% dels reincidents han comès el nou delicte en el seu primer any des de la sortida en llibertat definitiva.

El seguiment dels primers Cercles han arribat fins als set anys i tres mesos, però ja es pot veure a la figura 9 que als quatre anys ja havien reincidit tots els casos dels quals s'ha fet el seguiment. De fet, no s'ha trobat cap cas que superi aquesta temporalitat. Podríem concloure, doncs, com ja hem vist en diferents sèries d'estudis sobre la taxa de reincidència, que es pot considerar *desistent* aquell subjecte excarcerat que no ha reincidit a partir del cinquè any.

Figura 7. Distribució dels grups segons el temps que han trigat a reincidir

3.1.2. Diferències entre els grups Cercles, Col·laborador i Rebuig

En informes anteriors (Avaluació del projecte CerclesCat, 2017:80) ja s'ha exposat que els grups Cercles, Col·laborador i Rebuig presenten un perfil sociodemogràfic, penal, penitenciari, de tractament i de risc molt similar. A l'apartat següent, per tant, es pretén observar si també comparteixen trets similars pel que fa al perfil de reincidència. No obstant això, tal com s'ha anat advertint al llarg d'aquest capítol, s'ha de tenir present en tot moment la limitada grandària de la mostra de la qual es disposa. Per tant, resulta complex fer anàlisis

estadístiques i establir diferències quan les dades són tan escasses. Per això es tractarà, tant en aquest apartat com en els següents, d'oferir una imatge general i suggerir la tendència que podria ser la línia en la qual es mourien els resultats en cas de disposar de més casos.

No s'han trobat gaires diferències entre els grups Cercles, Col·laborador i Rebuig pel que fa a les variables personals, penals i penitenciàries en relació amb el fet de ser reincident o no. Això apunta en la mateixa direcció extrema d'informes anteriors: els tres grups tenen una composició similar i comparable, fins i tot quan es té en compte la distribució de reincidents i no reincidents. D'altra banda, la informació afegida que ens permet aquesta nova anàlisi és que les intervencions fetes (en el nostre cas, la intervenció específica del programa al grup Cercles, sembla que no ha aportat canvis significatius pel que fa a la pertinença al grup de desistents o reincidents).

A la taula 7 es recullen les poques variables significatives en les quals s'han trobat diferències entre els tres grups d'estudi en relació amb la seva pertinença al grup dels reincidents (R) o al grup dels desistents (D).

Els condemnats per delictes sexuals amb alt risc de reincidir de manera violenta normalment no tenien antecedents penitenciaris (86,8% dels casos). Tradicionalment, comptar amb aquest tipus d'antecedents és una variable de major pronòstic de possible reincidència posterior. Però en la mostra estudiada sembla que no ho és per als delinqüents sexuals d'alt risc, ja que només un dels reincidents (grup *Rebuig*) tenia antecedents penitenciaris.

El 57,9% de les víctimes dels delinqüents sexuals d'alt risc de reincidència tenien ordre de protecció. Dels tres grups que compten amb una OPV, tots els reincidents pertanyen al grup dels *Col·laboradors*.

El 77,1% dels delinqüents sexuals d'alt risc han incrementat la gravetat de la seva trajectòria criminal. També es dona que, en el cas del grup *Col·laborador*, aquest percentatge és significativament més baix en els desistents que en la resta de grups (57,1%).

Taula 7. Taula de freqüències de les variables significatives

			Cercles		Col-laborador		Rebuig		Total	
			R	D	R	D	R	D	R	D
Ingressos anteriors	No	%	100	86,7	100	85,7	0	88,9	83,3	86,8
		(n)	(2)	(13)	(3)	(12)	(0)	(8)	(5)	(33)
	Sí	%	0	13,3	0	14,3	100	11,1	16,7	13,2
		(n)	(0)	(2)	(0)	(2)	(1)	(1)	(1)	(5)
Ordre protecció víctima (OPV)	Sí	%	0	53,3	100	64,3	0	55,6	50	57,9
		(n)	(0)	(8)	(3)	(9)	(0)	(5)	(3)	(22)
	No	%	100	46,7	0	35,7	100	44,4	50	42,1
		(n)	(2)	(7)	(0)	(5)	(1)	(4)	(3)	(16)
Increment gravetat	Sí	%	100	86,7	66,7	57,1	100	100	83,3	77,1
		(n)	(2)	(13)	(2)	(8)	(1)	(6)	(5)	(27)
	No	%	0	13,3	33,3	42,9	0	0	16,7	22,9
		(n)	(0)	(2)	(1)	(6)	(0)	(0)	(1)	(8)
SAC (atenció externa)	No	%	0	40	0	57,1	100	77,8	16,7	55,3
		(n)	(0)	(6)	(0)	(8)	(1)	(7)	(1)	(21)
	Sí	%	100	60	100	42,9	0	22,2	83,3	44,7
		(n)	(2)	(9)	(3)	(6)	(0)	(2)	(5)	(17)

Nota: R = reincidents; D = desistents.

El 44,7% dels delinqüents sexuals d'alt risc han continuat en el programa de delictes sexuals en règim obert quan han estat en tercer grau. Això permet un cert control sobre la seva conducta i la prevenció de recaigudes. No hi ha diferències entre els reincidents que han seguit el programa a Cercles i els reincidents del grup Col-laborador. Mentre que l'únic individu reincident del grup Rebuig no va participar en el subprograma d'atenció externa del programa de tractament específic, la resta de reincidents dels altres grups sí que van rebre aquest tipus d'intervenció.

3.1.3. Diferències entre els reincidents dels cinc grups

Un cop ja s'han pogut confirmar de nou les similituds entre els grups Cercles, Col-laborador i Rebuig, és important determinar si hi ha diferències entre els cinc grups pel que fa a les variables penals, personals i penitenciàries que han estat presents en tot l'estudi, però limitant-nos als subjectes reincidents.

3.1.3.1. Variables personals

S'han trobat diferències estadísticament significatives entre els reincidents dels cinc grups pel que fa a un conjunt de vuit variables: l'evolució durant la condemna de problemes d'ocupació,⁹ l'absència de plans de futur,¹⁰ l'abús de drogues,¹¹ la resposta limitada al tractament,¹² el pobre afrontament a l'estrès,¹³ la temeritat,¹⁴ l'hostilitat¹⁵ i la irresponsabilitat.¹⁶

Taula 8. Variables personals significatives per als cinc grups

	Factors protectors	Factors de risc
Cercles	No han presentat en cap moment <i>problemes d'ocupació laboral</i> ni <i>d'irresponsabilitat</i> durant la condemna. Els que han tingut problemes de drogues han presentat una evolució més favorable que la resta de grups pel que fa a la resposta al tractament <i>d'abús de substàncies</i> .	No <i>presenten plans de futur</i> durant l'evolució de la condemna. Presenten pitjor evolució en <i>l'afrontament a l'estrès</i> que la resta de grups.
Col·laborador	No acostumen a tenir <i>problemes d'ocupació laboral</i> durant la condemna ni <i>d'irresponsabilitat</i> . Una tercera part fins i tot presenta una evolució favorable en aquesta última.	

⁹ Fa referència a la presència d'atur crònic, inestabilitat laboral o dificultats d'inserció laboral.

¹⁰ Suposa la presència de plans de futur poc realistes, poc viables o l'absència de planificació a llarg o mitjà termini.

¹¹ Relatiu al consum de drogues, legals o il·legals, que infereix negativament en els aspectes de la vida diària o salut física.

¹² Es refereix a la no-adherència o a la presència de resultats pobres en el tractament psicològic o psiquiàtric per consum o abús de substàncies.

¹³ Relatiu a la tendència a experimentar alts nivells d'estrès i a l'absència de recursos cognitius i conductuals per afrontar-lo.

¹⁴ Fa referència a la disposició temperamental que provoca una aparent necessitat crònica de realitzar activitats de risc, tenir experiències noves i rebutjar activitats rutinàries.

¹⁵ Relatiu a la presència de disposicions o actituds desfavorables i comportaments agressius cap a altres.

¹⁶ Es refereix a la disposició a no complir les obligacions i els compromisos, les dificultats per la presa de decisions, etc.

Cantera	Han millorat la seva evolució respecte a la <i>presència de plans de futur</i> .	Sí que presenten <i>problemes d'ocupació laboral</i> . Presenten evolucions negatives pel que fa a la <i>irresponsabilitat</i> .
Refractari		Presenten <i>problemes d'hostilitat i irresponsabilitat</i> . Tenen evolucions més negatives que la resta de grups pel que fa a la <i>temeritat i l'abús de drogues</i> .

3.1.3.2. Variables penals i penitenciàries

Dins del conjunt de variables penals analitzades, només s'han trobat diferències en dues variables: el *temps total de compliment de la pena base* i el *nombre de delictes presents en la pena base*.

En relació amb les variables penitenciàries, s'han trobat diferències significatives en un total de cinc variables: *última classificació abans de la sortida en llibertat vigilada, subprograma¹⁷ de manteniment, subprograma extern, i trajectòria de subprogrames fets del programa d'Intervenció Grupal en Violència Sexual*.

¹⁷ El Programa d'Intervenció Grupal en Violència Sexual és el nom que rep el programa de tractament específic per a delinqüents sexuals (anteriorment conegut com a Programa SAC). Té diferents modalitats o subprogrames d'aplicació: *motivacional*, per a aquells que encara no volen participar-hi; *bàsic*, amb una durada aproximada de tres mesos; *intensiu*, que s'estén durant un període de set o vuit mesos; *manteniment*, fet com a *prevenció de recaigudes* quan encara l'intern no surt de presó i es considera que cal reforçar alguns aspectes de conducta com a recordatori; *extern*, realitzat en medi obert. Tots aquests subprogrames curriculars s'han deixat de fer en el format que sí que han fet els nostres subjectes d'estudi. Actualment s'ha revisat el model d'intervenció i s'ha adaptat una nova metodologia de treball en els programes específics, que s'ha començat a implementar l'any 2020.

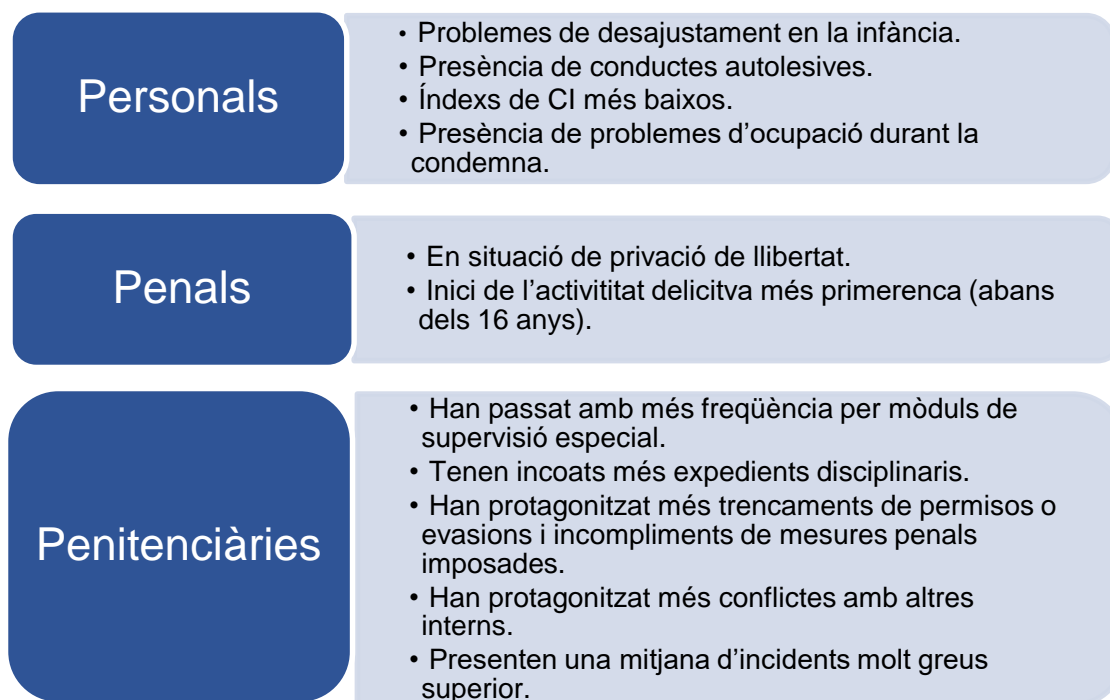
Taula 9. Variables personals i penitenciàries significatives per als cinc grups

	Factors protectors	Factors de risc
Cercles	Tots els individus van sortir en tercer grau.	És el grup amb una mitjana de delictes en la pena base més elevada.
Col·laborador	Tots els individus van realitzar el programa extern en violència sexual. És el grup que menys nombre de delictes presenta, de mitjana, en la pena base.	
Rebuig	Són el grup que tenen, de mitjana, el major nombre d'entrevistes amb el/la psicòleg/òloga.	Tenen de mitjana les penes més llargues de tots els grups. Han passat, de mitjana, per un major nombre de dependències al llarg de la condemna, fruit d'aquest major temps de pena i retard en el progrés en no acceptar la proposta de Cercles.
Cantera	La majoria d'individus va realitzar la combinació del programa d'intervenció <i>intensiu més manteniment</i> .	
Refractari	Tenen de mitjana les penes més curtes de tots els grups.	Els que surten en llibertat definitiva des de primer grau estan més sobrerrepresentats que la resta de grups. No fan cap tipus de programa d'intervenció en violència sexual. Són el grup que té de mitjana menor nombre d'entrevistes amb el/la psicòleg/òloga.

3.1.4. Característiques dels reincidents i desistents

A continuació, es destaquen quines són les variables que més s'han associat amb el grup dels reincidents, en contraposició amb els que són desistents. Com que l'objectiu de l'apartat és explicar les diferències trobades en relació amb la reincidència en aquells subjectes que han fet tractament, s'exclou novament de l'anàlisi el grup dels Refractaris.

Figura 8. Variables presents en els reincidents que han fet algun tipus de tractament en comparació amb els desistents (grups Cercles, Col·laborador, Rebuig i Cantera)

3.1.4.1. Reincidents segons el temps que triguen a reincidir

S'han creuat totes les variables de l'estudi amb els intervals de reincidència, per tal d'identificar si alguna es relacionava més amb els reincidents més precoços (recordem que el 55% comet un nou delictes dins el primer any) en comparació amb els que triguen més temps a fer-ho. En aquest cas s'inclouen tots els grups d'estudi.

El baix nombre de reincidents impedeix extreure cap patró de comportament que permeti assenyalar quines variables apunten millor cap a un costat o l'altre. Sembla que la classificació inicial (quan és en primer grau) és un factor explicatiu d'una reincidència ràpida, però de cap manera es pot fer una inferència que li atribueixi causalitat.

Caldria un seguiment més individualitzat i un control amb variables relacionades amb la reinserció o la seva absència, per poder ajustar millor quines poden

relacionar-se amb un període de reincidència més curt o alentir-la en els casos en què es produeix.

3.1.4.2. Perfil dels reincidents segons el tipus de reincidència

Finalment, s'ha volgut exposar, de manera general i amb totes les reserves metodològiques necessàries ja esmentades, el perfil o les característiques més rellevants dels reincidents agrupats segons el tipus de reincidència que han comès: violenta, no violenta o sexual per als cinc grups (figura 14).

3.1.4.2.1. Reincidents en reincidència sexual

El perfil que es dibuixa amb les dades de les quals disposem és el d'un home *sense fills*, amb *problemes d'ocupació laboral* i problemes en els trets de personalitat *d'impulsivitat* i *d'instabilitat emocional*, que no han millorat durant el compliment de la condemna. En canvi, compten amb *recursos econòmics* i capacitat per *planificar el futur*, han passat per un procés de *socialització normalitzat en la família d'origen* i disposen de *suport familiar i social*. Aparentment, *no pertanyen a grups socials de risc* ni presenten *problemàtica en l'abús de drogues i alcohol*.

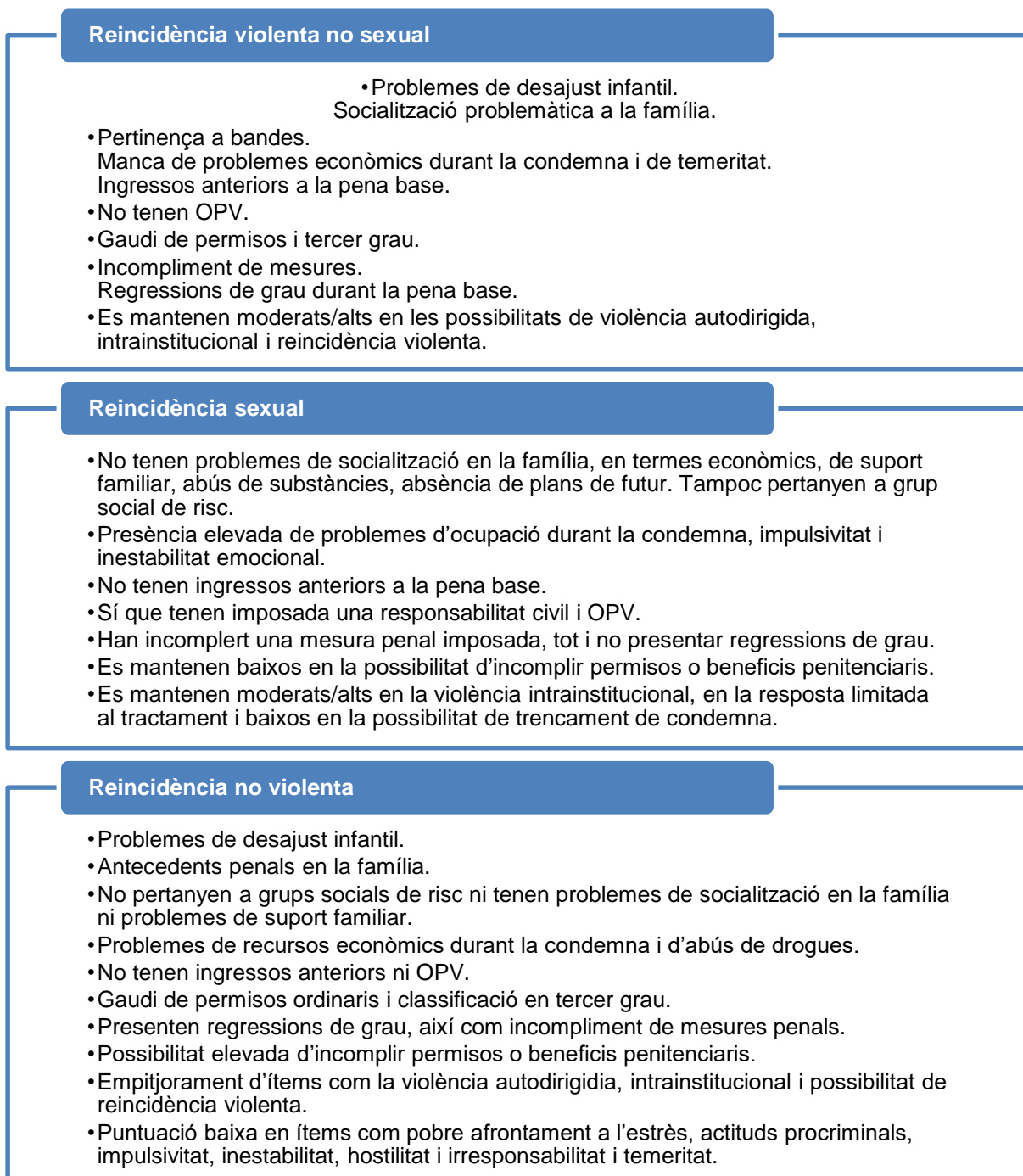
Solen ser persones que ingressen per primer cop en un centre penitenciari per al compliment d'una condemna. Tenen imposada una responsabilitat civil que acompanya la pena de presó i existeix paral·lelament una ordre de protecció cap a la/es seva/es víctima/es anteriors. La majoria han tingut una evolució negativa durant el tractament penitenciari i han incomplert alguna de les mesures penals imposades, tot i que alguns casos pràcticament no han gaudit de permisos o d'altres beneficis penitenciaris.

3.1.4.2.2. Reincidents en reincidència violenta no sexual

En relació amb els reincidents violents presenten en major proporció *problemes de desajust infantil* i de *socialització problemàtica en la família*. En termes de personalitat no mostren cap tret de risc destacable respecte a la resta. Sí que són persones amb antecedents penitenciaris. No tenen imposada una OPV, han gaudit de permisos ordinaris i finalment han passat pel règim obert, si bé la seva

evolució ha estat irregular, ja que també presenten en major proporció regressions de grau i incompliment d'alguna mesura durant la pena base.

Figura 9. Diferències entre reincidents segons el tipus de reincidència

3.1.4.2.3. Reincidentes en reincidència no violenta

Finalment, la majoria dels reincidentes no violents *tenen fills* i també mostren *problemes de desajust infantil*, però no problemàtica de socialització en la família (malgrat que la família compta amb antecedents penals en major proporció). A diferència dels altres grups, presenten més necessitats econòmiques i més problemàtica d'abús de drogues durant la condemna.

No presenten trets de personalitat de risc. Són primaris en l'ingrés penitenciari i no tenen una OPV. De la mateixa manera que els reincidentes violents, han gaudit en la seva majoria de permisos ordinaris i han estat classificats en tercer grau, però també presenten regressions en grau, han incomplert alguna mesura penal imposada i tenen una probabilitat entre moderada i alta d'incomplir permisos penitenciaris o altres beneficis concedits.

3.1.5. Indicadors de reinserció del grup Cercles

Abans de procedir a la presentació dels resultats derivats de les variables relacionades amb la reinserció dels *MC*, és important aclarir que la grandària de la mostra avaluada no permet establir conclusions ni realitzar cap generalització. Mentre que a T1 comptem amb 4 *MC* participants, en el període T2 s'incorpora un altre *MC*, que suposa un total de $n = 5$ en mesures pre-post.

Així mateix, els resultats es mostren amb un ànim descriptiu i indicant que fan referència a una tendència, sense que es puguin determinar diferències amb valor estadístic en cap dels casos. No s'han dut a terme anàlisis estadístiques per comparar els canvis entre les tres fases de l'avaluació i els resultats que es presenten es fan des d'un punt de vista qualitatiu.

Els resultats apareixen agrupats en funció de les variables explorades en el protocol, tal com s'han presentat i descrit a l'apartat 2.3.2 del present informe.

- *Salut mental general (avaluat mitjançant el GHQ)*

Tots els *MC* presenten un bon estat de salut general en les tres fases de l'avaluació.

- *Actituds antisocials (avaluat mitjançant el CSS-M)*

Els participants avaluats van mostrar, tant a l'inici com a la finalització del Cercle, poques actituds contràries a la llei, els operadors jurídics o la policia (subescala LCP), una baixa tolerància amb l'incompliment de les lleis (TLV), no s'identificaven com a delinqüents (ICO) ni presentaven actituds negatives cap a la presó (P). Així mateix, les puntuacions totals obtingudes a l'escala CSSM també van ser relativament baixes (puntuació mitjana entre 20,75 a T1 i 26,40 a T3).

- *Autocontrol*

En termes generals, mostren un control raonable de la seva conducta, tant a l'inici com en finalitzar el Cercle.

- *Percepció de l'estada al centre penitenciari*

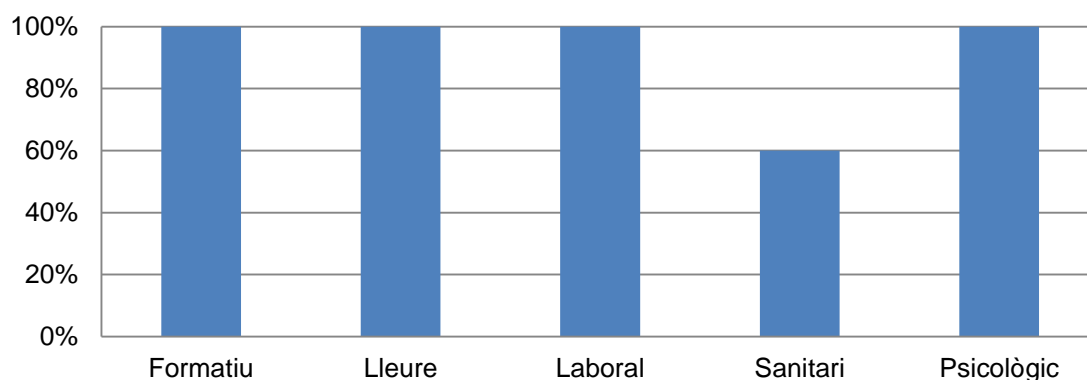
Pel que fa a les variables relacionades amb el temps passat dins de la presó, s'observa que tots els MC avaluats en el període T1 valoren positivament les relacions amb els professionals del centre i la seva estada. De fet, consideren que aquest temps dins de la presó els ha resultat d'utilitat i manifesten que les autoritats i el personal els han tractat bé i els han respectat. Així mateix, també tots han dut a terme treball retribuït dins del centre penitenciari mentre complien la condemna base. Pel que fa al període T2, on s'incorpora l'avaluació d'un altre MC, aquesta percepció també es manté, i la majoria continua presentant una valoració positiva de les relacions amb el personal de la presó. En la mateixa línia, una minoria dels MC consideren que el personal del centre els ha tractat pitjor que la resta d'interns, valoració que es manté en els tres períodes d'avaluació. Les relacions amb la resta de presos també són valorades com a positives, tot i que no sempre s'han sentit respectats i algun MC refereix haver patit situacions conflictives o negatives greus amb la resta de companys.

- *Participació en programes durant l'internament*

En tractar-se d'una variable estàtica, aquesta no s'ha modificat al llarg dels tres períodes avaluats. Les dades indiquen que tots els MC han participat en algun tipus de programa (figura 16). El que sí que es pot avaluar és el grau d'utilitat

d'aquests programes, on s'observa que tots els *MC* consideren que els han resultat útils i aquesta percepció es manté tant a l'inici com en el canvi de fase i al final del Cercle.

Figura 10. Tipus de programes realitzats durant l'estada a la presó abans de participar en el programa Cercles

- *Visites a la presó*

Novament, en tractar-se d'una variable històrica, l'evolució respecte d'aquest ítem no canvia. S'observa que la família és el vincle més estable per als *MC* i tots han rebut les seves visites. Per ordre de freqüència, més de la meitat també ha estat visitat per la seva parella, i alguns per altres amistats i voluntaris/àries. Així, tots els *MC* han rebut visites d'algun grup social, per part d'una mitjana de 3,60 (DE = 0,894; Mín. = 3 / Màx. = 5) col·lectius diferents.

- *Relacions amb la família*

Pel que fa al nucli de convivència, s'observa que en els períodes T1 i T2 tots els *MC* tenen l'expectativa de conviure amb la seva família (d'origen o adquirida), mentre que, a la finalització del programa Cercles, només un *MC* vol independitzar-se i viure sol quan estigui en llibertat.

Respecte a les relacions familiars, una minoria té parella tant a l'inici com a la finalització del Cercle. A nivell històric, al voltant de la meitat refereix que la seva estada a presó afectarà les relacions sentimentals que tenia en aquell moment. La majoria dels *MC* indicaven no tenir obligacions o càrregues familiars durant

els tres períodes que van ser avaluats. Pel que fa a l'existència de conflicte amb la família, sembla que aquest és més notable en finalitzar el Cercle, per tal com passa d'una quarta part a T1 a quasi la meitat a T3 (no obstant això, els MC que van contestar aquesta pregunta van marcar l'opció «?» en tots els casos, fet que implica que podria tractar-se d'una problemàtica lleu o que potser tenien dubtes de si podia considerar-se realment una dificultat).

Respecte al suport percebut, mentre que a T1 tots els MC consideren que la seva família es preocupa perquè no torni a reincidir, als períodes T2 i T3 una minoria no té clar estar rebent aquest suport per part seva. Tot i així, qualifiquen com a bones les relacions amb els seus familiars (puntuació superior a 5 sobre un màxim de 6 punts).

- *Dificultats d'habitatge*

S'observa que els MC consideren que no tindran problemes per trobar un lloc on viure, però un dels MC creu que necessitarà ajuda o que depèn de terceres persones per disposar d'habitatge en finalitzar el Cercle.

- *Consum de substàncies*

El que s'hi pot observar és l'absència de problemes de consum d'alcohol en els tres períodes avaluats. Un resultat en sentit negatiu és el fet que un dels MC refereixi que les drogues li han implicat problemes laborals o legals durant el període de tancament del Cercle, fet que fa palesa la presència d'una problemàtica incipient en moment final de la seva participació.

- *Presència de malalties cròniques*

Més de la meitat dels MC refereix una o més malalties cròniques. L'evolució d'aquestes depèn més del tractament específic o de factors externs i la seva evolució específica. El que sí que s'hi observa és que refereixen trobar-se millor a l'inici de la seva participació en el Cercle que al final. Això té a veure amb el fet que algunes d'aquestes afeccions són incurables o que la malaltia es trobava en una fase inicial durant el període T1.

En relació amb l'estat de salut, una quarta part estava rebent algun tipus de tractament mèdic per les seves malalties a l'inici de la participació al programa (T1), quasi la meitat durant el canvi de fase (T2) i una quarta part en finalitzar-lo (T3). Des del punt de vista qualitatiu, això implica que els *MC* s'han vinculat als recursos sanitaris comunitaris.

- *Antecedents en el sistema de justícia i/o protecció infantojuvenil*

Atès que es tracta d'una variable històrica que fa referència a un factor de risc estàtic, no se n'ha avaluat el canvi al llarg dels tres períodes. En termes descriptius, el que s'observa és que, durant la seva etapa adolescent, cap dels *MC* ha estat mai en un centre de protecció o d'internament per a menors d'edat. Al voltant de la meitat refereix ser primari a nivell penal i penitenciari, ha estat condemnat i/o ha ingressat a la presó dues vegades i només un *MC* compta amb tres o més condemnes o ingressos des dels 18 anys.

- *Dificultats laborals i d'ocupació professional*

Tots els *MC* refereixen disposar d'experiència laboral prèvia ($m = 8,10$ anys; $DE = 6,7$; Mín. = 4; Màx. = 20) i consideren que han pogut adquirir coneixements i habilitats durant la seva estada a la presó que els ajudaran a trobar feina. No obstant això, mentre que a T1 i T2 només una quarta part informa que sempre ha tingut feines esporàdiques i de curta durada, la meitat refereix haver-se trobat en aquesta situació durant el període T3, i indica les dificultats de reinserció laboral amb què es troben. Una altra dada congruent en relació amb aquesta última troballa també s'observa a l'hora d'analitzar les expectatives laborals, que són més optimistes a l'inici del Cercle, però que van minvant a mesura que aquest avança: mentre que a T1 tots percebien que serien capaços de trobar una feina adequada al seu perfil i que podrien «guanyar-s'hi» la vida, aquesta creença és present en més de la meitat dels casos en el període T3. Pel que fa a l'estigma associat a l'empresonament, s'observa una millora en termes d'expectatives d'inserció laboral. Mentre que la meitat dels *MC* considerava que el fet d'haver estat a la presó li impediria de trobar una feina quan va començar el Cercle, només una minoria mantenia aquesta creença durant el canvi de fase i en finalitzar la seva participació en el programa.

- *Aficions i ocupació del temps de lleure*

Pel que fa a la pràctica d'activitats i aficions durant el temps d'oci, les tres quartes parts dels *MC* referien practicar algun tipus d'esport en el període T1 i aquesta activitat es mantenia en els períodes T2 i T3. En destaca el fet que a l'inici del Cercle tots els *MC* referien saber com ocupar el seu temps de lleure (quan en disposaven), mentre que en l'avaluació realitzada en el canvi de fase i en el tancament del Cercle quasi la meitat referien tenir dificultats en aquesta àrea. Això també es relaciona amb les respostes donades davant l'ítem «En relació amb el temps d'oci i les aficions, quan tinc temps lliure no faig res», on s'observa clarament que, a mesura que evoluciona la seva participació en el Cercle, tenen més problemes amb la gestió d'aquest temps: mentre que a T1 tots van contestar que ocupaven el seu temps lliure, a T2 i T3 la resposta d'alguns pocs anava en la línia de no fer cap tipus d'activitat.

Finalment, els *MC* reparteixen el temps d'oci entre la família i els amics i aquesta tendència es manté al llarg de tota la seva participació en el Cercle. Aquí cal destacar que cap *MC* no va referir passar aquest temps exclusivament sol.

- *Amistats*

Només un dels *MC* va referir la manca d'ajuda per part de les seves amistats en el moment de l'avaluació. En aquesta línia, no s'observa cap evolució lleugerament positiva en la percepció de suport, ja que a l'inici del programa la meitat va contestar afirmativament a la qüestió «Té amics que es preocupen perquè vostè no torni a presó?», en el canvi de fase i la finalització del Cercle les respostes afirmatives superaven la meitat dels casos.

- *Religiositat*

De la totalitat de la mostra, només una minoria va referir practicar alguna religió, que es va mantenir al llarg de tot el programa.

- *Expectatives i futur proper*

Qualitativament, no es van observar diferències significatives en cap de les puntuacions obtingudes a les subescales calculades a partir dels 16 ítems que les formen. Així:

Pel que fa a la necessitat de suport i ajuda social, les puntuacions inicials són elevades ($m = 9,25$; $DE = 1,50$; Mín. = 7/ Màx. = 10), disminueixen lleugerament durant el canvi de fase ($m = 7,20$; $DE = 1,78$; Mín. = 6/ Màx. = 10) i tornen a augmentar en finalitzar el Cercle ($m = 9,00$; $DE = 0,83$; Mín. = 8/ Màx. = 10), sense que impliqui cap canvi significatiu.

En relació amb l'autoestima, es manté una percepció ajustada al llarg del programa, amb puntuacions mitjanes elevades (T1 $m = 7,25$; T2 = 7,20 i T3 $m = 4,60$), que indiquen una valoració adequada del seu autoconcepte i les seves capacitats.

Finalment, en referència a la subescala d'autoeficàcia, tot i observar-se unes puntuacions més elevades durant l'avaluació T1 ($m = 9,00$; $DE = 1,15$; Mín. = 8/Màx. = 10), que a la fase T2 ($m = 7,00$; $DE = 1,41$; Mín. = 5/Màx. = 8) i T3 ($m = 7,60$; $DE = 1,81$; Mín. = 5/Màx. = 10), tampoc no van mostrar diferències a nivell estadístic.

- *Motius per reincidir*

Per la grandària de la mostra, no es donen les condicions suficients per a la realització de comparacions de proporcions amb proves estadístiques que ens permetin concloure cap tendència. No obstant això, a nivell qualitatiu sí que es pot observar que els *MC* identifiquen més motius o factors de risc per cometre un nou delicte quan es troben a l'inici del Cercle que quan l'acaben, especialment pel que fa als sentiments de solitud, les amistats antisocials i els conflictes familiars o de parella (que identifiquen la majoria dels *MC* al període T1). Segons els *MC*, altres factors per reincidir, considerats en la categoria «altres», estarien relacionats amb «sentir-se rebutjat» i «recaure novament en una depressió». La precarietat econòmica esdevé un factor de risc que adquireix més importància

en finalitzar el Cercle per a quasi la meitat dels *MC* en comparació amb el moment inicial del programa.

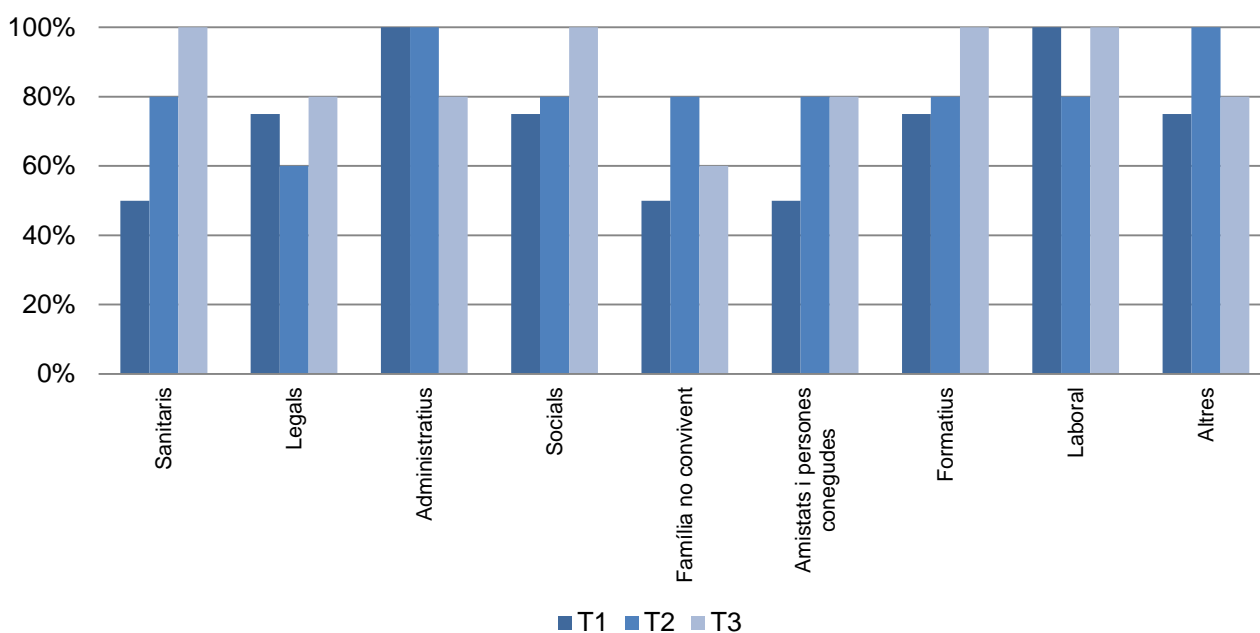
- *Sentiments i valoració situacional*

Les situacions dels *MC* durant la seva estada en medi obert poden canviar ràpidament, en funció de circumstàncies que poden controlar o no. En aquest sentit, s'observa que, a mesura que passa el temps, la percepció majoritària dels *MC* sobre la seva situació actual és optimista i mostren persistència en canviar i millorar-la. Només un *MC* experimenta sentiments negatius en finalitzar el Cercle, amb una visió més pessimista respecte a quan era a la presó, dubtes sobre el futur i desubicació. Crida l'atenció el fet que els *MC* percebin que les seves amistats de sempre els han acceptat amb facilitat, però que quasi la meitat consideri que no volen saber-ne res, en el sentit que les seves relacions són escasses o absents.

- *Assistència als recursos comunitaris d'atenció i ajuda*

Aquest és un indicador important del grau de vinculació social i comunitari dels *MC* respecte del seu entorn. La mitjana de recursos comunitaris o vincles socials visitats pels *MC* és elevat: a la fase inicial del programa és de $m = 6,50$ ($DE = 1,91$; Mín. = 4/Màx. = 8) i al final del Cercle és de $m = 7,80$ ($DE = 1,30$; Mín. = 6/Màx. = 9), tot i que a nivell estadístic no es poden establir diferències. La distribució i freqüència amb què són utilitzats aquests serveis es presenten a la figura 17. El que s'hi observa és que, amb el pas del temps, augmenta la freqüència en la qual són utilitzats alguns serveis, especialment els sanitaris, socials, formatius i d'altres tipus. Les gestions administratives ocupen un temps important a l'inici del contacte amb la comunitat, però a mesura que es va regularitzant la situació, aquest recurs és menys utilitzat. Tot i així, observem una utilització important dels recursos existents, que poden afavorir el manteniment de la socialització, la vinculació comunitària i el desistiment delictiu.

Figura 11. Serveis i recursos visitats o utilitzats (T1, T2 i T3)

- *Probabilitat de reincidir autovalorada*

Pel que fa a la percepció subjectiva del risc de reiteració delictiva, s'observa que tots els MC consideren que no tornaran a cometre cap delictes a l'inici de la seva participació en el programa. No obstant això, aquesta percepció canvia en una minoria dels casos (n = 1), especialment durant el canvi de fase, i torna als nivells inicials quan es tanca el Cercle (excepte en un dels casos), on refereixen tenir dubtes respecte de la probabilitat de tornar a delinquir en algun moment de la seva vida futura. Aquests resultats ens poden fer pensar que els MC pateixen daltabaixos al llarg dels 18 o 24 mesos en què es troben participant en el programa, però que finalment són capaços d'afrontar les situacions de risc de manera adaptativa i prosocial.

- *Afrontament actual*

Els MC presenten una actitud positiva i consideren que disposen de les habilitats i els recursos suficients per afrontar els problemes actuals. Aquesta capacitat d'afrontament és molt elevada durant el període T1 i es va modificant durant el període T2 i T3, probablement influït per les situacions que han anat vivint al llarg de seva participació en el Cercle, que ha pogut reajustar aquesta percepció inicial més optimista. En destaca especialment el fet que, a mesura que passa el temps

(T3), la meitat dels *MC* no se senten tan forts per aconseguir els seus objectius, ni creuen que les coses milloraran tot i mostrar-se optimistes a l'inici (T1).

- *Progrés terapèutic*

Les puntuacions obtingudes indiquen que els *MC* experimenten un grau de benestar mitjà, fet que indica la presència d'alguns problemes o símptomes i un funcionament general moderat. Destaca aquí el fet que la subescala de risc d'autoagressió i heteroagressió també indica puntuacions baixes.

- *Capacitat d'adaptació a la vida quotidiana*

En termes generals, els *MC* mostren una bona capacitat per fer front a les demandes de la vida diària. Les puntuacions obtingudes als ítems que mesuren aquesta variable també es mantenen estables al llarg de tota la vida del Cercle (T1 m = 24,00; DE = 3,55; Mín. = 20 / Màx. = 27; T2 m = 24,20; DE = 2,86; Mín. = 20 / Màx. = 28; T3 m = 23,60; DE = 3,36; Mín. = 18 / Màx. = 28). Les principals dificultats quotidianes a l'inici del Cercle, valorades per la meitat dels *MC* com a «menys fàcils», fan referència als desplaçaments per transport d'un punt a un altre de la seva comunitat, participar en activitats comunitàries, mantenir un bon estat de salut i forma física, manegar les seves finances i prendre decisions. Tots o la majoria també destaquen dificultats per participar en activitats recreatives o d'oci amb altres persones i relacionar-se amb persones que no formen part del seu nucli de convivència. Destaca en aquest període T1 que la meitat considerava «menys fàcil» i una quarta part valorava com a «difícil» el fet de comunicar a altres persones les seves necessitats personals. Un cop finalitzat el Cercle, algunes d'aquestes dificultats inicials es mantenen, i altres s'exacerben, com la participació en activitats comunitàries (passant a resultar difícil per a més de la meitat dels *MC*) o mantenir el benestar emocional (també fins a la meitat el valoraven com a «menys fàcil»). En termes generals, sembla que mostren més dificultats d'adaptació amb aquelles situacions que impliquen algun tipus d'interacció amb la comunitat. En canvi, es detecta una tendència positiva, durant

el període T3 respecte del període T1, respecte a la capacitat per comunicar al seu entorn les seves necessitats, l'accés als serveis públics comunitaris, la gestió econòmica i la presa de decisions, així com una major facilitat per relacionar-se amb persones que no conviuen amb els *MC*.

- *Agència*

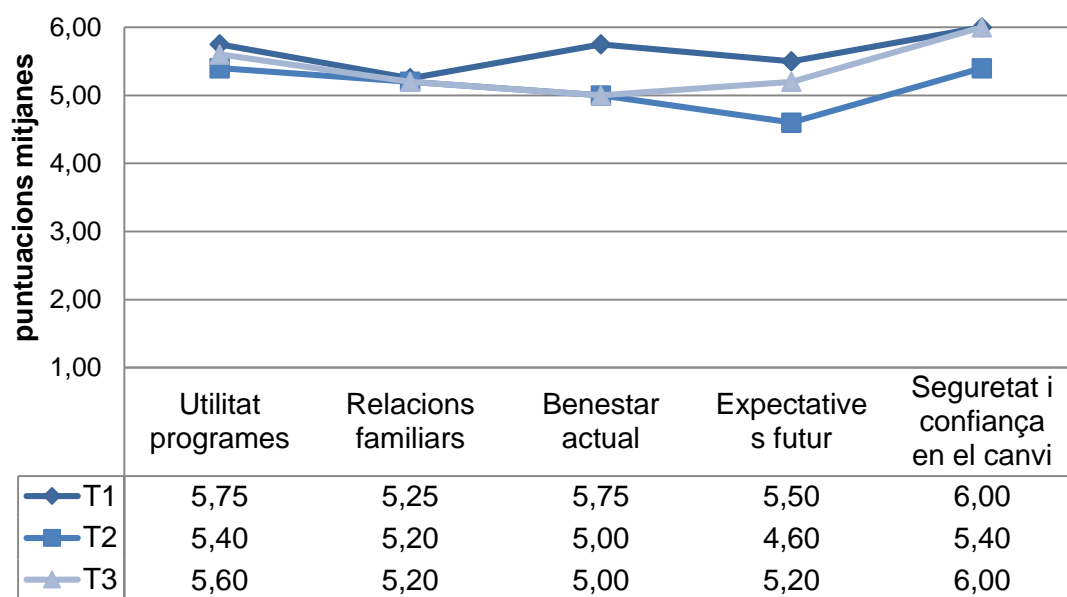
Resulta destacable el fet que tots els *MC* avaluats van mostrar, tant a l'inici (M = 47,50 d'un màxim de 50 punts) de la seva participació en el programa com al final, una elevada confiança i expectatives en ells mateixos de desistiment delictiu (m = 47 sobre 50).

- *Eskales analògiques*

Al llarg dels tres períodes d'avaluació, les puntuacions mitjanes obtingudes pel grup de *MC* va ser superior a 5 (sobre un rang d'1 a 6 punts). En aquest sentit, s'observa que els *MC* consideren que (figura 18):

- Els programes realitzats dins de la presó els han resultat molt útils.
- Les relacions familiars al llarg de la vida del Cercle han estat bones.
- En general, les coses els han anat bé des que van sortir del centre penitenciari en règim tancat.
- Les seves expectatives són optimistes pel que fa al seu futur un cop estiguin en llibertat definitiva.
- Mostren una elevada seguretat i confiança en el seu propi canvi per tal de no reincidir ni tornar a la presó.

Figura 12. Puntuacions mitjanes de les escales analògiques (T1, T2 i T3)

4. Indicadors de qualitat

4.1. Sistema de Gestió de CerclesCat

Un *Sistema de Gestió de la Qualitat*, basat en la norma ISO 9001:2015, fomenta la gestió de processos, la interacció d'aquests i el seguiment d'indicadors que facilitin el control del servei. Les normes ISO permeten a les organitzacions disposar d'un sistema estructurat documental i de seguiment que facilita el coneixement, per part de totes les persones implicades, de totes les activitats d'un servei o projecte. CerclesCat ha apostat per crear un sistema de qualitat que es fonamenta en els principis d'aquestes normes internacionals i que aporta concreció i millora constant en el servei que s'està oferint.

Els principis de la norma ISO són:

- orientació a grups d'interès;
- lideratge;
- compromís amb les persones;
- enfocament a processos;
- millora contínua;
- enfocament basat en fets per a la presa de decisions;
- gestió de les relacions.

D'altra banda, les darreres tendències en sistemes de qualitat han promogut noves versions de les normes ISO que emfatitzen els següents aspectes que es treballen en el programa CerclesCat:

- Un major èmfasi en la construcció d'un sistema de gestió de qualitat adaptat a les necessitats particulars de cada organització o projecte.
- Implicació per part de la direcció de l'organització i la seva responsabilització en l'estratègia d'introducció del sistema de qualitat en el projecte.
- Enfocament basat en el risc en tota la norma per tal que tot el sistema de gestió sigui una eina preventiva i fomenti la millora contínua.

- Un menor nombre de requisits preceptius per a la documentació: l'organització o projecte pot decidir quina informació s'ha de documentar i quin format ha de tenir.
- Alineació amb altres normes fonamentals dels sistemes de gestió de qualitat a través de la utilització d'una estructura i forma del text comuna.
- Inclusió dels principis de gestió del coneixement.

4.1.1. Sistema documental

Partint d'una política i uns objectius estratègics, es defineix un mapa de processos que inclou totes les actuacions que es duran a terme en el si de CerclesCat i que es concreten en un sistema documental basat en protocols i formularis. Les línies estratègiques i els objectius que es van definir en el projecte per a l'any 2017 són els que es presenten a la taula 10.

Taula 10. Línies estratègiques i objectius del sistema de Qualitat de CerclesCat per a l'any 2017

Eix	Objectius
Voluntaris/àries	Establir el circuit d'obtenció del certificat d'antecedents penals Vinculació la persona voluntària a una entitat del tercer sector Motivació de les persones voluntàries en actiu (més accions en el temps)
<i>Membre central</i>	Necessitat de redefinir criteris (per exemple, psicopatia), en quin moment de l'avaluació es descarta
Coordinadors/es	Redefinir l'ús del <i>moodle</i> per part dels i les coordinadors/es
Comunicació externa	Incrementar la presència en xarxes socials i accions en premsa Impulsar la difusió de CerclesCat
Qualitat	Millorar l'organització i eficàcia del projecte a través de la implantació d'un sistema de gestió de la qualitat

Tots aquests objectius són la base per liderar la millora contínua del sistema de qualitat i, per aconseguir-ho, s'han planificat sobre la base d'accions, responsables i terminis. Els objectius permeten introduir millores en els processos i treballar conjuntament entre departaments i grups d'interès. En un

futur, aquests objectius es poden transformar en un pla estratègic a tres o quatre anys vista per introduir el concepte d'objectius a mitjà termini i més ambiciosos.

Tots els processos esmentats prèviament s'han descrit en protocols que estan a l'abast del personal implicat i que especifiquen com aplicar les directrius establertes, quines en són les responsabilitats i amb quina documentació o formats de treball s'han d'implementar. Els protocols són els documents que especifiquen els estàndards de qualitat que cal assolir i que, posteriorment, es mesuren a través d'indicadors de qualitat.

La llista de protocols elaborats fins a la data del present informe és la següent:

- Captació i selecció de voluntaris/àries
- Captació i selecció de coordinadors/es
- Supervisió i suport de voluntaris/àries
- Supervisió i suport de coordinadors/es
- Captació i avaluació de *Membres centrals*
- Configuració del Cercle
- Operativa dels Cercles
- Desvinculació de voluntaris/àries
- Formació continuada
- Mentoria del Cercle
- Avaluació de la satisfacció
- Revalidació de coordinadors/es
- Gestió d'espais
- Aplicació de la LOPD
- Difusió del programa
- Recursos Humans
- Gestió de no-conformitats
- Control de documents i registres
- Auditoria

4.1.2. Indicadors de qualitat

Tots els processos identificats tenen associats uns indicadors de qualitat que ens proporcionen informació sobre l'eficàcia del procés i si hi s'han de prendre decisions sobre la base dels resultats. Els indicadors són, majoritàriament, quantitatius, però s'han identificat alguns elements qualitius que s'extreuen d'informes i coordinacions.

Els indicadors de qualitat són eines que permeten assignar un valor de qualitat a un procés a partir de l'anàlisi de diferents paràmetres. Els indicadors han de proporcionar dades demostrables, recollides a través d'estadístiques o informes de seguiment, i han de servir per disposar, en tot moment, dels valors que demostrin que el projecte s'està desenvolupant segons els protocols i requisits.

Els indicadors definits en el programa CerclesCat responen a dos tipus:

- Indicadors que es van definir en el projecte.
- Indicadors de qualitat.

Atès que aquests processos es troben en revisió i evolució contínua, s'han anat modificant i s'hi han introduït alguns indicadors de qualitat respecte als definits inicialment. La taula 11 presenta un resum actualitzat dels indicadors de qualitat de CerclesCat associats a cadascun dels processos.

Taula 11. Indicadors de qualitat CerclesCat

Procés	Indicadors definits en el projecte europeu	Indicadors de qualitat
Captació i selecció de VOLUNTARIS/ÀRIES	Procediment existent	% de candidats/es que compleixen els requisits (captació) Grau d'utilitat de la formació inicial rebuda Grau d'eficàcia del procés de selecció (2 mesos després que el/la voluntari/ària s'hagi incorporat al Cercle)
Supervisió i suport de VOLUNTARIS/ÀRIES	Nombre de formacions continuades anuals Nombre d'entrevistes individuals amb els voluntaris/àries Nombre de trobades grupals dels voluntaris/àries (sense MC)	
Captació i selecció de COORDINADORS/ES		% de candidats/es que compleixen els requisits (captació) Grau d'utilitat de la formació inicial rebuda
Supervisió i suport de COORDINADORS/ES	Procediment existent	Nombre d'entrevistes individuals amb supervisor/a Nombre de trobades grupals amb coordinadors/es (sense MC)
Captació i avaluació de MEMBRES CENTRALS (MC)		% de MC que són avaluats amb RisCanvi, Static-99, SVR-20, PCL % de MC que compleixen els requisits (risc de reincidència moderat o alt, psicopatia moderat o baix) % de MC entrevistats que signen el compromís de confidencialitat
Configuració del CERCLE		Grau d'idoneïtat del/de la voluntari/ària per al Cercle configurat
Operativa dels CERCLES	Procediment existent	% de MC que creen/amplien la xarxa social % de MC que comencen una activitat laboral
	Resultat de l'avaluació dels factors del risc dinàmic	% de MC que es vinculen en activitats socials o de lleure % de MC en els quals disminueix el risc dinàmic en finalitzar el Cercle % de MC que finalitza el Cercle per assoliment d'objectiu % de MC que sol·liciten deixar un Cercle % de MC que incompleixen els compromisos o no fan una correcta utilització del Cercle % de MC que cometen un nou delicte % de MC que cometen un nou delicte i que continuen en el Cercle

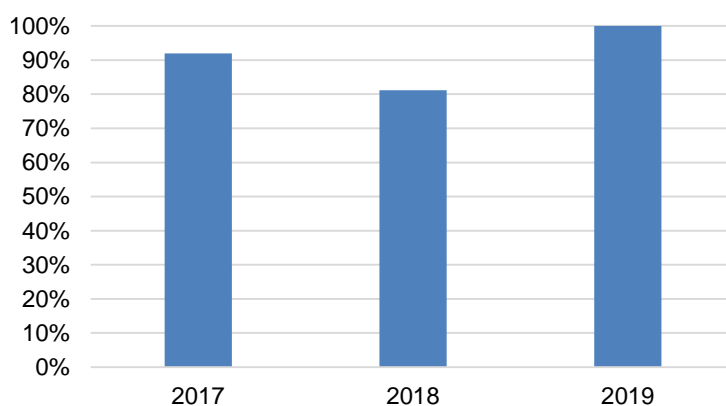
4.2. Evolució i comparativa dels indicadors de qualitat: 2017-2020

En aquest apartat es presenten els resultats obtinguts dels diferents indicadors de qualitat recollits entre el 2017 i el primer trimestre del 2020. Per tal d'oferir-ne una lectura comprensiva, les taules presentades aquí recullen les variables següents:

- Indicadors Q: indicadors de qualitat operativitzats.
- Estàndard: valor mínim o de tall per considerar que els processos es duen a terme de manera eficaç i es compleixen els requeriments del model de funcionament de Cercles.
- Any i/o trimestre al qual corresponen els indicadors de qualitat recollits i analitzats.

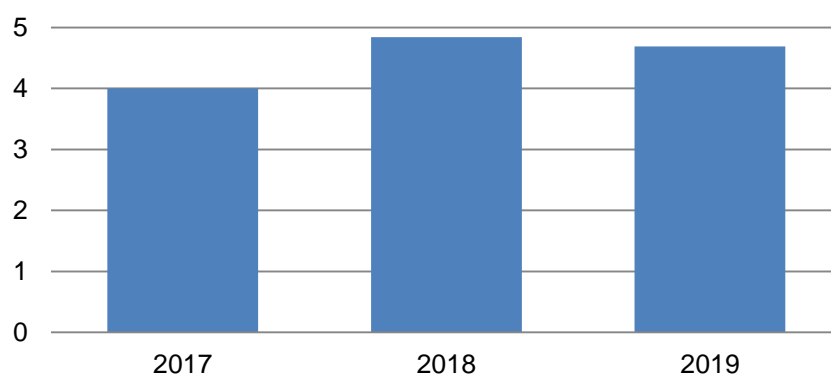
Pel que fa al procés «Captació i selecció de voluntaris/àries», en relació amb l'indicador «Percentatge de candidats/es que compleixen els requisits», observem a la figura 19 que, al llarg dels diferents anys, sempre s'ha superat l'estàndard o criteri mínim del 70%. Aquests resultats assenyalen que el procés de captació i selecció de persones voluntàries és acurat i respon a les necessitats del projecte, per tal com sap especificar les necessàries evidències comportamentals dels criteris de selecció que orientin els/les professionals que porten a terme la captació i selecció de manera adequada.

Figura 13. Grau d'idoneïtat de les persones candidates a voluntaris/àries

Seguint amb el procés «Captació i selecció de voluntaris/àries», en relació amb l'indicador «Grau d'utilitat de la formació inicial rebuda», l'estàndard estableix una puntuació mínima de 4 sobre 5, i novament observem que els resultats obtinguts en els diferents anys assoleixen o fins i tot superen aquesta xifra, per tal com s'observen uns resultats excel·lents que gairebé s'aproximen a la qualificació màxima de 5 (figura 20). Aquests resultats ens indiquen que les persones candidates per participar com a voluntaris/àries al Cercle intern troben de gran utilitat la formació inicial rebuda, de cara a exercir després el seu rol dins del projecte. Alguns dels comentaris que cal destacar sobre aquesta formació són la gran utilitat de l'exercici de *role playing*, la quantitat de casos pràctics que s'hi treballen i la dinàmica participativa que es manté al llarg de tota la formació selectiva.

Figura 14. Grau d'utilitat de la formació rebuda (sobre una puntuació màxima de 5)

Respecte al procés «Captació i selecció de coordinadors/es», la darrera formació inicial selectiva es va portar a terme l'any 2017, d'on extraïem els resultats següents: en relació amb l'indicador «Grau d'utilitat de la formació inicial rebuda», el resultat obtingut és un 5 sobre 5, essent l'estàndard un 4 sobre 5. Aquests resultats ens informen que les persones candidates a coordinadors/es, assistents a la formació selectiva, la troben de gran utilitat amb vista a exercir després com a tals dins un Cercle. Alguns dels comentaris que cal destacar sobre aquesta formació són la quantitat de casos pràctics que s'hi treballen i que ajuden a posar-se en escenaris reals, on s'han de prendre decisions i gestionar les diferents dimensions d'un Cercle (situacions complexes amb el *Membre central*, conflictes entre voluntaris/àries...). També destaquen el caire participatiu

que es manté al llarg de tota la formació selectiva. Es preveu portar a terme una nova formació inicial selectiva a finals del 2020.

En relació amb el «Grau d'idoneïtat del/la coordinador/a seleccionat/da passats 6 mesos», va ser un indicador que es va incloure a partir de l'any 2018 com a millora en l'avaluació d'aquest procés. A banda del grau d'utilitat de la formació, cal saber si aquesta ha estat efectiva en relació amb el seu objectiu: captar i seleccionar coordinadors/es de Cercles que siguin adequats per a la tasca que han de dur a terme. En aquest sentit, es va valorar incloure l'avaluació del grau d'idoneïtat dels/les coordinadors/es seleccionats/des després d'un temps d'exercir com a tals (6 mesos), com a evidència de l'efectivitat de la formació selectiva. De moment, no se n'ha obtingut cap resultat, perquè no s'ha tornat a fer cap formació selectiva des de l'any 2017 (està prevista a finals del 2020).

Si ens centrem en el procés «Captació i avaluació de *Membres centrals*», en l'indicador «Percentatge de *Membres centrals* que són avaluats amb els instruments establerts (RISCANVI, STATIC-99, SVR-20, PCL)», obtenim un 100% al llarg dels diferents anys, excepte en el 2017, on es va assolir un 98% d'acompliment (figura 20). Tot i que no és una desviació significativa respecte de l'estàndard fixat, era necessari complir-lo al 100%, en tractar-se d'un requisit de normativa europea del programa. És per aquest motiu que, a primers del 2018, es va canviar el protocol «PC-05: Captació i avaluació de *Membres centrals*», fixant com a criteri d'acceptació del cas la seva avaluació amb tots els instruments especificats (i retornant aquells casos en els quals manqui algun d'aquests instruments). Aquesta acció va facilitar que les persones derivadores incorporessin, de manera natural, totes les eines d'avaluació requerides a l'hora de derivar un cas. Els resultats posteriors així ho corroboren (amb l'assoliment del 100% en tots els anys següents).

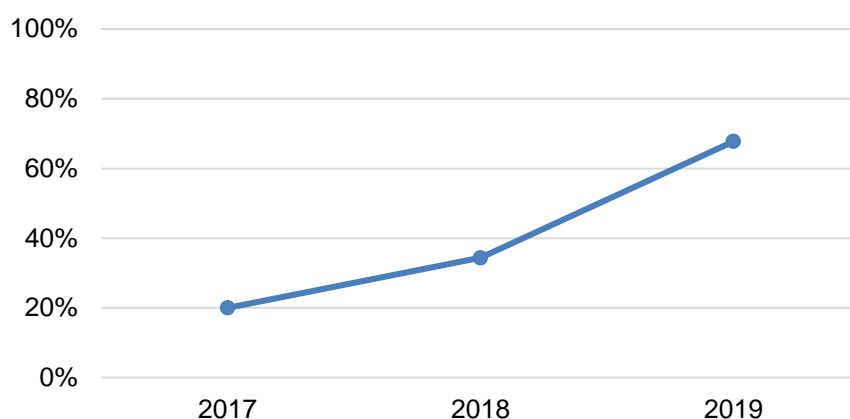
Respecte al «Percentatge de *Membres centrals* que compleixen els requisits (risc de reincidència moderat o alt, psicopatia en grau moderat o baix)», obtenim un 100% en el resultat de cada any (del 2017 al primer quadrimestre del 2020), essent l'estàndard a assolir del 100%. Val a dir que aquest indicador es va fixar després de l'any 2016 (on encara no es recollien indicadors de qualitat), perquè es va observar que alguns dels casos derivats com a candidats a *Membre central*

no complien dits criteris i presentaven un risc baix de reincidència. Fixar aquest indicador ha permès focalitzar-se en una captació adequada i centrar-se en els casos als quals realment CerclesCat es dirigeix, descartant aquells que no necessiten l'ajuda i el suport del projecte donat el seu perfil.

En relació amb el procés «Operativa dels Cercles», només l'indicador «Nombre de *Membres centrals* que cometen un nou delicte» té un estàndard fixat, ja que és clau com a objectiu del projecte. Com que CerclesCat fa pocs anys que funciona a Catalunya, s'ha valorat necessari recopilar informació sobre els resultats obtinguts al llarg del temps, per així poder establir estàndards realistes que tinguin en compte totes les variables pertinents: territori, cultura, funcionament del projecte, etc.

Respecte a l'indicador «Nombre de *Membres centrals* que creen/amplien la xarxa social» (figura 21), podem observar que els resultats obtinguts augmenten a mesura que passen els anys (amb un 20% l'any 2017, i un 67,77% l'any 2019; en relació amb el 2020 només disposem de dades relatives al primer quadrimestre i, per tant, encara no serien significatives). Si bé els resultats obtinguts han millorat amb el decurs dels anys, la percepció en la consecució d'aquest objectiu és que és complex i difícil. També és cert que, des de l'equip de coordinadors/es, s'ha emfatitzat la importància de tenir-lo molt present des de l'inici del Cercle, i transmetre-ho així a les persones voluntàries, així com començar-ho a treballar amb el *Membre central* a l'inici mateix del Cercle. Es valora que aquestes accions concretes han ajudat a aconseguir més bons resultats en aquest indicador.

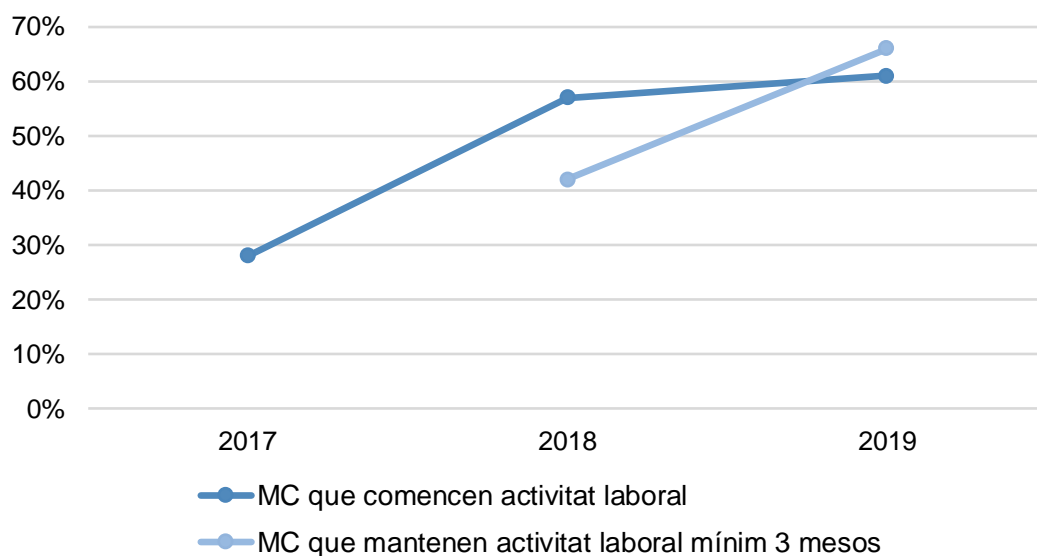
Figura 15. Membres centrals que creen o amplien la xarxa social

Pel que fa al «Nombre de *Membres centrals* que comencen una activitat laboral», també podem observar que els resultats obtinguts milloren al llarg dels anys (obtenim un 28% l'any 2017, i un 60,73% l'any 2019; novament, en relació amb el 2020 només tenim dades relatives al primer quadrimestre i, per tant, encara no serien significatives). Cal dir que, des del projecte, amb el temps, hem estret vincles amb entitats i serveis d'inserció sociolaboral, que contribueixen en la consecució dels bons resultats obtinguts (figura 22).

En relació amb el «Nombre de *Membres centrals* que mantenen activitat laboral un mínim de tres mesos», cal esmentar que és un indicador que es va afegir l'any 2018, perquè es va considerar important no només avaluar el fet que els membres centrals trobessin feina, sinó que també la mantinguessin (figura 22). Aquest indicador té més relació amb la capacitat de mantenir una estructura, un compromís i l'habilitat d'organització en l'àmbit laboral. A nivell de resultats, s'hi observa un lleuger augment amb els anys (42,25% el 2018 i 65,83% el 2019), tot i que encara és d'hora per treure'n conclusions.

Figura 16. Membres centrals que comencen i que mantenen l'activitat laboral

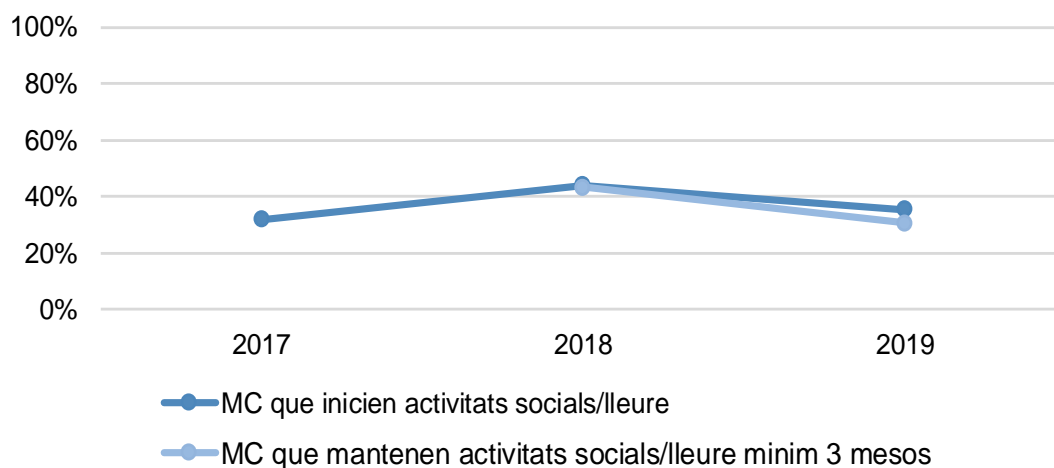

Quant al «Nombre de *Membres centrals* que inicien vinculació en activitats socials o de lleure», no s'observen diferències rellevants en els resultats obtinguts a través dels diferents anys (32% el 2017, 44,19% el 2018 i 35,55% el 2019). És un indicador que costa d'assolir, ateses les característiques de molts *Membres centrals*: es mostren resistents a iniciar activitats lúdiques noves per por, vergonya, manca d'habilitats, a nivell més social. És una cosa que es té molt en compte des del Cercle, i tant els/les coordinadors/es com les persones voluntàries enfoquen les accions a animar-los i a tractar d'aconseguir-ho, ja que d'alguna manera pot contribuir a ampliar la seva xarxa prosocial (aspecte importantíssim de cara a la reducció del risc de reincidència).

Pel que fa al «Nombre de *Membres centrals* que mantenen vinculació en activitats socials o de lleure un mínim de tres mesos», cal esmentar, també, que és un indicador que es va incloure l'any 2018, perquè es va considerar important avaluar el fet que els membres centrals mantinguessin les activitats socials o de lleure que iniciessin. Aquest indicador té relació amb la capacitat de mantenir una estructura, un compromís i habilitats per relacionar-se amb altres persones. Per exemple, un *Membre central* pot iniciar una activitat i anar-hi només un parell de vegades, però ser capaç de mantenir-la com a mínim durant tres mesos; aquest comportament esdevindria un indicador relacionat amb els aspectes esmentats anteriorment. A nivell de resultats, no s'hi observen diferències

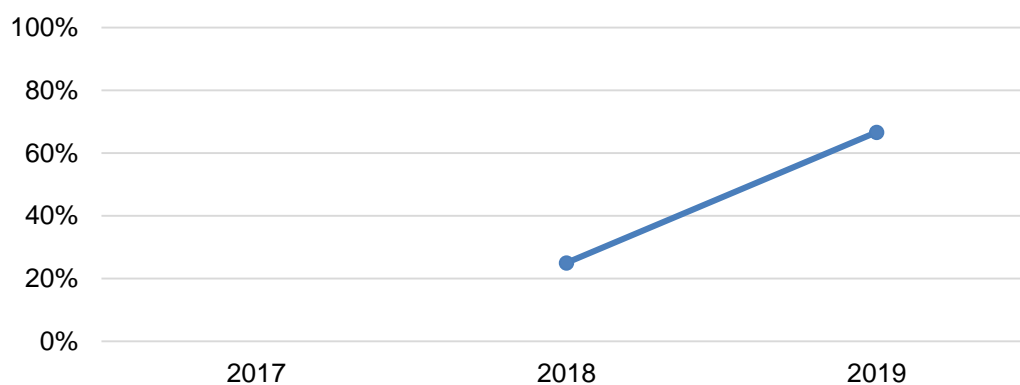
rellevants a través dels diferents anys (43,43% el 2018 i 30,63% el 2019), tot i que encara és d'hora per treure'n conclusions.

Figura 17. Membres centrals que inicien i mantenen activitats socials o de lleure

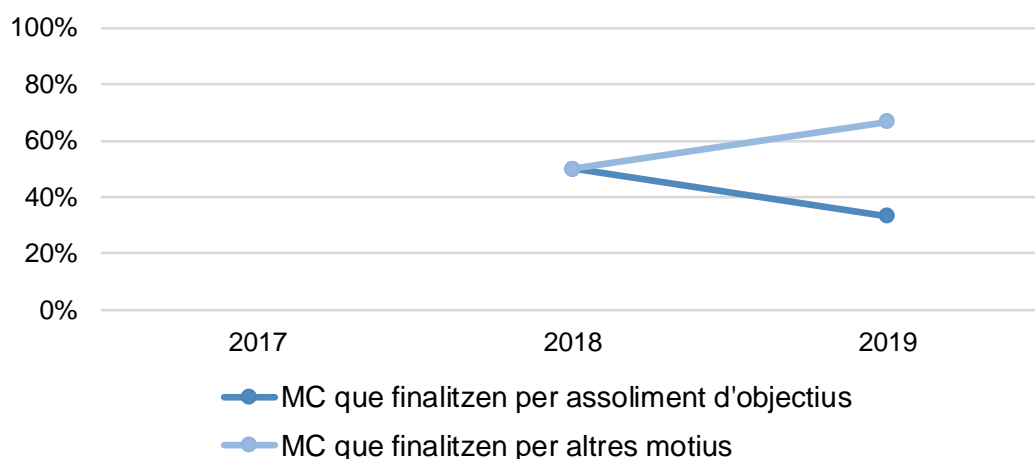
En relació amb el «Nombre de *Membres centrals* en els quals el risc dinàmic disminueix al finalitzar el Cercle» (figura 24), s'observa un augment notable en els resultats obtinguts (un 25% l'any 2018 quan es fixa aquest indicador, i un 66,66% l'any 2019, amb un 100% el primer quadrimestre del 2020). Tot i que encara és massa aviat per treure'n conclusions, i probablement serà necessari recollir més dades per poder fer-ho, aquest indicador sí que seria una mostra objectiva que els Cercles de *Suport i Responsabilitat* aconsegueixen un dels seus objectius: disminuir el risc de reincidència de les persones que han comès un delictes sexual.

Figura 18. Nombre de Membres centrals que finalitzen el Cercle amb un risc més baix

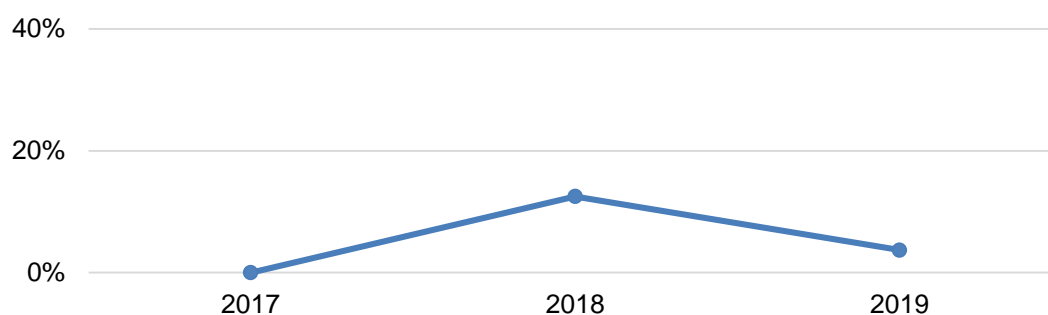
Si ens centrem en el «Nombre de *Membres centrals* que finalitza el Cercle per assoliment d'objectius», indicador inclòs a partir de l'any 2018, obtenim un 50% l'any 2018, un 33,33% l'any 2019 i un 100% en el primer quadrimestre del 2020. Val a dir que la resta de motius de finalització d'un *Cercle* tenen relació amb els aspectes següents: decisió de l'equip, decisió pròpia (del *MC*), regressió de grau i/o reincidència. Aquests motius estan relacionats amb l'indicador «Nombre de *Membres centrals* que finalitza el *Cercle* per altres motius (diferents a “assoliment objectius”)», on obtenim un 50% l'any 2018, un 66,66% l'any 2019 i un 0% en el primer quadrimestre del 2020. Davant d'aquests resultats, podem dir que aquest indicador és susceptible de millora (figura 25). El fet que els *Membres centrals* finalitzin el *Cercle* per assoliment d'objectius és un senyal de bon funcionament del *Cercle* i del programa respecte a aconseguir complir els objectius fixats. S'hi observa que s'ha assolit el 100% en el primer quadrimestre del 2020, però encara és d'hora per treure'n conclusions i haurem d'esperar a com evoluciona la resta de l'any per determinar si s'ha produït una millora en el resultat obtingut respecte dels anys anteriors.

Figura 19. Nombre de *Membres centrals* que finalitzen el Cercle per assoliment d'objectius i per altres motius

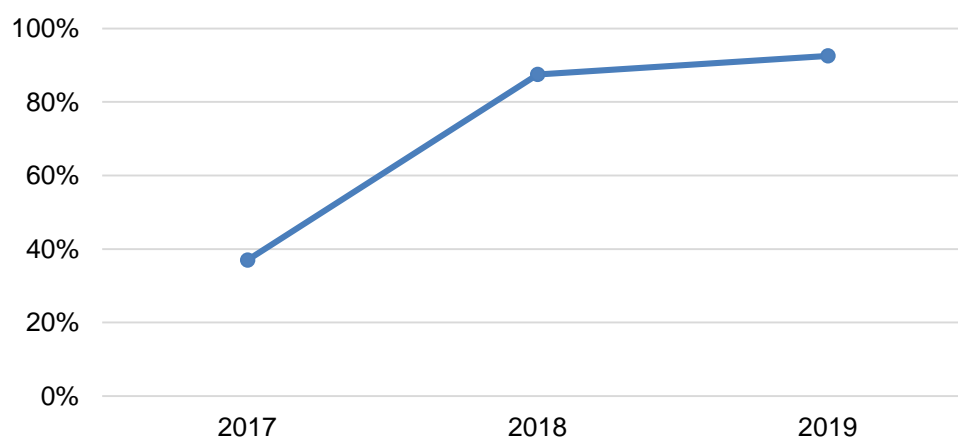
Pel que fa al «Nombre de *Membres centrals* que sol·liciten deixar un Cercle», els resultats obtinguts són mínims (0% el 2018, 12,50% el 2019, 3,70% el 2019 i 0% el primer quadrimestre del 2020), fet que assenyalava la bona vinculació dels *Membres centrals* amb el projecte (figura 26).

Figura 20. Nombre de *Membres centrals* que sol·liciten deixar un Cercle

Si ens fixem en el «Nombre de *Membres centrals* que fan una correcta utilització del Cercle», hi obtenim uns resultats que van en augment al llarg dels anys (un 37% l'any 2017 i un 92,58% l'any 2019). Això indica una millora en el compliment de la normativa del projecte per part dels *Membres centrals*, i un bon establiment de vincle amb els/les coordinadors/es i les persones voluntàries (figura 27).

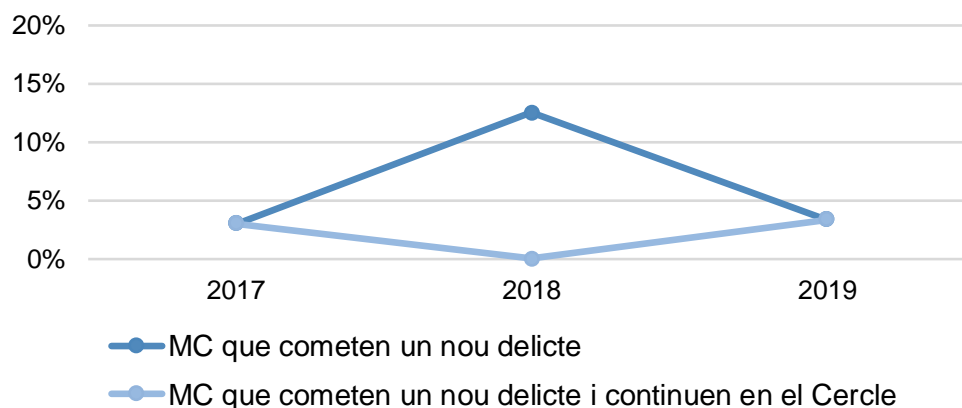
Figura 21. Nombre de *Membres centrals* que fan una correcta utilització del Cercle

En relació amb el «Nombre de *Membres centrals* que cometen un nou delicte», val a dir que les taxes no són notablement altes (figura 28). I el més important és que aquest indicador s'ha de relacionar amb el «Nombre de *Membres centrals* que cometen un nou delicte i que segueixen en el Cercle». Així, observem que, al llarg dels anys, tots els *Membres centrals* que han comès un nou delicte han continuat en el Cercle, excepte un *Membre central* l'any 2018 (per la comissió d'un nou delicte violent —no sexual—, que va motivar-ne el reingrés a la presó). La resta han pogut seguir en el Cercle, fet que ha contribuït a treballar la

motivació del delicte i a analitzar la situació des de l'assumpció de la responsabilitat.

Figura 22. Nombre de MC que cometen un nou delicte i que continuen en el Cercle

A tall de resum, en relació amb «Operativa dels Cercles», podem observar que els resultats obtinguts milloren significativament a mesura que passen els anys, en els indicadors següents (taula 12):

«Nombre de *Membres centrals* que creen/amplien la xarxa social» (un 20% l'any 2017 i un 67,77% l'any 2019).

«Nombre de *Membres centrals* que comencen una activitat laboral» (un 28% l'any 2017 i un 60,73% l'any 2019).

«Nombre de *Membres centrals* en els quals el risc dinàmic disminueix en finalitzar el Cercle» (un 25% l'any 2018 quan es fixa aquest indicador i un 66,66% l'any 2019, amb un 100% el primer quadrimestre del 2020).

«Nombre de *Membres centrals* que fan una correcta utilització del Cercle», on obtenim uns resultats que van en augment al llarg dels anys (un 37% l'any 2017 i un 92,58% l'any 2019).

En canvi, en els indicadors següents, no obtenim diferències significatives en els resultats obtinguts al llarg dels anys:

«Nombre de *Membres centrals* que inicien vinculació en activitats socials o de lleure» (32% el 2017, 44,19% el 2018 i 35,55% el 2019).

«Nombre de *Membres centrals* que sol·liciten deixar un Cercle» (0% el 2018, 12,50% el 2019, 3,70% el 2019 i 0% el primer quadrimestre del 2020).

«Nombre de *Membres centrals* que cometen un nou delicte» (un 3% el 2017, un 12,5% el 2018, un 3,33% el 2019 i un 9,09% el primer quadrimestre del 2020).

«Nombre de *Membres centrals* que cometen un nou delicte i que segueixen en el Cercle» (un 3% el 2017, un 0% el 2018, un 3,33% el 2019 i un 9,09% el primer quadrimestre del 2020).

Taula 12. Indicadors Q CerclesCat

INDICADORS Q	ESTÀNDARD	2017	2018	2019	2020 (1r quadrimestre)
Nombre de MC que creen/amplien la xarxa social		20,00%	34,37%	67,77%	45,45%
Nombre de MC que comencen una activitat laboral		28,00%	56,51%	60,73%	27,27%
Nombre de MC que mantenen activitat laboral un mínim de tres mesos			42,25%	65,83%	45,45%
Nombre de MC que inicien vinculació en activitats socials o de lleure		32,00%	44,19%	35,55%	9,09%
Nombre de MC que mantenen vinculació en activitats socials o de lleure un mínim de tres mesos			43,43%	30,63%	36,36%
Nombre de MC en els quals el risc dinàmic disminueix en finalitzar el Cercle (només respondre en cas que el Cercle hagi finalitzat)			25,00%	66,66%	100%
Nombre de MC que finalitza el Cercle per assoliment d'objectius			50,00%	33,33%	100%
Nombre de MC que finalitza el Cercle per altres motius (diferents a «assoliment d'objectius»)			50,00%	66,66%	0%
Nombre de MC que sol·liciten deixar un Cercle		0%	12,50%	3,70%	0%
Nombre de MC que fan una correcta utilització del Cercle (alguns factors a tenir en compte a l'hora de respondre a aquesta pregunta: respecten normativa, estableixen vincle amb voluntaris/àries, amb coordinador/a)		37,00%	87,50%	92,58%	100%
Nombre de MC que cometen nou delictes	0%	3,00%	12,50%	3,33%	9,09%
Nombre de MC que cometen nou delictes i que segueixen en el Cercle		3,00%	0%	3,33%	9,09%

5. Rendiment de comptes del projecte

5.1. Flux de casos i gestió de les propostes

Aquest estudi, des del seu inici, es va enfocar a partir de la metodologia de la investigació-acció que permet un context de millora contínua del projecte, la qual cosa ens ha permès identificar més fàcilment les problemàtiques que dificultaven la posada en pràctica del programa, així com la introducció d'accions i solucions.

Una de les preocupacions principals va ser tenir el nombre suficient de *Membres centrals* que permetés, per una banda, la viabilitat del programa CerclesCat i, per l'altra, disposar de prou mostra per a la realització de les anàlisis estadístiques i la comparació dels grups d'estudi.

En aquest sentit, un punt que s'ha desenvolupat molt i en què s'han invertit molts esforços ha estat el que anomenem captació dels *Membres centrals*. S'ha sistematitzat la incorporació de tot un seguit d'estratègies que faciliten la detecció i derivació de candidats a *Membres centrals* per part dels equips multidisciplinaris de referència.

Així doncs, les diferents accions específiques de captació de possibles *Membres centrals* consisteixen en:

Actuacions dirigides a motivar els interns:

- a) Sessions de presentació del programa CerclesCat als interns que participen en el programa específic de tractament per delictes sexuals dins dels centres penitenciaris. Aquesta és una sessió en què els mateixos coordinadors/es i persones voluntàries del programa CerclesCat expliquen en què consisteix el programa, quins són els beneficis que en podrien treure si hi participessin, així com el relat de primera mà de la seva experiència en el programa. Aquestes sessions es fan anualment i estan pensades per realitzar-les amb cada nou grup que finalitza el programa específic en violència sexual.
- b) Sessions d'intervenció durant la fase de manteniment del programa d'intervenció específica en violència sexual. En aquesta sessió es treballa

el pla de prevenció de recaigudes a través d'un cas pràctic en relació amb el programa CerclesCat; d'aquesta manera els interns poden fer-se una idea més acurada del que suposaria en el seu cas participar en aquest programa.

Actuacions dirigides a facilitar la identificació de possibles candidats a *Membres centrals* per part dels i les professionals de referència:

- a) Enviament anual de llistes amb possibles candidats a *Membre central* als centres penitenciaris corresponents per a la seva valoració per part dels equips referents. Els tècnics/ques i professionals de la SGPRiS assumeixen la tasca d'identificar els interns que podrien ser *Membres centrals* potencials i remeten aquestes llistes als centres penitenciaris amb l'objectiu que els equips referents valorin la idoneïtat d'incloure'ls en el programa CerclesCat d'acord amb els criteris d'inclusió.
- b) Reunions periòdiques amb els equips de referència per a la valoració de casos. Els tècnics de la SMPRIAV es reuneixen anualment amb els equips referents dels programes de violència sexual dels diferents centres penitenciaris per repassar la llista d'interns que han realitzat el programa específic de violència sexual i podrien esdevenir *Membres centrals*. Aquestes reunions també serveixen per recordar quins són els criteris d'inclusió i els motius d'exclusió segons els estàndards de qualitat del programa.
- c) Reunió entre els/les tècnics/ques del Servei de Medi Obert i el Servei de Rehabilitació amb els/les tècnics/ques del Servei de classificació de la SMPRIAV. L'objectiu d'aquesta reunió és establir conjuntament un circuit de detecció i derivació de possibles candidats a *Membre central*. Quan els tècnics/ques de classificació, durant el desenvolupament de les seves tasques de resolució, detecten un possible candidat a *Membre central* l'identifiquen amb un codi al SIPC (Sistema Informàtic Penitenciari de Catalunya), que permet incloure'ls en una llista per a la seva valoració posterior.

Amb aquestes actuacions el que s'ha pretès és intensificar la presència del programa Cercles com una eina més de gestió del risc per als delinqüents sexuals, dins del ventall de recursos dels quals disposen els professionals dels centres penitenciaris per dur a terme aquesta tasca.

Una altra estratègia clau és la previsió durant l'any 2020 d'ampliar la implementació del programa Cercles a altres territoris fora de Barcelona, per tal de generalitzar aquest recurs i cobrir el major nombre de casos possibles. Així, a més dels que funcionen a Barcelona, hi ha previst que es posin en marxa dos Cercles per a cadascuna de les províncies restants (Tarragona, Girona i Lleida). Així mateix, a finals del 2018, el Consell Executiu del Govern de la Generalitat de Catalunya va acordar destinar una partida pressupostària al programa CerclesCat, amb una aportació econòmica per al trienni 2019-2021. Aquesta inversió permetrà al Departament de Justícia arribar a posar en funcionament fins a 18 Cercles simultanis cada any i garantir la continuïtat del programa.

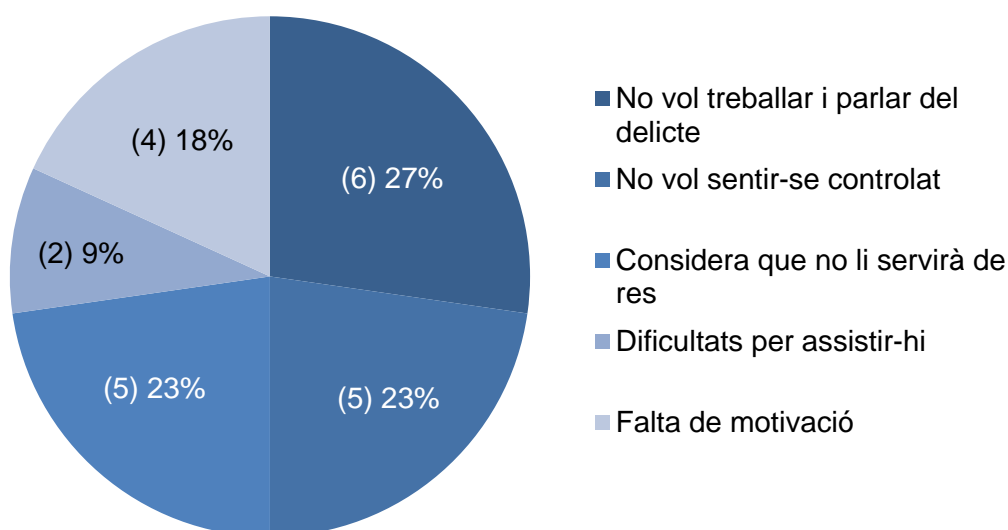
I finalment, una actuació, encara no consolidada, ha estat l'anàlisi i el seguiment del grup *Rebuig*. Recordem que el grup Rebuig està format per interns que, tot i complir tots els requisits per participar en el programa CerclesCat, declinen d'incorporar-s'hi. Des d'un inici es va plantejar la necessitat de conèixer quins són els motius que els fan rebutjar aquesta intervenció. Tenir aquest coneixement ens permetria treballar en la motivació al canvi i, per tant, l'acceptació en la participació en el programa.

5.2. Estudi específic dels casos del grup Rebuig i accions empreses

Per dur a terme aquesta anàlisi qualitativa s'han fet servir les anotacions de l'agenda de tractament del SIPC, on els professionals de l'àmbit (psicòlegs, educadors, juristes i treballadors socials) recullen anotacions de les diferents entrevistes i contactes que tenen periòdicament amb els subjectes, i s'ha consultat directament amb els professionals referents o amb els membres de la Unitat de Suport que es van entrevistar amb possibles candidats que finalment van rebutjar. Concretament el grup Rebuig està format per 18 subjectes i els resultats ens mostren que 6 dels 18 individus rebutjà participar-hi perquè es

mostren reticents a tornar explicar el delictes un altre cop a noves persones. El segon motiu més adduït (5 dels 18 casos) ha estat la voluntat de no sentir-se controlats un cop estiguin en situació de règim obert. En aquesta mateixa proporció (un 27,7%), consideren que ja tenen prou suport social i familiar i no necessiten el que li pot proporcionar el programa CerclesCat. Dos dels casos analitzats justifiquen el motiu del seu rebuig en les dificultats per assistir-hi, o bé per incompatibilitats horàries o per dificultats en el desplaçament. Per acabar, cal comentar que un 22,2% dels casos no acaben de donar un motiu específic més enllà de la manca de motivació real per participar-hi. Cal esmentar que de vegades hi ha interns que poden mostrar un cert interès a participar-hi vinculat a les seves expectatives de gaudi de permisos o progressió de grau. Generalment aquests interns, un cop entrevistats pels professionals de la Unitat de Suport, declinen la participació en el programa per falta de motivació intrínseca.

Figura 23. Principals motius de rebuig a participar en el programa CerclesCat

Davant d'aquests resultats es planteja:

- Incentivar la participació d'un *Membre central* en les sessions de presentació del programa, perquè així senti de primera mà els beneficis que pot aportar-li participar en el programa.

- Aprofundir en el sondeig, tant en la sessió de presentació com després de la sessió de prevenció de recaigudes, dels motius pels quals hi participarien i d'aquells que els tiren enrere.
- Realitzar entrevistes motivacionals per part dels professionals referents o fins i tot algú extern no vinculat a l'evolució penitenciària dels interns. Podrien anomenar-se sessions motivacionals de captació.

5.3. Difusió i captació positiva d'involucrats

Amb l'objectiu de garantir la continuïtat del programa fent-lo més present i necessari en el context social, es va considerar clau fer una difusió del projecte a través de diferents fòrums d'intercanvi. En aquest sentit, es van dissenyar un seguit d'accions informatives locals, nacionals i internacionals.

5.3.1. Actuacions locals

La figura 30 resumeix totes les accions de difusió i captació dutes a terme des de l'inici del projecte, adreçades a les persones voluntàries, *MC* i altres involucrats.

Figura 24. Resum de les accions de difusió del projecte i de captació

Eix voluntariat

- Xerrades de difusió del projecte: Federació Catalana del Voluntariat, Facultat de Dret de la UB, Institut Miquel Tarradell, Fundació Bancària "la Caixa", Institut Guttman, Amics de la Gent Gran, Taula de Gènere de Sabadell, Col·legi Oficial d'Advocats de Sabadell, Col·legi Oficial de Psicologia de Catalunya (Psicoxarxa), SECOT, FAS
- Publicació d'ofertes al portal hacesfalta.org
- Nota sobre el projecte a Xarxa.net i la Federació Catalana de Voluntariat Social
- Contacte amb TEDxBcn i TEDxGràcia
- Contacte amb el responsable de voluntariat de la Fundació BBVA
- Nota sobre el projecte per a la publicació a la revista interna del Departament de Justícia #djustícia
- Contacte amb llibreries solidàries (FNAC i Casa del Libro)
- Informació sobre el projecte publicada al web i Facebook del Departament de Justícia

Eix Membre central

- Entrevistes de valoració de possibles candidats
- Reunions de la Unitat de Suport (antic Comitè Executiu) i la Direcció de CerclesCat per a la configuració de nous Cercles
- Reunions de la Unitat de Suport i la Junta Directiva per planificar la difusió del projecte a nivell penitenciari (persones penades i professionals)
- Sessions de treball conjunt de l'equip CerclesCat i els equips de tractament en la prevenció de recaigudes: sessió de treball al mòdul intensiu
- Presentació del projecte en centres penitenciaris

Eix comunicació externa

- Reunions amb la responsable de premsa del Departament de Justícia
- Reunió amb la tècnica del Departament de Justícia encarregada de la gestió del voluntariat de CerclesCat
- Contactes telemàtics amb la responsable del web del Departament de Justícia
- Gestió de sol·licituds d'informació del web del Departament de Justícia
- Contactes amb sociseuropeus
- Jornades de presentació dels informes sobre «Avaluació del projecte CerclesCat»
- Presentacions del projecte: Firactiva't, General Meeting *CirclesEurope*, Psicoxarxa

Presentacions adreçades a col·lectius d'involucrats molt rellevants per tal que coneguin la viabilitat del projecte i estiguin, si no alineats en la seva posada en pràctica, com a mínim informats i atesos en tots aquells dubtes que els puguin sorgir pel que fa al projecte.

Amb l'objectiu de maximitzar la transmissió a aquests grups d'influència, es van dissenyar unes infografies específiques que contenen la informació més rellevant del programa CerclesCat i que seran presentades sobre la base d'un discurs estandarditzat i elaborat *ad hoc* per tal de facilitar-ne l'exposició. Aquests documents estan concebuts amb uns objectius i resultats concrets a assolir, i amb uns indicadors de control respecte de l'impacte que han de tenir abans i després de fer la presentació, demanda i encàrrec als nostres interlocutors. Tant la infografia com el discurs han estat adaptats als diferents grups d'influència segons quin en sigui l'interès particular amb el programa CerclesCat.

A finals de l'any 2019 es va dur a terme la primera presentació del programa CerclesCat fent servir aquesta metodologia, a l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona. L'objectiu era que els advocats coneguessin el programa i poguessin formular els dubtes que els suscités i, així, poder-lo oferir als clients que consideressin oportú.

5.4. Difusió recerca i participació externa

A continuació es resumeixen totes les activitats adreçades a donar a conèixer tant el programa CerclesCat com els resultats de la recerca duta a terme al llarg d'aquests set anys (període 2014-2020).

5.4.1. Publicacions

2020:

- Nguyen, T. & Capdevila, M. (coords.) (2020). *Avaluació del projecte CerclesCat (3r informe)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

- Nguyen, T. & Andrés-Pueyo, A. (2020). *Círculos de Apoyo y Responsabilidad: el papel de la comunidad en la reinserción de los delincuentes sexuales* (en preparació). *Revista Carabineros de Chile*.

2019:

- Nguyen, T. & Capdevila, M. (coords.) (2019). *Avaluació del projecte CerclesCat (2n informe)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

2018:

- Nguyen, T. & Capdevila, M. (coords.) (2018). *Avaluació del projecte CerclesCat*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

2014:

- Nguyen, T., Frerich, N., García, C., Soler, C., Redondo-Illescas, S. & Andrés-Pueyo, A. (2014). *Reinserción y gestión del riesgo de agresores sexuales excarcelados: el proyecto «Círculos de Apoyo y Responsabilidad» en Cataluña*. *Boletín Criminológico*, article 4/2014, juliol-setembre (núm. 151).

5.4.2. Aparicions en mitjans de comunicació

2020:

- Entrevista a Xarxanet
- Reportatge Cactus Media
- Programa *El cazador de cerebros* de RTVE (09/11/2020): «Las raíces de la violència»

2019:

- El Balcó Cadena SER (31/01/2019)

- Ràdio Sabadell (07/03/2019)
- *La Vanguardia* (01/05/2019)
- Diari Ara (02/05/2019)

2017:

- Diari Ara (27/12/2017)

2016:

- Participació en programa televisiu de TV3 *30 MINUTS. M'atreuen els nens* (13/11/2016)
- *El Punt Avui* (04/09/2016)

2015:

- *El Punt Avui*
- *L'Illa de Robinson* (30/03/2015)

2014:

- Telenotícies vespre cap de semana TV3 (13/07/2014)

5.4.3. Participació en seminaris, congressos, cursos, actes i activitats

2020:

- Sessió d'investigació *Projecte CerclesCat per a delinqüents sexuals: el paper dels voluntaris* (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, Barcelona).
- XII Congrés (Inter)Nacional de Psicologia Jurídica i Forense (Madrid). Comunicació oral: *Círculos de Apoyo y Responsabilidad: estado del proyecto longitudinal (2016-2020)*.

2019:

- Sessió d'investigació *Cercles: delinqüents sexuals d'alt risc (2n informe)* (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, Barcelona).
- Firactiva't. Presentació del projecte CerclesCat (CEJFE).
- General Meeting CirclesEurope (Londres, 18/01/2019 i Den Bosch, 13/06/2019).
- Psicoxarxa. Presentació del projecte CerclesCat.
- Xerrades de difusió del projecte per captar voluntariat:
 - Federació Catalana de Voluntariat Social
 - Facultat de Criminologia UB
 - Institut Miquel Tarradell
 - Fundació Bancària "la Caixa"
 - Institut Guttmann
 - Amics de la Gent Gran
 - Taula de Gènere de Sabadell
 - Col·legi Oficial d'Advocats de Sabadell
 - Col·legi Oficial de Psicologia de Catalunya, Psicoxarxa
 - SECOT

2018:

- International Association for the Treatment of Sexual Offenders (IATSO) Conference (Vilnius, 2018). Comunicació oral: *Evaluation of the implementation of Circles of Support and Accountability (CoSA) in Catalonia: The first five years.*
- XII Congrés Espanyol de Criminologia SEIC-FACE (Oviedo, 2018). Comunicació oral: *Cercles: reinserción de delincuentes sexuales de alto riesgo.*
- Sessió d'investigació *Cercles: delinqüents sexuals d'alt risc* (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, Barcelona).
- XXV Jornades de Psicologia de la Universitat de les Illes Balears (Mallorca, 2018). Conferència: *Avaluació i gestió del risc dels delinqüents sexuals.*
- Federació Catalana de Voluntariat Social (dues publicacions).
- Entitats socials a Sant Cugat del Vallès.

- Fundació Bancària “la Caixa”.
- Jornada sobre «persones abusadores» organitzada per la Fundació Vicki Bernadet.
- Congrés del Tercer Sector.
- Jornada Fundació OMIE sobre «Violència sexual».
- Trobada amb Grant Duwe de Cercles Minnesota (01/12/2018).
- Col·legi Oficial de Metges de Barcelona.

2017:

- Contacte establert amb entitats socials de Cornellà de Llobregat, l'Hospitalet de Llobregat, el Prat de Llobregat i Sant Cugat del Vallès.
- Contacte establert amb la Fundació Bancària “la Caixa”.
- Contacte amb Amics de la Gent Gran.
- Contacte amb FAS.
- Contactes establerts amb els socis europeus (conferència Efus), consulta de dubtes.

2015:

- Presentació CerclesCat al V Congrés del Tercer Sector, a l'àgora d'experiències.

2014:

- Sessió d'investigació *La reinserció social dels delinqüents sexuals. Adaptació del model Circles of Support and Accountability al sistema d'execució penal a Catalunya* (CEJFE, Barcelona).
- Primera Conferència Internacional de Cercles de Suport i Responsabilitat (Barcelona, 2014). Taller CerclesCat *in depth. Organization and development of CoSA in Catalonia.*

6. Discussió de resultats

Als tres punts anteriors (capítols 3, 4 i 5) s'han discutit i exposat extensament els resultats obtinguts derivats de les anàlisis de les variables recollides per la mostra d'estudi i dels indicadors de qualitat durant el període 2017-2020, així com les accions dutes a terme en relació amb el desenvolupament del programa CerclesCat entre el 2013 i el 2020.

Al nostre país, els estudis longitudinals centrats en la reinserció i la reincidència dels delinqüents sexuals són escassos. Aquest treball final, juntament amb el segon informe publicat (Nguyen *et al.*, 2019), contribueix a nodrir aquest cos de coneixement i és el primer que es realitza a Catalunya i a l'Estat espanyol per avaluar íntegrament la implementació del programa *Cercles de Suport i Responsabilitat* per a delinqüents al nostre territori. Amb aquest propòsit, s'ha dut a terme un estudi longitudinal mixt (retrospectiu i prospectiu) per avaluar el grau d'execució del programa CerclesCat i la seva eficàcia per reduir la reincidència i facilitar la reinserció social de les persones que han comès delictes sexuals.

En aquest capítol es discuteixen els resultats obtinguts i, posteriorment, es presenta de manera agrupada i sintètica les conclusions i propostes que es deriven de la fase III de la recerca sobre l'avaluació del projecte CerclesCat. L'objectiu principal d'aquest estudi ha estat, per una banda, analitzar i comparar les característiques i les taxes de reincidència del conjunt total de la mostra i per a cadascun dels cinc grups d'estudi. Per l'altra, identificar les variables associades a la reinserció dels *Membres centrals* que participen en el programa CerclesCat. Així mateix, la recerca ha revisat el grau d'assoliment dels estàndards de qualitat en relació amb els *Membres centrals* i l'operativa dels Cercles i ha avaluat el seguiment del projecte en termes de flux i gestió dels casos, difusió i captació.

La taxa de reincidència en execució penal (penitenciària i MPA) del grup Cercles és d'un 11,8%, inferior a la del grup Col·laborador, que és del 17,6%, tot i que les diferències no són estadísticament significatives, possiblement pel baix nombre de casos i els diferents períodes de seguiment. Recordem que aquests

dos grups són els estrictament similars d'antuvi i que l'única diferència teòrica és la participació en el programa CerclesCat per part del primer grup.

El grup *Cantera*, que en principi era del qual s'hauria d'haver nodrit el grup Cercles, presenta una taxa de reincidència del 17,9%, superior a la del grup Cercles, però tampoc significativa a escala estadística.

En conjunt, els quatre grups que han rebut tractament i seguiment de diferent tipus (*Cercles*, *Col·laborador*, *Rebuig* i *Cantera*) obtenen una taxa de reincidència en execució penal del 15,3% de mitjana, 10 punts inferior a la del grup de *Refractaris* (del 25,7%). Tot i que aquestes diferències no són significatives a nivell estadístic, sí que marquen una tendència. La majoria del grup de *Refractaris* ha complert la condemna íntegra a presó, i n'ha sortit des de primer o segon grau (91,4%). Per contra, el grup *Cercles* és el que en major percentatge ha finalitzat la condemna des del compliment en medi obert (65,2%).

Centrant-nos només en la comparació dels resultats obtinguts entre el grup *Cercles* i el *Refractari*, sembla que els *MC* tendeixen a reincidir en menor mesura i, quan ho fan, triguen més temps a fer-ho que el grup *Refractari*.

Si comparem aquestes taxes amb les obtingudes als estudis internacionals, observem que el grup *Cercles* i, en general, la mostra estudiada presenten unes taxes de reincidència general inferiors als estudis de Wilson *et al.* (2005, 2007b) i Duwe (2012, 2018) i més properes a les obtingudes per Wilson *et al.* (2019) i Bates *et al.* (2014), alguns dels quals obtenen també resultats estadísticament no significatius, tot i disposar d'un major nombre de *MC* per al seu estudi. No obstant això, totes les publicacions revisades assenyalen l'eficàcia del programa per a la reducció de la reincidència violenta, mentre que en el nostre estudi aquest fet no s'ha pogut contrastar.

La taxa de reincidència dels participants al grup *Cercles* és una dada molt destacada, més si la situem en referència amb les darreres dades recollides dels excarcerats en tercer grau penitenciari (13,5%) o en llibertat condicional (9,5%), que ja eren els millors en vint-i-set anys de seguiment de la reincidència a Catalunya (Capdevila *et al.* 2019). Les dades no són estrictament comparables, perquè les metodologies dels dos estudis no són idèntiques, però donen una idea

aproximada de la bondat dels resultats obtinguts per un grup de delinqüents sexuals considerat d'alt risc de reincidència.

S'ha de tenir en compte que aquests resultats poden tenir diverses interpretacions i, sobretot, que no són generalitzables, atesa la limitada grandària de la mostra. No obstant això, tenint en compte que tots els casos estudiats presentaven inicialment un alt risc de reincidència violenta, els resultats obtinguts poden apuntar parcialment a diferents hipòtesis de treball:

- a) Que el risc de reincidència pronosticat està sobreestimat respecte de la reincidència real observada.
- b) Que la intervenció i el tractament penitenciari dels delinqüents sexuals funcionen, atès que les taxes de reincidència mostren una tendència congruent amb el tipus d'actuacions dutes a terme per a la gestió dels casos.

Els que reincideixen en més de la meitat dels casos ho fan en el primer any des de la seva sortida en llibertat definitiva. Un 44% dels reincidents ho tornarà fer en un delictes contra la llibertat sexual, un 38,9% ho farà en un delictes violent no sexual, i un 16,7% ho farà en un delictes no violent.

En relació amb la possible sobreestimació del risc, s'ha de tenir en compte que aquesta valoració es realitza mitjançant tres eines: RisCanvi, SVR-20 i Static-99 / Static-2002R. Recordem que el protocol RisCanvi és un instrument que avalua el risc de reincidència violenta general i no és una eina específica per al risc de violència sexual. De fet, el mateix instrument indica que, davant de determinades circumstàncies (per exemple, amb delinqüents sexuals que agredeixen víctimes extrafamiliars), és recomanable administrar proves específiques, com l'SVR-20, per a una avaluació més acurada. Pel que fa a l'SVR-20, sabem que es tracta d'un dels instruments més utilitzats a escala internacional, però que es va crear fa més de vint anys i, en aquest sentit, l'evidència empírica ha avançat i ha demostrat que alguns dels factors de risc inclosos inicialment a l'SVR-20 no són predictors de la violència sexual futura. En el cas de l'Static-99 o l'Static-2002R, és important assenyalar que es tracta de dos instruments basats en factors de risc estàtics, és a dir, variables no modificables o susceptibles de canvi

mitjançant el pas del temps o la intervenció. No oblidem que el risc és dinàmic i que fluctua al llarg del temps. Això implica que l'Static (99 o 2002R) no inclou necessitats criminògenes o factors de risc dinàmics i, per tant, no té en compte com poden evolucionar aquests al llarg del temps, augmentant o reduint el risc, i tampoc no ens informa de quins elements són susceptibles d'abordatge terapèutic. Així mateix, atesa la proliferació de nous delictes sexuals comesos a través de les noves tecnologies, especialment la distribució o el consum de material d'explotació sexual infantil, esdevé necessària la inclusió de variables i instruments específics per a la seva valoració del risc, com el *Child Pornography Offender Risk Tool* (CPORT; Seto i Eke, 2015) recentment traduït al castellà per Soldino i Carbonell (2018).

A l'hora d'analitzar els grups, tampoc no s'ha diferenciat entre els MC que presenten un risc moderat i un risc alt, fet que pot haver influït en els resultats, juntament amb aquesta sobreestimació del risc.

Per tant, serà necessari mantenir-se actualitzat pel que fa a la recerca científica sobre els factors de risc empíricament associats a la reincidència sexual i als diferents tipus o perfils de delinqüents sexuals i millorar l'avaluació del risc. Això passa per utilitzar instruments que tinguin en compte aquestes variables o, com a mínim, incloure'ls com a ítems addicionals en els protocols que s'utilitzen actualment (variables específiques sobre MESI en l'avaluació del risc dinàmic del MC) i considerar les limitacions dels factors de risc que sabem que no en són predictors. Així mateix, resulta imprescindible generalitzar l'ús d'aquest tipus d'eines com a complement del RisCanvi, per tal d'obtenir una valoració més ajustada a cada cas que en permeti una gestió efectiva.

Pel que fa a la segona hipòtesi, és a dir, que la intervenció i el tractament penitenciari dels delinqüents sexuals funcionen, tenim algunes dades que apunten en aquesta direcció. Segons l'estudi dut a terme per Capdevila, Ferrer, Blanch, Framis, Garrigós i Comas (2017), la taxa de reincidència penitenciària dels delinqüents sexuals d'alt risc registrada durant el període 2010-2013 va ser del 41,7% en qualsevol tipus de delicte. Mentre que els resultats inicials obtinguts a partir de l'estudi dels excarcerats sexuals d'alt risc entre el 2014 i el 2016 indiquen una taxa de reincidència penitenciària del 25,0% (Capdevila *et al.*,

pendent de publicar). En el present estudi sobre CerclesCat, la taxa de reincidència penitenciària dels excarcerats sexuals d'alt risc és del 15,3% per a quatre dels grups (Cercles, Col·laborador, Rebuig i *Cantera*) i de l'11,8% per al grup Cercles. Com podem veure, l'evolució de les xifres indica una tendència a la baixa.

Què s'ha fet des del Departament de Justícia durant aquest període 2010-2020 que pugui estar relacionat amb aquesta disminució de la reincidència, en els casos de delinqüents sexuals d'alt risc?

- S'ha implementat el model de Risc-Necessitat-Responsivitat (Andrews i Bonta, 1994, 2016) i el Model de Vides Satisfactòries (Ward i Brown, 2004) en la intervenció amb delinqüents dins el context penitenciari català.
- S'ha desenvolupat i implementat el RisCanvi, una eina de valoració del risc pròpia que permet identificar les necessitats criminògenes i la gestió efectiva de casos.
- S'ha apostat per gestionar els casos de baix risc en medi obert, per tal de promoure i facilitar la reintegració social i la reinserció en el medi comunitari. Això permet als professionals de tractament dins del medi tancat dedicar més atenció als casos de més risc.
- S'ha posat en marxa CerclesCat, un programa específic per a la gestió dels delinqüents sexuals d'alt risc en la comunitat i basat en la justícia restaurativa.
- S'han potenciat els recursos externs comunitaris que proporcionen intervencions terapèutiques especialitzades per a aquest tipus de col·lectius.
- S'han revisat en profunditat i actualitzat els programes especialitzats d'intervenció en el medi penitenciari, incloent-hi l'antic programa SAC, ara rebatejat com a programa d'intervenció grupal en violència sexual.

Totes aquestes accions poden haver impactat positivament en la reducció de la reincidència en aquest grup d'alt risc, per tal com incideixen directament sobre la gestió d'aquest tipus de casos.

En relació amb les dues hipòtesis anteriors, podem generar una tercera hipòtesi que ens ajudi a entendre la manca de grans diferències entre els grups Cercles,

Col·laborador, Rebuig i *Cantera*. El fet és que tots els subjectes d'aquests quatre grups van participar en el programa d'intervenció en violència sexual i, per tant, és possible que l'efecte del tractament sigui més important que el del Cercles pròpiament dit i aquest efecte, afegit a la possible sobreestimació del risc dels casos, hagi enterbolit les diferències entre els grups respecte a la taxa de reincidència general. De fet, a diferència de Catalunya, on la realització del tractament específic és un requisit per participar en un Cercle, no és un criteri obligatori en altres països i en moltes ocasions, especialment dins el model de funcionament europeu, el tractament és proporcionat per recursos externs més centrats en la finalització de la condemna i l'apropament a l'exterior. Per tant, el mateix programa d'intervenció en violència sexual que es duu a terme en règim ordinari té un paper destacat i els resultats ens poden estar indicant que les persones que realitzen aquest tipus de tractament han fet un bon treball terapèutic quan surten de presó i que el programa CerclesCat els permet donar continuïtat a la intervenció. A més, no oblidem que el programa és un recurs molt selectiu, centrat en un grup molt específic i reduït: els delinqüents sexuals d'alt risc. Aquesta particularitat i les característiques d'aquest col·lectiu limiten l'obtenció de resultats generalitzables, tant al nostre territori com en el context internacional, atès el limitat nombre d'estudis empírics disponibles pel cost que suposen a nivell metodològic. No obstant això, està clar que, sense una eina com el programa CerclesCat, la taxa de reincidència seria més elevada, tenint en compte l'elevat risc que presenten aquests individus i les dificultats per a la seva gestió.

A més de garantir un major nombre de casos en recerques posteriors que permetin uns resultats més consistents i generalitzables, és important abordar les tres hipòtesis plantejades amb una major avaluació i innovació derivada d'una nova recerca, que d'aquí a tres anys ressegueixi els casos de Cercles respecte a la reinserció social, incrementi el nombre de casos en la mostra de seguiment dels cinc grups i actualitzi els resultats obtinguts en aquesta recerca per contrastar de nou les dues hipòtesis plantejades.

Hi ha algunes diferències estadísticament significatives entre els reincidents dels cinc grups d'estudi en relació amb vuit variables: els problemes d'ocupació durant el compliment de la condemna; l'absència de plans de futur ajustats i viables;

l'abús de drogues; la resposta limitada al tractament; les dificultats d'afrontament a situacions d'estrès, i la presència de trets de temeritat, hostilitat i irresponsabilitat. Així, com a grup (i excloent-ne el grup Refractari que no ha fet tractament), en comparació amb els desistents, els reincidents presenten una trajectòria penitenciària més disruptiva (per exemple, un nombre més elevat d'expedients disciplinaris, trencaments de permisos, incompliments, conflictes, etc.), un inici de l'activitat delictiva més primerenca i problemes dins de l'àrea personal (com ara desajustament infantil, intel·ligència més baixa, comportament autolític i problemes d'ocupació). Així mateix, també s'hi observa una associació diferenciada dels factors de risc en funció del tipus de reincidència (sexual, violenta no sexual o general no violenta).

Per tant, esdevé necessari avaluar de manera acurada aquestes necessitats criminògenes i ajustar la intervenció a cada cas (model Risc-Necessitat-Responsivitat). Així mateix, serà necessari potenciar la vinculació dels interns a recursos externs disponibles per donar continuïtat a la gestió dels casos, atès que el primer any sembla que constitueix un període d'elevat risc de reincidència.

L'estudi dels element clau per al desistiment dels delinqüents sexuals posa de relleu el paper que tenen els factors socials i els canvis interns sobre els *MC*. Aquests aspectes constitueixen elements centrals en el model CoSA i el programa CerclesCat: promouen les potencialitats dels *MC* i el canvi identitati, així com l'accés a recursos comunitaris i l'establiment de vincles socials.

Pel que fa a les variables de reinserció dels *MC*, no se'n poden extreure conclusions sòlides, atès que només comptem amb cinc casos que han permès el seguiment en els tres períodes temporals establerts. L'evidència empírica internacional assenyala que, en termes qualitatiu, s'observen millores relacionades amb l'àrea educativa i laboral, l'autonomia personal, les actituds i conductes prosocials, l'autoestima i les habilitats de gestió emocional i d'afrontament i les relacions socials i afectives. En aquest sentit, les variables analitzades en el present estudi posen de manifest que els *MC* mostren resultats que van en la mateixa línia, ja que es va constatar un bon estat de salut general en els participants, poques actituds antisocials, una valoració positiva del pas pel centre penitenciari, un aprofitament de la seva participació en el programa

específic de tractament, una bona autoestima i un major ús dels recursos comunitaris. Paral·lelament, els *MC* mostren un discurs i una actitud desistents, tant a l'inici com a la finalització del Cercle, element que els ajuda a mantenir-se allunyats del delictes, juntament amb l'acompanyament del Cercle. Aquesta percepció es manté al llarg de les tres avaluacions realitzades.

Les majors dificultats estan relacionades amb la creació i el manteniment de vincles socials (especialment pel que fa a la interacció amb persones desconegudes o les interaccions amb la comunitat) i l'ocupació del temps d'oci. De fet, aquests dificultats ja es van posar de manifest en el tercer informe, a través de les valoracions que en feien tant els/les voluntaris/àries com els coordinadors/es i el Cercle extern. Paral·lelament, aquests resultats es veuen confirmats pels indicadors de qualitat que mesuren aspectes relacionats amb aquestes variables.

Pel que fa a l'avaluació dels indicadors de qualitat i la seva evolució al llarg del programa, es pot observar una millora notable de la majoria d'ells, així com un elevat grau d'assoliment dels processos implicats. És especialment interessant comprovar que els *MC* cada cop fan una millor utilització del Cercle i del compliment de la normativa, així com el fet que el risc dinàmic també disminueix significativament respecte de l'avaluació inicial. S'observa, així mateix, una millora notable pel que fa a les variables relacionades amb la reinserció, amb major nombre de *MC* que creen o amplien la seva xarxa social i comencen una activitat laboral. Una altra dada positiva té a veure amb la baixa taxa de *MC* que sol·liciten deixar un Cercle o que cometen un nou delictes i que es manté al llarg del temps. No obstant això, un dels aspectes que cal millorar i que ha posat de relleu l'anàlisi dels indicadors de qualitat fa referència a la necessitat de potenciar la vinculació dels *MC* en activitats socials i de lleure, que no arriba a assolir-se en la meitat dels casos que participen en el programa.

Queda patent que aquest elevat nivell d'acompliment dels estàndards respon al bon funcionament del programa i que s'ha de continuar en aquesta línia. La recollida sistemàtica i periòdica dels indicadors establerts ha permès realitzar aquesta anàlisi objectiva i comprovar si el projecte d'implementació i funcionament del model CoSA al nostre context s'adequa al model europeu i

respon de manera efectiva a les particularitats del nostre context. El fet de comptar amb protocols a l'abast del personal implicat ha permès especificar la metodologia d'aplicació de les directrius establertes, determinar quines són les responsabilitats i amb quina documentació o quins formats de treball s'han d'implementar, revisar o modificar.

Pel que fa als indicadors més febles, s'hauran de destinar més esforços a oferir al *MC* un major ventall d'activitats i recursos prosocials per ocupar el seu temps lliure, que siguin incompatibles amb un estil de vida delictiu i que promoguin el desistiment. Potser un major acompanyament per part de les persones voluntàries en l'inici d'aquestes activitats, així com el desenvolupament d'una guia de recursos comunitaris (tant de lleure com d'altre tipus) disponible per a totes les persones implicades en el programa CerclesCat, podrien millorar aquest estàndard de qualitat. Així mateix, seria adequat establir un grup de discussió amb professionals dels equips de tractament que elaborin un programa específic per a l'abordatge d'aquestes dificultats, especialment les relacionades amb el capital social i el temps de lleure), sota la supervisió experta a nivell metodològic i/o de tractament en violència sexual.

Des de la implementació dels tres Cercles pilot el 2013 fins a l'actualitat, s'han dut a terme un total de 27 Cercles. Els anys 2017 i 2019 han estat els períodes on se n'han iniciat un major nombre, fet que suggereix que el programa comença a considerar-se en el context penitenciari com un recurs disponible i adequat per a la gestió del risc dels delinqüents sexuals. No obstant això, la crisi sanitària derivada de la pandèmia per la COVID-19 i les mesures adoptades en conseqüència han afectat significativament alguns aspectes bàsics del programa. Per una banda, han limitat l'inici de nous Cercles i, per l'altra, han obligat a adaptar-ne el funcionament a la nova realitat. No oblidem que la mateixa dinàmica del programa implica un important nombre de trobades presencials del Cercle intern (*MC*, voluntaris/àries i coordinadors/es) per tal de construir el vincle i abordar els objectius específics del cas. Durant l'any 2020, s'han hagut de readaptar les trobades a altres formats (com les reunions virtuals) i altres contextos, tenint en compte les limitacions de capacitat i la disponibilitat limitada d'espais de reunió i d'activitats. Els moments d'incertesa, no només sobre l'evolució de la pandèmia, sinó també del mateix desenvolupament de cada

Cercle i del programa, han pogut tenir un impacte en les persones que hi participen i que han requerit noves accions i un suport més intensiu per part de l'organització del projecte.

Així doncs, serà necessari determinar quines de les noves accions i adaptacions afecten positivament o negativament sobre el funcionament de CerclesCat i els seus participants. Així mateix, serà interessant valorar quines d'aquestes noves eines i formes de treballar que s'han generat arran de la pandèmia es poden incorporar de manera habitual al procediment ja existent del projecte, per tal d'afavorir les oportunitats d'interacció i d'optimitzar els recursos disponibles en benefici del programa. Una de les eines amb les quals comptem per a aquesta anàlisi és la introducció de l'avaluació de la satisfacció del suport rebut per part de l'organització CerclesCat durant la COVID-19 a les persones que hi participen (MC, voluntaris/àries, coordinadors/es i membres de la Unitat de Suport).

Una de les limitacions principals que es va detectar en la primera fase de la recerca va ser l'escassetat de derivacions de possibles candidats a MC en el període inicial de la implementació del programa. Com a acció correctora d'aquest dèficit, es van posar en marxa diferents accions específiques de captació a través de: a) sessions de presentació del programa CerclesCat dins de les sessions d'intervenció especialitzada en violència sexual; b) l'enviament anual de llistes amb possibles candidats als centres penitenciaris corresponents per a la valoració de la seva idoneïtat; c) reunions periòdiques amb els equips de referència dels centres penitenciaris per a la valoració de casos, i d) reunions entre els tècnics del Servei de Medi Obert i el Servei de Classificació per a la detecció i derivació de candidats. Així mateix, s'espera que en els propers mesos també es pugui estendre la presència del programa a altres territoris fora de Barcelona per afavorir una major generalització del recurs i atendre un major nombre de casos.

En relació amb aquest punt, l'estudi específic dels casos que declinen participar en un Cercle (grup Rebuig) posa de relleu que ho fan per diferents motius, entre els quals destaquen: a) la negativa a tornar a parlar del delicte amb persones desconegudes; b) la voluntat de no sentir-se controlats un cop es trobin en règim obert; c) la percepció que ja disposen de suport social i familiar suficient, i d) en

menor proporció, les dificultats per assistir-hi, incompatibilitats horàries, dificultats de desplaçament o manca de motivació intrínseca. En relació amb les raons per no participar en un Cercle, la negativa a parlar del delicte pot respondre en ocasions a la vergonya que li provoca. Com s'ha exposat prèviament, la vergonya pot esdevenir un element afavoridor del desistiment delictiu i podria explicar, en part, la baixa taxa de reincidència observada en aquest grup. No obstant això, no s'ha d'oblidar que la mostra que configura el grup Rebuig en aquest estudi és molt limitada i, per tant, pot presentar un perfil esbiaixat.

En la mateixa línia, el grup *Cantera* presenta una trajectòria penitenciària més inadaptada, més necessitats personals i socials, així com un risc més elevat de reincidència que justificaria un treball més intensiu i continuat amb ells per motivar-los a participar en el programa CerclesCat amb l'objectiu d'abordar algunes d'aquestes necessitats criminògenes.

Serà necessari treballar de manera més intensiva i perllongada sobre aquests grups i l'aprofundiment dels motius per acceptar o rebutjar aquesta participació. En aquest sentit, s'ha creat una plantilla per registrar els motius pels quals els candidats no volen participar en el programa, malgrat complir les condicions per fer-ho. Aquesta recollida sistemàtica de la informació permetrà desenvolupar de manera més ajustada les accions adreçades a la captació de futurs candidats a MC. Serà important recuperar els casos que cauen dins el grup Rebuig i reforçar els professionals que treballen amb aquests perfils per tal que continuïn treballant sobre la seva motivació al canvi, atès que és possible que els candidats a MC encara es trobin en fase de precontemplació o contemplació quan se'ls ofereix participar en el programa Cercles.

Serà important incentivar la participació (presencial, virtual o per mitjans audiovisuals) dels mateixos MC en les sessions de presentació del programa, tant en règim ordinari com en règim obert, per tal que puguin fer de «mirall» i constituir un exemple més proper per als candidats dels beneficis reals que té la seva participació en el programa. També constituirà un aspecte clau realitzar sessions motivacionals per part dels professionals referents per potenciar la captació de candidats i mantenir les accions de captació prèvies.

El model de funcionament català del programa CerclesCat compta amb una sèrie d'innovacions i accions pròpies respecte del model europeu que milloren la seva integritat i que s'adapten millor a les particularitats del nostre context. Entre les més destacades s'inclouen la creació de material específic per a diferents col·lectius implicats (per exemple, infografies, manual d'avaluació per competències per als processos de selecció), nous indicadors de qualitat i la implementació de qüestionaris d'avaluació de la satisfacció del programa per als seus participants.

Considerem que és important continuar en aquesta línia d'innovació, però garantint que s'ajusta als estàndards del model de funcionament europeu, per tal de treure el màxim partit al programa sobre la base de les oportunitats i limitacions que pot oferir el nostre context. Cal sistematitzar-ne tant l'ús (assignant responsabilitats i rendició de comptes) com avaluar-ne els resultats a partir dels indicadors quantitius i qualitius ja introduïts (per exemple, en la selecció dels voluntaris o la formació i introduint-ne d'altres, com el nombre de consultes fetes al web, nombre de demandes presentades per participar-hi, per rebre'n informació...).

A l'igual que la resta d'estudis internacionals que han dut a terme avaluacions de l'eficàcia del model CoSA, les limitacions metodològiques no ens permeten afirmar, de moment, que el programa CerclesCat sigui eficaç per a la reducció de la reincidència. S'observen tendències que apunten en una direcció positiva, però que requereixen un disseny metodològic més robust. Malgrat la inconsistència dels resultats sobre la seva eficàcia en la reducció de la reincidència, l'escàs nombre d'estudis i les limitacions metodològiques d'alguns treballs, les evidències acumulades al llarg dels anys, a través de publicacions internacionals, coincideixen a assenyalar que el model de funcionament de *Cercles de Suport i Responsabilitat* constitueix una eina útil i viable per afavorir la reinserció comunitària de grups o col·lectius especialment vulnerables o amb un nombre important de necessitats.

És necessària una mostra molt més ampla i terminis de seguiment més perllongats, així com replicacions en altres estudis per arribar a obtenir resultats estadísticament significatius i establir-ne conclusions més sòlides. Així mateix,

s'ha de continuar en la línia d'altres recerques més recents i centrar-nos no només en aquells aspectes que funcionen bé en el programa i els resultats positius, sinó també en les dificultats i qüestions més problemàtiques. Aquest abordatge integral constitueix una oportunitat d'aprenentatge i ens permetrà tenir una visió més ajustada del programa i establir indicadors d'eficàcia més objectius. Per aquesta raó, és necessari continuar impulsant la consolidació del programa CerclesCat i la creació d'un major nombre de Cercles al nostre context, així com la promoció de la recerca quantitativa i qualitativa que permeti establir conclusions consistents i generalitzables.

L'enfocament centrat en la metodologia de la investigació-acció ha facilitat un context de millora contínua del projecte, la qual cosa ens ha permès identificar més fàcilment les problemàtiques que dificultaven la posada en pràctica del programa, així com la introducció d'accions i solucions. Així mateix, la inclusió dels indicadors de qualitat proporciona informació valuosa sobre l'eficàcia del procés i ha permès valorar la necessitat de prendre decisions respecte dels resultats obtinguts.

La difusió del projecte i la participació en fòrums d'intercanvi són clau per millorar el projecte i, alhora, fer-lo més present i necessari en el context social. Aquesta és una de les tasques pendents establertes com a proposta inicial al llarg de la recerca que només s'ha assolit de manera parcial. Tot i haver dissenyat material específic (infografies, discurs estandarditzat i indicadors de control de l'impacte de la presentació) per a la presentació del projecte CerclesCat entre col·lectius d'involucrats, només s'ha pogut dur a terme una presentació a través d'aquesta metodologia el 2019. Cal dir que les circumstàncies actuals tampoc han permès cap acció de difusió presencial i col·lectiva.

No obstant això, tal com es va posar ja de manifest en el segon informe publicat, considerem que l'intercanvi d'experiències internacionals, la generalització de bones pràctiques i la disseminació dels resultats obtinguts estan garantits per l'entrada de Catalunya com a membre de *CirclesEurope* (l'Associació Europea per a Proveïdors de Cercles de Suport i Responsabilitat creada l'any 2018).

Tot i així, és necessari continuar fent difusió del programa, tant en mitjans de comunicació i actes de difusió científica, com en grups d'involucrats, per tal de refermar els objectius assolits i garantir la continuïtat del programa.

Hem vist que en altres països, el model CoSA presenta clars avantatges, no només socials sinó també econòmics. Mentre que al Regne Unit suposen un estalvi anual de més de 24.000 £ (Elliot i Beech, 2013), poden arribar a triplicar o quadruplicar la inversió inicial a Nord-Amèrica (Chouinard i Riddick, 2014; Duwe, 2018), amb la qual cosa esdevé un programa amb una elevada rendibilitat econòmica. Si tenim en compte que la comissió d'un nou delictes sexual impacta de manera directa i indirecta a molts nivells (per a la mateixa víctima, els seus familiars, les persones properes i la societat en general, els serveis d'atenció sanitària, el sistema de justícia penal, l'encarcerament, entre d'altres) i que els estudis assenyalen que, per cada víctima oficial, hi ha entre cinc i set víctimes no detectades, l'impacte que té la prevenció de la violència sexual a través de programes com CerclesCat és incalculable.

7. Conclusions i propostes

Abans d'avançar, és convenient fer una sèrie d'aclariments que permetin situar el/la lector/a i comprendre l'abast dels resultats.

En primer lloc, recordem que es tracta de la primera recerca duta a terme a Catalunya per avaluar els primers anys d'implementació del programa, des del 2013 fins al 2020. La recollida sistemàtica de la informació i les variables d'anàlisi es van iniciar l'any 2017, arran del disseny de la recerca i, per tant, l'estudi disposa de dades molt limitades, un període de temps relativament curt de seguiment dels casos i una mostra d'estudi molt reduïda.

En segon lloc, el seguiment dels casos no ha estat homogeni, amb diferències importants respecte al temps transcorregut entre la sortida en llibertat definitiva i la data de tancament de l'estudi per al registre de la taxa de reincidència en execució penal. Així mateix, aquesta variabilitat s'ha vist afectada pel fet que, en tractar-se d'una recerca basada en la investigació-acció, s'hagin anat incloent nous casos fins al 2019, que no s'han pogut avaluar de manera completa. A més, molts dels protocols i de les noves accions s'han anat desenvolupant durant el temps que ha durat la recerca, amb terminis d'implementació diferents en cada cas, que no permeten determinar quina ha estat la seva influència real sobre el projecte.

En tercer lloc, encara manca una implementació important del programa CerclesCat arreu del territori català, de manera que l'avaluació del projecte es basa en el treball dut a terme en un nombre limitat de centres penitenciaris (principalment Brians 1, Brians 2, Quatre Camins i el Centre Obert 2 de Barcelona, amb casos puntuals de Lledoners).

Amb aquesta realitat, no és possible establir el grau d'eficàcia del programa, ateses les limitacions metodològiques presents al llarg de la recerca. Així doncs, totes les conclusions aquí presentades en relació amb l'eficàcia del programa en la reducció de la reincidència i la promoció de la reinserció no són generalitzables i només indiquen tendències. De fet, la recerca internacional sobre aquesta qüestió encara no està ben consolidada i els estudis mostren resultats dispars

en aquest sentit. És necessari un temps més perllongat i un major nombre d'estudis per establir-ne conclusions fermes. No obstant això, considerem que aquest estudi era necessari, i que l'esforç, el temps i els recursos invertits durant aquests quasi cinc anys de recerca i els resultats que se'n deriven esdevenen una contribució més dins el cos de coneixement sobre el model de funcionament CoSA a escala internacional i constitueixen el primer pas dins el nostre context per a futures recerques sobre l'eficàcia del programa CerclesCat.

Les conclusions s'han basat en els resultats obtinguts a partir de l'anàlisi de les dades recollides. Per tal de diferenciar-les, cada conclusió va identificada amb la lletra C al davant i les propostes amb la lletra P. El número que acompanya cada lletra correspon a l'ordre de presentació que relaciona la conclusió amb la proposta.

7.1. Conclusions

Relacionades amb el programa i els processos:

- El programa CerclesCat es pot considerar un programa consolidat dins del programa marc curricular de tractament i reinserció que ofereix el model penitenciari català. És prou conegut i acceptat com a sistema de tractament específic i comunitari per a persones condemnades per delictes sexuals amb alt risc de cometre una nova reincidència en delictes violents.
- No obstant aquesta coneixença i acceptació, encara li queda un llarg camí per ser més utilitzat per tots els operadors implicats, sense necessitat de fer accions suplementàries de captació, motivació i sensibilització entre els qui l'han de gestionar. A més, la crisi sanitària derivada de la COVID-19 i les mesures adoptades en conseqüència han afectat significativament alguns aspectes bàsics del programa. Per una banda, han limitat l'inici de nous Cercles i, per l'altra, han obligat a adaptar-ne el funcionament a la nova realitat. No oblidem que la mateixa dinàmica del programa implica un important nombre de trobades presencials del Cercle intern (MC, voluntaris/àries i coordinadors/es) per tal de construir el vincle i abordar els objectius específics del cas. Durant l'any 2020, s'han hagut de readaptar les trobades a altres formats (com les reunions virtuals) i altres contextos, tenint

en compte les limitacions de capacitat i la disponibilitat limitada d'espais de reunió i d'activitats. Els moments d'incertesa, no només sobre l'evolució de la pandèmia, sinó també del mateix desenvolupament de cada Cercle i del programa, han pogut tenir un impacte en les persones que hi participen i que han requerit noves accions i un suport més intensiu per part de l'organització del projecte. Caldrà estar molt atents a reprendre els paràmetres d'actuació i qualitat si es vol mantenir el nivell de resultats que s'ha obtingut fins aquest moment.

- Cercles és un programa amb moltes potencialitats, però no és un recurs generalitzat a l'abast de tothom. No obstant això, complementa molt bé totes les accions que s'estan duent a terme per a la gestió dels delinqüents sexuals, tant en règim ordinari com en règim obert, i que s'han demostrat eficaces per a la prevenció de la reincidència sexual.
- L'avaluació dels indicadors de qualitat i la seva evolució al llarg del programa permeten concloure que el programa s'ajusta als estàndards del model de funcionament europeu. Al llarg d'aquest període 2016-2020 avaluat es pot observar una millora notable en la majoria d'ells, així com un elevat grau d'assoliment dels processos implicats. Destaquen pel que fa a millora: a) les variables relacionades amb la reinserció, amb un major nombre de *MC* que creen o amplien la seva xarxa social i comencen una activitat laboral, i b) la baixa taxa de *MC* que sol·liciten deixar un Cercle o que cometen un nou delictes. Encara necessita millorar la vinculació dels *MC* en activitats socials i de lleure, que no arriba a assolir-se en la meitat dels casos.
- El model de funcionament català del programa CerclesCat compta amb una sèrie d'innovacions i accions pròpies respecte del model europeu que en milloren la integritat i que s'adapten a les particularitats del nostre context. Entre les més destacades s'inclouen la creació de material específic per a diferents col·lectius implicats (per exemple, infografies i manuals d'avaluació per competències per als processos de selecció de voluntaris/àries, coordinadors/es), nous indicadors de qualitat i la implementació de qüestionaris d'avaluació de la satisfacció del programa per als seus participants.

- Queda patent que aquest elevat nivell d'acompliment dels estàndards respon al bon funcionament del programa i que s'ha de continuar en aquesta línia. La recollida sistemàtica i periòdica dels indicadors establerts ha permès realitzar aquesta anàlisi objectiva i comprovar si el projecte d'implementació i funcionament del model CoSA al nostre context s'adequa al model europeu i respon de manera efectiva a les nostres particularitats. De la mateixa manera, el fet de comptar amb protocols a l'abast del personal implicat ha permès especificar la metodologia d'aplicació de les directrius establertes, determinar quines són les responsabilitats i amb quina documentació o quins formats de treball s'han d'implementar, revisar o modificar.

Relacionades amb els subjectes (avaluar l'eficiència per fomentar la reinserció social i l'eficàcia per reduir la reincidència delictiva):

- La taxa de reincidència en execució penal (penitenciària més MPA) del grup Cercles és d'11'8%, inferior a la del grup Col·laborador, que és del 17,6%, tot i que les diferències no són estadísticament significatives, possiblement pel baix nombre de casos i uns períodes de seguiment encara insuficients. Recordem que aquests dos grups són els estrictament similars d'antuvi i que l'única diferència teòrica és l'aplicació del programa CerclesCat.
- En conjunt, els quatre grups que han rebut tractament i seguiment de diferent tipus dins del context penitenciari (Cercles, Col·laboradors, Rebuig i *Cantera*) obtenen una taxa de reincidència en execució penal del 15,3% de mitjana, 10 punts inferior a la del grup de Refractaris (25,7%), que no han volgut fer cap tipus de tractament específic i la majoria ha complert la condemna íntegra a presó, i n'ha sortit des de primer o segon grau (91,4%). Per contra, el grup Cercles és el que en major percentatge ha finalitzat la condemna des del compliment en medi obert (65,2%). Tot i que les diferències en les taxes no són significatives a escala estadística, sí que marquen una tendència.
- Si comparem aquestes taxes amb les obtingudes en els estudis internacionals, observem que el grup Cercles i, en general, la mostra estudiada presenta unes taxes de reincidència general inferiors als estudis de Wilson *et al.* (2005, 2007b) i Duwe (2012, 2018), i més properes a les

obtingudes per Wilson *et al.* (2019) i Bates *et al.* (2014), alguns dels quals obtenen també resultats estadísticament no significatius, tot i disposar d'un major nombre de MC per al seu estudi. No obstant això, totes les publicacions revisades assenyalen l'eficàcia del programa per a la reducció de la reincidència violenta, mentre que en el nostre estudi aquest fet no s'ha pogut contrastar.

- Cal situar la taxa de reincidència del grup Cercles i de la resta de grups que han rebut tractament en l'entorn penitenciari com unes dades molt destacades, si les posem en referència amb les recollides en l'estudi de Capdevila *et al.* (2019) referides als excarcerats des de tercer grau penitenciari (taxa 13,5%) o des de llibertat condicional (9,5%), que ja eren les millors obtingudes en vint-i-set anys de seguiment d'estudis de la reincidència penitenciària a Catalunya. Tot i que les xifres no són estrictament comparables perquè les metodologies dels dos estudis no són idèntiques, donen una idea aproximada de la bondat dels resultats obtinguts en aquesta recerca per part d'un grup de delinqüents sexuals considerat d'alt risc de reincidència.
- Es torna a fer evident que l'any posterior a la sortida és clau per prevenir la reincidència, ja que la meitat dels reincidents ho faran dins del primer any.

També es confirma que a partir dels cinc anys una persona excarcerada ja se la pot considerar *desistent* (el que més ha trigat a reincidir ho ha fet al cap de quatre anys i deu dies).

- Entre els que reincideixen, un 44,0% ho torna fer en un delicte contra la llibertat sexual, un 38,9% ho fa en un delicte violent no sexual, i un 16,7% ho fa en un delicte no violent.
- Les variables que més s'han significat entre els reincidents dels cinc grups estudiats han estat vuit: 1) els problemes d'ocupació; 2) l'absència de plans de futur ajustats i viables; 3) l'abús de drogues; 4) la resposta limitada al tractament; 5) les dificultats d'afrontament a situacions d'estrès, i la presència de trets de 6) temeritat, 7) hostilitat i 8) irresponsabilitat.

Els reincidents (excloent-ne el grup Refractari que no ha fet tractament), en comparació amb els *desistents*, presenten una trajectòria penitenciària més disruptiva (per exemple, un nombre més elevat d'expedients disciplinaris, trencaments de permisos, incompliments, conflictes, etc.), un inici de l'activitat delictiva més primerenca i problemes dins de l'àrea personal (com ara desajust infantil, intel·ligència més baixa, comportament autolític i problemes d'ocupació). També s'hi observa una associació diferenciada dels factors de risc en funció del tipus de reincidència (sexual, violenta no sexual o general no violenta).

- L'estudi específic dels casos que declinen participar en un Cercle (grup *Rebuig*) i l'anàlisi específica del grup del qual s'haurien de nodrir les noves propostes (grup *Cantera*) aporta una altra conclusió de cara als equips de tractament dels centres penitenciaris: és necessari treballar més a fons amb els delinqüents sexuals d'alt risc la seva negativa a participar per: a) tornar a parlar del delicte amb persones desconegudes; b) la voluntat de no sentir-se controlats un cop es trobin en règim obert; c) la percepció equivocada que ja disposen de suport social i familiar suficient, i d) la presència d'altres necessitats criminògenes importants dels subjectes que també es poden treballar en medi obert, tal com l'evidència ens demostra.
- Pel que fa a les variables de reinserció dels *MC*, no se'n poden extreure conclusions sòlides, però els resultats van en la mateixa línia que l'evidència empírica internacional, on s'observen millores relacionades en l'àrea educativa i laboral, l'autonomia personal, les actituds i conductes prosocials, l'autoestima i les habilitats de gestió emocional i d'afrontament i les relacions socials i afectives. Paral·lelament, els *MC* mostren un discurs i una actitud desistent, tant a l'inici com a la finalització del Cercle, element que els ajuda a mantenir-se allunyats del delicte, juntament amb l'acompanyament del Cercle. Aquesta percepció es manté al llarg de les tres avaluacions realitzades.

Les majors dificultats estan relacionades amb la creació i el manteniment de vincles socials (especialment pel que fa a la interacció amb persones desconegudes o les interaccions amb la comunitat) i l'ocupació del temps

d'oci. Tant l'estudi a través de les variables de reinserció com l'anàlisi dels indicadors de qualitat apunten en la mateixa direcció: la construcció i ampliació de la xarxa social és un objectiu que costa molt assolir dins el marc del programa CerclesCat.

- Els resultats obtinguts es poden explicar parcialment per a diferents hipòtesis de treball: per una banda, que el risc de reincidència pronosticat està sobreestimat respecte de la reincidència real observada; per altra banda, la intervenció i el tractament penitenciari dels delinqüents sexuals funcionen.

Respecte a la primera hipòtesi, de sobreestimació del risc, es demostra la utilitat del RisCanvi com eina selectiva de base, però no suficient, ja que no és una eina específica per al risc de violència sexual i cal complementar-la amb altres que sí que ho són, com l'Static-99/Static-2002R, basats en factors de risc estàtics, és a dir, variables no modificables o susceptibles de canvi mitjançant el pas del temps. Com que el risc és un factor dinàmic i que fluctua al llarg del temps, és recomanable administrar altres proves específiques, com el SVR-20, un dels instruments més utilitzats a escala internacional, però que es va crear fa més de vint anys i, en aquest sentit, l'evidència empírica ha avançat i ha demostrat que alguns dels factors de risc inclosos inicialment al SVR-20 no són predictors de la violència sexual futura. D'altra banda, proliferen nous delictes sexuals comesos a través de les noves tecnologies, especialment la distribució o el consum de material d'explotació sexual infantil, i esdevé necessària la inclusió de variables i instruments específics per a la seva valoració del risc, com el *Child Pornography Offender Risk Tool* (CPORT; Seto i Eke, 2015), recentment traduït al castellà per Soldino i Carbonell (2019). Per tant, la sobreestimació del risc no serà possible reduir-la si no es fa un esforç per mantenir-se actualitzat pel que fa a la recerca científica sobre els factors de risc empíricament associats a la reincidència sexual i als diferents tipus o perfils de delinqüents sexuals.

Respecte a la segona hipòtesi sobre que la intervenció i el tractament penitenciari dels delinqüents sexuals funcionen, les taxes de reincidència mostren una tendència congruent amb el tipus d'actuacions dutes a terme per a la gestió dels casos. En dos estudis sobre l'evolució dels excarcerats

d'alt risc de reincidència (Capdevila, Ferrer, Blanch, Framis, Garrigós i Comas, 2017, i Capdevila *et al.*, pendent de publicar), s'hi apunta un descens continuat en aquesta darrera dècada i que es pot atribuir com a resultat de diferents accions dutes a terme pel Departament de Justícia en el període 2010-2020, ja explicades en la discussió de resultats.

Relacionades amb la recerca (justificar la continuïtat del programa CerclesCat, finançament i suport institucional):

- Com amb la resta d'estudis internacionals que han dut a terme avaluacions de l'eficàcia del model CoSA, les limitacions metodològiques no ens permeten afirmar, de moment, que el programa CerclesCat sigui eficaç per a la reducció de la reincidència. S'observen tendències que apunten en una direcció positiva, però que requereixen un disseny metodològic més robust.
- En termes de cost-benefici, els estudis internacionals assenyalen que el programa CoSA pot arribar a quadruplicar el retorn de la inversió inicial, per no parlar de l'estalvi en cost moral, social, personal i econòmic que suposa evitar noves víctimes d'agressions sexuals. Si fem cas de les dades de Lussier i Beauregard (2018), les 7 persones que el programa CerclesCat ha evitat que reincidissin han estalviat un rang d'entre 49 i 70 víctimes.
- La difusió del projecte i els seus resultats esdevenen un element clau per garantir la continuïtat del projecte i la seva millora innovadora. L'intercanvi d'experiències internacionals, la generalització de bones pràctiques i la disseminació dels resultats obtinguts estan garantits per l'entrada de Catalunya com a membre de *CirclesEurope* (l'Associació Europea per a Proveïdors de Cercles de Suport i Responsabilitat creada l'any 2018). No obstant això, el suport institucional al projecte CerclesCat encara és molt local i depèn excessivament de la implicació personal dels participants en el projecte o de les subvencions privades. I caldrà garantir-ne el marc institucional, jurídic i pressupostari en el qual es desenvolupa per tal que es faci perdurable més enllà de les persones que el duguin a terme en un moment concret.

- L'enfocament centrat en la metodologia de la investigació-acció ha facilitat un context de millora contínua del projecte, la qual cosa ens ha permès identificar més fàcilment les problemàtiques que dificultaven la posada en pràctica del programa, així com la introducció d'accions i solucions respecte d'això. Així mateix, la inclusió dels indicadors de qualitat proporciona informació valuosa sobre l'eficàcia del procés i ha permès valorar la necessitat de prendre decisions respecte dels resultats obtinguts.
- El model desenvolupat en la recerca de col·laboració entre la Universitat de Barcelona, el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima i la Fundació Salut i Comunitat ha esdevingut un model d'èxit que caldria mantenir i replicar en projectes d'aquesta complexitat.

7.2. Propostes

- Elaborar una proposta curricular d'acompanyament dels casos d'excarceració d'alt risc durant el primer any després de la sortida, independentment del grup al qual pertanyin, atès que el 50% reincideixen en aquest període.

Atès que el medi obert i la sortida progressiva de la presó s'han demostrat com la millor fórmula eficaç per desistir de delinquir, cal fomentar-ho sempre que sigui possible. Vistes també les evidències de millores en moltes de les àrees treballades pel programa CerclesCat, s'han de copiar i adaptar a la resta de casos.

En el cas de Cercles, aquesta proposta curricular implica treballar amb els *MC* de manera més innovadora l'ocupació del temps d'oci i la interacció amb persones desconegudes i de la comunitat (capital social). Es proposa incloure a les sessions de presentació del programa la participació de *MC* que puguin fer de «mirall» i constituir un exemple més proper per als candidats dels beneficis reals que té la seva participació en el programa i motivar-los.

Seria necessari avaluar de manera més acurada les dificultats dels *MC* per ampliar la xarxa social o les activitats de lleure, per tal com esdevenen un punt clau per reforçar els objectius del programa com a eina, no només de prevenció, sinó també de reinserció. Una estratègia passaria per ampliar el qüestionari de satisfacció general dels *MC* i introduir-hi indicadors objectius que explorin les dificultats associades a aquesta àrea concreta. Una identificació correcta de les necessitats ens permetrà intervenir sobre aquests dèficits (per exemple, entrenament en habilitats socials) de manera complementària al programa.

- Millorar l'avaluació del risc, a través de la introducció d'instruments actualitzats i variables que permetin una valoració més acurada del risc en funció dels diferents perfils de *MC* que participen en el programa, com ara la inclusió d'ítems específics dins del protocol d'avaluació del risc dinàmic de les persones condemnades pel consum o la distribució de material d'explotació sexual infantil.
- Treballar amb més profunditat la captació de les persones del grup *Rebuig* i del grup *Cantera* cap a Cercles. S'ha creat una plantilla per enregistrar els motius pels quals els candidats no volen participar en el programa, malgrat complir les condicions per fer-ho. Aquesta recollida sistemàtica de la informació permetrà desenvolupar de manera més ajustada les accions adreçades a la captació de futurs candidats a *MC*. També és important continuar treballant sobre la seva motivació al canvi al llarg de la condemna, malgrat les resistències inicials, i no només en el moment que se'ls proposa la participació en el programa.
- És necessari continuar fent difusió del programa, tant en mitjans de comunicació, en esdeveniments de difusió científica, com en grups d'involucrats (grups d'interès) per tal d'incrementar-ne l'eficiència, refermar els objectius assolits i garantir la continuïtat del programa.
- Atès que el suport institucional al programa CerclesCat és encara molt local i depèn excessivament de la implicació personal dels participants en el projecte o de subvencions públiques, caldrà crear-ne l'estructura i garantir-

ne el marc institucional, jurídic i pressupostari que el faci perdurable més enllà d'una conjuntura específica de persones o d'un moment temporal concret. Caldrà millorar l'avaluació cost-benefici per demostrar-ne l'eficàcia socialment.

- Actualitzar d'aquí a tres anys els resultats de CerclesCat amb una nova recerca que respongui als objectius següents: *a)* ampliar la mostra del grup Cercles, grup Col·laborador i grup Rebuig que permetin tenir uns resultats més consistents i generalitzables; *b)* resseguir la reinserció social dels casos de Cercles per al mateix objectiu; *c)* avaluar novament la qualitat i el manteniment dels estàndards europeus, així com les seves adaptacions al context català, i *d)* continuar millorant les eines de diagnòstic específic que permetin la detecció i gestió dels casos d'alt risc en les àrees que es corresponguin (personal, social, terapèutica, etc.).

En aquest sentit, el model interdisciplinari i multiagència utilitzat s'ha mostrat molt eficient i complementari i caldria mantenir-lo en el futur.

8. Referències

Andrews, D.A. & Bonta, J. (1994). *The psychology of criminal conduct (1a ed.)*. Cincinnati (Ohio): Anderson.

Andrews, D.A. & Bonta, J. (2016). *The psychology of criminal conduct (6a ed.)*. Cincinnati (Ohio): Anderson.

Andrews, D. A., Bonta, J., & Wormith, J. S. (2006). The recent past and near future of risk and/or need assessment. *Crime & Delinquency*, 52(1), 7-27.

Bates, A., Macrae, R., Williams, D., & Webb, C. (2012). Everincreasing circles: A descriptive study of Hampshire and Thames Valley Circles of Support and Accountability 2002-09. *Journal of Sexual Aggression*, 18(3), 355-373.

Bates, A., Saunders, R., & Wilson, C. (2007). Doing something about it: A follow-up study of sex offenders participating in Thames Valley Circles of Support and Accountability. *British Journal of Community Justice*, 5(1), 19-42.

Bates, A., & Wager, N. (2012). Assessing dynamic risk in the community: The DRR and Circles of Support and Accountability. *Forensic Update*, 108, 8-16.

Bates, A., Williams, D., Wilson, C. & Wilson, R. J. (2014). Circles South East: The first 10 years 2002-2012. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 58, 861-885.

Bartels, L., Walvisch, J., & Richards, K. (2019). More, longer, tougher... or is it finally time for a different approach to the post-sentence management of sex offenders in Australia?. *Criminal Law Journal*, 43(1), 41-57.

Bartosh, D. L., Garby, T., Lewis, D. & Gray, S. (2003). Differences in the predictive validity of actuarial risk assessments in relation to sex offender type. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 47(4), 422-438.

Bates, A., Macrae, R., Williams, D. & Webb, C. (2012). Ever-increasing circles: A descriptive study of Hampshire and Thames Valley Circles of Support and Accountability 2002-09. *Journal of Sexual Aggression, 18*, 355-373.

Bates, A., Williams, D., Wilson, C. & Wilson, R. J. (2014). Circles South East: The first 10 years 2002-2012. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 58*, 861-885.

Bertsch, I., Cochez, F., Moulden, H. M., Prat, S. S., Lambert, H., Lassagne, G. & Courtois, R. (2019). Comparaison franco-canadienne du développement des Cercles de soutien et de responsabilité (CSR) pour la prévention du risque de récidive des délinquants sexuels. *International Journal of Risk and Recovery, 2*(2), 28-35.

Braden, M., Gobbels, S., Willis, G. M., Ward, T., Costeletos, M., & Mollica, J. (2012). Creating social capital and reducing harm: Corrections Victoria support and awareness groups. *Sexual Abuse in Australia and New Zealand, 4*(2), 36.

Brown, S. (1999). Public attitudes toward the treatment of sex offenders. *Legal and Criminological Psychology, 4*(2), 239-252.

Bottoms, A., & Shapland, J. (2011). Steps towards desistance among male young adult recidivists. *Escape routes: Contemporary perspectives on life after punishment, 43-80*.

Brown, K., Spencer, J., & Deakin, J. (2007). The reintegration of sex offenders: Barriers and opportunities for employment. *The Howard Journal, 46*, 32-42.

Burchfield, K. B., & Mingus, W. (2008). Not in my neighborhood: Assessing registered sex offenders' experiences with local social capital and social control. *Criminal Justice and Behavior, 35*(3), 356-374.

Bushway, S. D., & Paternoster, R. (2014). Identity and desistance from crime. A J.A. Humphrey & P. Cordella (Eds.), *Effective interventions in the lives of criminal offenders* (p. 63-77). Nova York, NY: Springer.

Bushway, S. D., Piquero, A. R., Broidy, L. M., Cauffman, E., & Mazzerolle, P. (2001). An Empirical Framework for Studying Desistance as a Process. *Criminology*, 39(2), 491-516.

Capdevila, M., Blanch, M., Ferrer, M., Andrés-Pueyo, A., Framis, B., Comas, N., Mora, J. (2015). *Taxa de reincidència penitenciària 2014*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

Capdevila, M., Cerón, M., Framis, B., Ferrer, M., Blanch, M., Ferrer, M., Piñol, A. (2019). Taxa de reincidència delictiva en la llibertat condicional o d'inactivitat delictiva en tercer grau a Catalunya. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

Capdevila, M., Ferrer, M., Blanch, M., Framis, B., Garrigós, A. & Comas, N. (2017). Estudi de la reincidència en les excarceracions d'alt risc (2010-2013). Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (s.d). *Taxa de reincidència dels excarcerats d'alt risc (2014-2016)*. Manuscrit pendent de publicar.

Chouinard, J., & Riddick, C. (2014). *An evaluation of the Circles of Support and Accountability demonstration project: Final report*. Regina: Collaborative Centre for Justice and Safety.

Cid, J. & Andrés-Pueyo, A. (2019). *Investigaciones sobre mentoría como instrumento para la reinserción post-penitenciaria* (manuscrit no publicat).

Clark, L. M. (2007). Landlord attitudes toward renting to released offenders. *Federal Probation*, 71, 20-30.

Clarke, M., Brown, S., & Vollm, B. (2015). Circles of Support and Accountability for sex offenders: A systematic review of outcomes. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 29(5), 446-478.

Clarke, M., Warwick, L., & Völlm, B. (2017). Circles of support and accountability: The characteristics of core members in England and Wales. *Criminal Behaviour and Mental Health, 27*(2), 191-206.

de Vries Robbé (2014). *Protective Factors. Validation of the Structured Assessment of Protective Factors for Violence Risk in Forensic Psychiatry*. Recuperat de: https://www.researchgate.net/profile/Michiel_De_Vries_Robbe/publication/262493991_Protective_Factors_Validation_of_the_Structured_Assessment_of_Protective_Factors_for_Violence_Risk_in_Forensic_Psychiatry/links/0deec537dcfd3782d7000000.pdf#page=38

Duwe, G. (2012). Can Circles of Support and Accountability (CoSA) work in the United States? Preliminary results from a randomized experiment in Minnesota. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, 25*, 143-165.

Duwe, G. (2017). *The use and impact of correctional programming for inmates on pre-and post-release outcomes* (Vol. 48). US Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.

Duwe, G. (2018). Can circles of support and accountability (CoSA) significantly reduce sexual recidivism? Results from a randomized controlled trial in Minnesota. *Journal of Experimental Criminology, 14*(4), 463-484.

Dwerryhouse, M., Winder, B., Bladgen, N., & Lievesley, R. (2020). Conceptualising Success and Failure in Circles of Support and Accountability. *Aggression and Violent Behavior, 55*, 101492.

Elliott, I. A. & Beech, A. R. (2013). A U.K. cost-benefit analysis of Circles of Support and Accountability Interventions. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, 25*, 211-229.

Farmer, M., McAlinden, A. M., & Maruna, S. (2015). Understanding desistance from sexual offending: A thematic review of research findings. *Probation Journal, 62*(4), 320-335.

Farrall, S. & Calverley, A. (2005). *Understanding desistance from crime: Theoretical directions in rehabilitation and resettlement*. Regne Unit: McGraw-Hill Education.

Farrington, D. P. (1992). Criminal career research in the United Kingdom. *British Journal of Criminology*, 32, 521.

Feixas i Viaplana, G., Evans, C., Trujillo, A., Saúl Gutiérrez, L. A., Botella, L., Corbella, S., López-González, M. (2012). La versión española del CORE-OM: Clinical outcomes in routine evaluation-outcome measure. *Revista de Psicoterapia*, 23(89), 109-135.

Fox, K. J. (2013). *Circles of Support and Accountability: Final report prepared for the State of Vermont Department of Corrections*. Burlington: Vermont Department of Corrections.

Fox, K. J. (2015). Theorizing community integration as desistance-promotion. *Criminal justice and behavior*, 42(1), 82-94.

Gannon, T. A., Olver, M. E., Mallion, J. S., & James, M. (2019). Does specialized psychological treatment for offending reduce recidivism? A meta-analysis examining staff and program variables as predictors of treatment effectiveness. *Clinical Psychology Review*, 73, 101752.

García, C. & Soler, C. (2013). *Avaluació de necessitats i disseny de la intervenció per a la reintegració social dels delinqüents sexuals d'alt risc. Adaptació dels Cercles de Suport i Responsabilitat al sistema d'execució penal de Catalunya*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

Garrido, V., Stangeland, P. & Redondo, S. (2006). *Principios de Criminología* (3a edició). València: Tirant lo Blanch.

Generalitat de Catalunya (s.d.). *Població penitenciària 2019. Per sexe, grups d'edat i tipus de delicte*. Recuperat de:

<https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=882>

Gil Cabrera, M. (2020). *Factores de inicio y desistimiento delictivo en delincuentes sexuales encarcelados* (tesi doctoral, Universitat de Barcelona).

Gilliam, M., Novak, M., Northcutt Bohmert, M., & Duwe, G. (2020). Desires and Desirability of Volunteers in CoSA Programs. *Sexual Abuse*, 1079063220912454.

Giordano, P. C. (2016). Mechanisms underlying the desistance process. A J. Shapland, S. Farrall & A. Bottoms (Eds.), *Global perspectives on desistance: Reviewing what we know and looking to the future* (p. 11-27). Routledge.

Giordano, P. C., Cernkovich, S. A., & Rudolph, J. L. (2002). Gender, Crime, and Desistance: Toward a Theory of Cognitive Transformation. *American Journal of Sociology*, 107(4), 990-1064.

Goldberg, D. P. & Williams, P. (1988). *A user's guide to the GHQ*. Windsor: NFER-Nelson.

Grossi, L. M. (2017). Sexual offenders, violent offenders, and community reentry: Challenges and treatment considerations. *Aggression and Violent Behavior*, 34, 59-67.

Levenson, J. S., D'Amora, D. A., & Hern, A. L. (2007). Megan's law and its impact on community re-entry for sex offenders. *Behavioral Sciences & the Law*, 25(4), 587-602.

Lowe, G., & Willis, G. (2019). «Sex Offender» Versus «Person»: The influence of labels on willingness to volunteer with people who have sexually abused. *Sexual Abuse*, 1079063219841904.

Hanson, R. K. & Bussière, M. T. (1998). Predicting relapse: A meta-analysis of sexual offender recidivism studies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66(2), 348-362.

Hanson, R. K., Gordon, A., Harris, A. J., Marques, J. K., Murphy, W., Quinsey, V. L., & Seto, M. C. (2002). First report of the collaborative outcome data project on the effectiveness of psychological treatment for sex offenders. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 14(2), 169-194.

Harris, D. A. (2016). A descriptive model of desistance from sexual offending. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 60(15), 1717-1737.

Harris, J. R. & Hanson, R. K. (2004). *Sex offender recidivism: A simple question*. Public Safety and Emergency Preparedness Canada. Recuperat el 12 de febrer de 2011 a través de: <http://www.publicsafety.gc.ca/res/cor/rep/fl/2004-03-se-off-eng.pdf>.

Herrero, O. (2013). ¿Por qué no reinciden la mayoría de los agresores sexuales? *Anuario de Psicología Jurídica*, 23, 71-77.

Herrero, O. (2018). *Agresores sexuales. Teoría, evaluación y tratamiento*. Madrid. Síntesis.

Hirschi, T. & Gottfredson, M.R. (2001). Self-Control Theory. A R. Paternoster & R. Bachman (Eds), *Explaining Criminal and Crime* (p. 81-96). Los Angeles: Roxbury.

Hocken, K., Good, C., Elliott, H., Webb, C., O'Connor, H. & Cox, K. (2018). Future directions: alternative Circles of Support and Accountability models and minority groups. A H. Elliot, K. Hocken, R. Lievesley, N. Blagden, B. Winder & P. Banyard (Eds.), *Sexual crime and Circles of Support and Accountability* (p. 171-200). Londres, Regne Unit: Palgrave Macmillan.

Höing, M. (2011). *European Handbook. CoSA, Circles of Support and Accountability*. Holanda: Circles Europe: Together for Safety.

Höing, M. A. (2015). *Empowering circles: Circles of support and accountability*. (tesi doctoral, Tilburg University).

Höing, M., Bogaerts, S., & Vogelvang, B. (2013). Circles of support and accountability: How and why they work for sex offenders. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 13(4), 267-295.

Höing, M., Bogaerts, S., & Vogelvang, B. (2016). Helping sex offenders to desist offending: The gains and drains for CoSA volunteers. A review of the literature. *Sexual Abuse*, 28(5), 364-402.

Höing, M., Duke, L. H. & Völlm, B. (2015). *European Handbook: CoSA Circles of Support and Accountability*. Circles4EU. Recuperat de: <http://www.circles4.eu/wp-content/uploads/COSA-European-Handboek-2014.pdf>

Höing, M., Vogelvang, B., & Bogaerts, S. (2017). «I am a different man now» — Sex offenders in circles of support and accountability: A prospective study. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 61(7), 751-772.

Ibáñez Roig, A., & Cid Moliné, J. (2016). *La reinserció de les persones que finalitzen condemna en règim ordinari*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE).

Kazemian, L. (2007). Desistance from crime: theoretical, empirical, methodological, and policy considerations. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 23(1), 5-27.

Kemshall, H., & McCartan, K. (2020). The potential role of recovery capital in stopping sexual offending: lessons from circles of support and accountability to enrich practice. *Irish Probation Journal*, 17, 87-106.

Kitson-Boyce, R. (2018). Do Circles of Support and Accountability work? A review of the literature. A. H. Elliot, K. Hocken, R. Lievesley, N. Blagden, B. Winder & P. Banyard (Eds.), *Sexual crime and Circles of Support and Accountability* (p. 43-70). Londres, Regne Unit: Palgrave Macmillan.

Kitson-Boyce, R., Blagden, N., Winder, B., & Dillon, G. (2019). Supporting Desistance Through Ambiguous Practice: What Can Be Learned From the First Prison-Based Model of CoSA in England and Wales?. *Journal of Forensic Psychology Research and Practice*, 19(2), 186-209.

Kras, K. R. (2019). Can social support overcome the individual and structural challenges of being a sex offender? Assessing the social support-recidivism link. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 63(1), 32-54.

Kruttschnitt, C., Uggen, C., & Shelton, K. (2000). Predictors of desistance among sex offenders: The interaction of formal and informal social controls. *Justice Quarterly*, 17(1), 61-87.

Laub, J. H., & Sampson, R. J. (2001). Understanding desistance from crime. *Crime and Justice*, 28, 1-69.

Laws, D. R., & Ward, T. (2011). *Desistance from sex offending: Alternatives to throwing away the keys*. Nova York: Guilford Press.

Leverentz, A. (2011). Barriers to reintegration. A L. Gideon & H.E. Sung (Eds.), *Rethinking Corrections: Rehabilitation, reentry, and reintegration* (p. 359-381). Thousand Oaks, CA: Sage.

Lloyd, C. D. (2009). *Perceptions of the self and desistance: investigating positive attributes associated with exiting crime* (tesi doctoral). Carleton University, Ottawa, Canada.

Lloyd, C. D., & Serin, R. C. (2012). Agency and outcome expectancies for crime desistance: measuring offenders' personal beliefs about change. *Psychology, Crime & Law*, 18(6), 543-565.

Lösel, F. (2002). ¿Sirve el tratamiento para reducir la reincidencia de los delincuentes sexuales? A S. Redondo (Coord.), *Delincuencia sexual y sociedad* (p. 361-396). Barcelona: Ariel.

Lösel, F., & Schmucker, M. (2005). The effectiveness of treatment for sexual offenders: A comprehensive meta-analysis. *Journal of Experimental Criminology*, 1(1), 117-146.

Lussier, P. (2016). Desistance from crime: Toward an integrated conceptualization for intervention. A. D. R. Laws & W. O'Donohue (Eds.), *Treatment of sex offenders* (p. 281-322). Springer.

Lussier, P., & Beauregard, E. (Eds.). (2018). *Sexual offending: A criminological perspective*. Routledge.

Lussier, P., & Gress, C. L. (2014). Community re-entry and the path toward desistance: A quasi-experimental longitudinal study of dynamic factors and community risk management of adult sex offenders. *Journal of Criminal Justice*, 42(2), 111-122.

MacKenzie, D. L. (1997). Criminal justice and crime prevention. A. L. W. Sherman, D. C. Gottfredson, D. L. MacKenzie, J. Eck, P. Reuter, & S. Bushway (eds.), *Preventing crime: What works, what doesn't, what's promising: A report to the United States Congress* (p. 82-89). Washington, DC: National Institute of Justice.

MacKenzie, D. L. (2000). Evidence-based corrections: Identifying what works. *Crime & Delinquency*, 46(4), 457-471.

Marshall, W. L. (2001). *Agresores sexuales*. Barcelona: Ariel.

Maruna, S. (2001). *Making good: How ex-convicts reform and rebuild their lives*. Washington D.C.: American Psychological Association.

Maruna, S. (2004). Desistance from crime and explanatory style: a new direction in the psychology of reform. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 20(2), 184-200.

Maruna, S. & Farrall, S. (2004). Desistance from crime: A theoretical reformulation. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 43, 171-194.

Maruna, S. & Toch, H. (2003). *Making good: How ex-convicts reform and rebuild their lives*. Washington, DC: American Psychological Association.

McCartan, K. (2016). *Circles of Support and Accountability social impact evaluation: Final report* (Project report). Cabinet Office. Recuperat de: <https://uwe-repository.worktribe.com/output/921364/circles-of-support-and-accountability-social-impact-evaluation-final-report>

McCartan, K., & Kemshall, H. (2020). The potential role of recovery capital in stopping sexual offending: lessons from Circles of Support and Accountability to enrich practice. *Irish Probation Journal*, 87.

McCartan, K., Kemshall, H., Westwood, S., Solle, J., MacKenzie, G. & Pollard, A. (2014b). *Circles of Support and accountability (CoSA): A case file review of two pilots*. Londres: Ministry of Justice.

McHollister, K., French, M., & Fang, H. (2010). The cost of crime to society: New crime-specific estimates for policy and program evaluation. *Drug and Alcohol Dependence*, 108, 98-109.

McNeill, F. (2006). A desistance paradigm for offender management. *Criminology & Criminal Justice*, 6(1), 39-62.

Mews, A., Di Bella, L., & Purver, M. (2017). *Impact evaluation of the prison-based core sex offender treatment programme*. Londres: Ministry of Justice.

Miller, W. R. (1985). Motivation for a treatment: a review with a special emphasis on alcohol. *Psychological Bulletin*, 98, 84-107.

Milner, R. (2017). *Desistance in men who have previously committed sexual offences: An exploration of the early processes* (tesi doctoral, University of York).

Ministerio del Interior (2020). Anuario estadístico del Ministerio del Interior 2019. Madrid: Ministerio del Interior.

Negredo López, L., & Pérez Ramírez, M. (2019). *Intervención y tratamiento de delincuentes en prisión y medidas alternativas*. Madrid: Síntesis.

Nguyen, T. & Andrés-Pueyo, A. (2020). Círculos de Apoyo y Responsabilidad: el papel de la comunidad en la reinserción de los delincuentes sexuales (*en preparació*). *Revista Carabineros de Chile*.

Nguyen, T., Frerich, N., García, C., Soler, C., Redondo-Illescas, S. & Andrés-Pueyo, A. (2014). Reinserción y gestión del riesgo de agresores sexuales excarcelados: el proyecto «Círculos de Apoyo y Responsabilidad» en Cataluña. *Boletín Criminológico*, article 4/2014, juliol-setembre (núm. 151).

Nguyen, T., Bosch, P., Capdevila M., Martínez, M., Camps, J., Martínez, R.M., & Magdaleno, L. (2020). *Avaluació del projecte CerclesCat (3r informe)*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Nguyen, T., Capdevila, M., Andrés-Pueyo, A., Berdeal, I., Bosch, P., Camps, J., & Queralt Beltran, J. P. (2018). *Avaluació del projecte CerclesCat*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Nguyen, T., Capdevila, M., Andrés-Pueyo, A., Berdeal, I., Bosch, P., Camps, J., & Núñez, A. (2019). *Avaluació del projecte CerclesCat (2n informe)*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Organización Mundial de la Salud (2002). *Informe mundial sobre la violencia y la salud*. Washington D.C.: Organización Panamericana de la Salud.

Pérez, M., Redondo, S., Martínez, M., García-Forero, C. & Andrés-Pueyo, A. (2008). Predicción del riesgo de reincidencia en agresores sexuales. *Psicothema*, 20(2), 205-210.

Prochaska, J. O., & DiClemente, C. C. (1982). Transtheoretical therapy: toward a more integrative model of change. *Psychotherapy: Theory, Research & Practice*, 19(3), 276.

Quaker Peace and Social Witness. (2005). *Circles of Support and Accountability in the Thames Valley: The first three years April 2002 to March 2005*. Londres: Quaker Peace and Social Witness.

Redondo, S. (2008). *Manual para el tratamiento psicológico de los delincuentes*. Madrid: Pirámide.

Redondo, S. (2015). *El origen de los delitos. Introducción al estudio y explicación de la criminalidad*. València: Tirant lo Blanch.

Redondo, S. (2017). *Evaluación y tratamiento de delincuentes. Jóvenes y adultos*. Madrid: Pirámide.

Redondo, S. & Garrido, V. (2013). *Principios de Criminología. La nueva edición*. València: Tirant lo Blanch.

Redondo, S. & Sánchez Meca, J. (2003). Guía de tratamientos psicológicos eficaces para la delincuencia juvenil. A M. Pérez, J.R. Fernández Hermida, C. Fernández Rodríguez, & I. Amigo Vázquez, *Guía de tratamientos psicológicos eficaces III. Infancia y adolescencia* (p. 183-214). Madrid: Pirámide.

Richards, K. (2020). Circles of Support and Accountability: The Role of Social Relations in Core Member Desistance. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 0306624X20964094.

Richards, K., Death, J., & McCartan, K. (2020). *Community-based approaches to sexual offender reintegration (Research Report, Issue 07/2020)*. Australia's National Research Organisation for Women's Safety Limited (ANROWS), Austràlia. Recuperat de: <https://eprints.qut.edu.au/200160/>

Save the Children (2017). *Ojos que no quieren ver*. Recuperat de: https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/docs/ojos_que_no_quieren_ver_27092017.pdf

Schmucker, M., & Lösel, F. (2015). The effects of sexual offender treatment on recidivism: An international meta-analysis of sound quality evaluations. *Journal of Experimental Criminology*, 11(4), 597-630.

Seto, M. C., & Eke, A. W. (2015). Predicting recidivism among adult male child pornography offenders: Development of the Child Pornography Offender Risk Tool (CPORT). *Law and Human Behavior*, 39(4), 416.

Shields, I. W. & Simourd, D. J. (1991). Predicting predatory behavior in a population of incarcerated young offenders. *Criminal Justice and Behavior*, 18, 180-194.

Shover, N. (1996). *Great Pretenders: Pursuits and Careers of Persistent Thieves*. Boulder, CO: Westview Press.

Soldino, V. & Carbonell-Vayá, E.J. (2018). *Child Pornography Offender Risk Tool (CPORT) Spain: Herramienta de evaluación del riesgo de delincuentes de pornografía infantil (CPORT)*. Recuperat de <https://www.researchgate.net/project/Child-Pornography-Offender-Risk-Tool-CPORT>

Tangney, J.P., Baumeister, R.F., & Boone, A.L. (2004) High self-control predicts good adjustment, less pathology, better grades, and interpersonal success. *Journal of Personality*. 72(2), 271-324.

Tewksbury, R. (2005). Collateral consequences of sex offender registration. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 21(1), 67-81.

Travis, J. (2005). *But they all come back: Facing the challenges of prisoner reentry*. Washington D.C.: The Urban Institute.

Verdugo, M. A., Arias, B., Gómez, L. E. & Schalock, R. L. (2009). *Formulario de la Escala GENCAT de Calidad de vida. Manual de aplicación de la Escala GENCAT de Calidad de vida*. Barcelona: Departament d'Acció Social i Ciutadania (Generalitat de Catalunya).

Völlm, B., Craissati, J., Grubin, D., Skett, S., & Williams, F. (2019). Learning from research: Adapting interventions for sexual offending to improve outcomes. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 29(4), 227-238.

Walker, K., Bowen, E., Brown, S., & Sleath, E. (2017). Subjective accounts of the turning points that facilitate desistance from intimate partner violence. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 61(4), 371-396.

Ward, T. (2002). The management of risk and the design of good lives. *Australian Psychologist*, 37(3), 172-179.

Ward, T. & Brown, M. (2004). The good lives model and conceptual issues in offender rehabilitation. *Psychology, Crime & Law*, 10(3), 243-257.

Ward, T. & Gannon, T. A. (2006). Rehabilitation, etiology, and self-regulation: The comprehensive good lives model of treatment for sexual offenders. *Aggression and Violent Behavior*, 11(1), 77-94.

Ward, T. & Stewart, C. (2003). Criminogenic needs and human needs: A theoretical model. *Psychology, Crime & Law*, 9(2), 125-143.

Weaver, B. (2013). The relational context of desistance: some implications and opportunities for social policy. *Social Policy & Administration*, 46, 395-412.

Weaver, B. (2019). Understanding desistance: a critical review of theories of desistance. *Psychology, Crime & Law*, 25(6), 641-658.

Willis, G. M., & Grace, R. C. (2009). Assessment of community reintegration planning for sex offenders: Poor planning predicts recidivism. *Criminal Justice and Behavior*, 36(5), 494-512.

Wilson, R. J., Cortoni, F. & McWhinnie, A. W. (2009). Circles of support & accountability: A Canadian national replication of outcome findings. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 21, 412-430.

Wilson, R. J., Picheca, J. E., & Prinzo, M. (2007b). Evaluating the effectiveness of Professionally-Facilitated volunteerism in the Community-Based management of high-Risk sexual offenders: Part One-Effects on participants and stakeholders. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 46(3), 289-302.

Zevitz, R. G., & Farkas, M. A. (2000). Sex offender community notification: Managing high risk criminals or exacting further vengeance?. *Behavioral sciences & the Law*, 18(2-3), 375-391.

Zgoba, K. M., Levenson, J., & McKee, T. (2009). Examining the impact of sex offender residence restrictions on housing availability. *Criminal Justice Policy Review*, 20, 91-110.

9. Annexos

Annex 1: Plantilla descripció de variables

Variables identificatives	Descripció	Codificació
ID	Número identificador	Variable numèrica
NIS	Número NIS	Variable numèrica
Nom	Nom i cognoms	Text
TIPUSORTIDA	Tipus de sortida en medi obert	1=3r grau 2=Llibertat definitiva (de 2n o 1r grau) 3=Està en 2n o 1r grau
SITUACIÓ ACTUAL	Situació penitenciària en el moment de la recollida o actualització de les dades (variarà segons l'any)	1=Reingrés penat 2=Reingrés provisional 3=1r grau 4=2n grau 5=3r grau 6=Llibertat condicional 7=Llibertat definitiva
TEMPS_SEGUIMENT_ARGUPAT	Temps de seguiment des de la sortida en medi obert presentat de manera agrupada	1=Fins a 1 any 2=Fins a 2 anys 3=Fins a 3 anys 4=Fins a 4 anys 5=Fins a 5 anys 6=Més de 5 anys
GRUPSESTUDI	Grup d'estudi per a aquesta recerca	1=Grup Cercles 2=Grup Col·laborador 3=Grup <i>Cantera</i> 4=Grup Refractari 5=Grup Rebuig
TEMPS_SEGUIMENT2_ARGUPAT	Temps de seguiment des de la llibertat definitiva presentat de manera agrupada	1=Fins a 1 any 2=Fins a 2 anys 3=Fins a 3 anys 4=Fins a 4 anys 5=Fins a 5 anys 6=Més de 5 anys
Variables Personals	Descripció	Codificació
NACIONALITAT	Nacionalitat d'origen	Vegeu Annex 1. Codis país
ESTRANGERS	Nacionalitat espanyola o estrangera	1=Espanyol 2=Estranger

AREAGEOG	Àrea geogràfica de procedència. Construïda a partir de la nacionalitat	1 =Espanya 2=UE 3=Resta d'Europa 4=Magrib 5=Resta d'Àfrica 6=Amèrica Central i del Sud 7=Àsia 8=Resta del món
RESIDENCIA	Manca, o no, de residència a Catalunya (perquè no en té o perquè resideix fora)	1 = Resideix a Catalunya 2 = Sense domicili / Fora de Catalunya
ESTUDIS	Nivell de formació màxim assolit	1 =Estudis primaris 2 =ESO i equivalents 3 =Batxillerat i equivalents 4 =Universitat i equivalents
CATALA	Coneixement de la llengua catalana	0 = No l'entén 1 = L'entén 2 = S'hi expressa
CASTELLA	Coneixement de la llengua castellana	0 = No l'entén 1 = L'entén 2 = S'hi expressa
NFILLS	Nombre de fills que diu tenir i recollit al SIPC	Variable numèrica
FILLS	Té fills?	0=No 1=Sí
EXPULSIO	Consta algun tipus d'expedient d'expulsió obert, sigui quina sigui la situació de tramitació?	0 = No 1 = Sí 2 = No procedeix
X16.DESAJUSTAMENTINFANTIL2	Problemes de comportament en la infància o un patró de mala conducta habitual (per exemple, baralles amb els companys o mal comportament a la llar). Baix rendiment escolar (amb molts suspensos), absentisme escolar o abandonament de l'escola	1=Sí 2=No
X18NIVELLELOCATIU2	Grau acadèmic assolit, nivell d'estudis acabats.	1=Baix (educació primària) 2=Mitjà (secundària o cicles formatius) 3=Alt (superior o universitària)
X22ANTECEDENTSPFAMÍLIA2	Familiars de primer o segon grau (o anàlegs) que han portat a terme conductes antisocials o delictives	1=Sí 2=No
X23.SOCIALITZACIOPROBLEMATICA FAMILIA2	Les relacions familiars en la família d'origen s'han caracteritzat per la indiferència, l'hostilitat o l'ús freqüent dels càstigs	1=Sí 2=No
X25.PERTINENÇABANDES2	És membre d'una banda organitzada relacionada amb activitats delictives o es vincula amb xarxes criminals. Té amics amb historial delictiu i involucrats en activitats criminals.	1=Sí 2=No

X26.PERTINENÇA GRUPO SOCIAL RISC2	Pertany a grups socials que poden estar en risc de cometre actes delictius.	1=Sí 2=No
X27.ROL DELICTIU DESTACAT2	En el seu entorn immediat o cercle de familiars, amics, coneguts i veïns destaca pels seus delictes i és respectat en la subcultura delictiva.	1=Sí 2=No
X28.VÍCTIMA DE VIOLÈNCIA DE GÈNERE2	La interna és víctima de violència física, sexual o psicològica per part de la seva parella o exparella.	1=Sí 2=No
X29.CARREGUES FAMILIAR SACTUALS2	El subjecte té sota la seva responsabilitat la cura de familiars, per exemple, fills menors, pares majors o familiars malalts.	1=Sí 2=No
X32.TRASTORN MENTAL2	En algun moment de la vida, al subjecte que es valora se li ha diagnosticat un trastorn mental sever, d'acord amb el DSM-IV (APA, 1994), el CIE-10 (OMS, 1992) o les seves versions actualitzades	1=Sí 2=No
X35.TRASTORN PERSONALITAT2	Compleix els criteris DSM-IV o CIE-10 per a un trastorn de personalitat del Clúster B, o presenta de manera habitual i general ira, impulsivitat o comportament violent.	1=Sí 2=No
X37.CONDUCTES AUTOLESIVES2	Conductes autolítiques, com ara autolesions o intents suïcides, que hagin posat en risc la seva vida o integritat física, independentment de la seva intenció.	1=Sí 2=No
X39.BAIX CI2	Rendiment inadequat en les tasques noves i en els processos que requereixen aprenentatges. Domini escàs del llenguatge, encara que coneix la llengua que es parla al centre. No mostra bona comprensió lectora, ni és eficaç en el seguiment de les instruccions escrites.	1=Fins a 85 2=Més de 85 3=?
X19.PROBLEMES OCUPACIÓ3	Atur crònic, inestabilitat laboral o molts treballs previs que duren poc temps. Dificultats d'inserció laboral. Es nega a buscar feina, és acomiadat freqüentment o l'abandona amb facilitat.	1=Ha empitjorat 2=S'ha mantingut moderat/alt 3=Ha millorat 4=S'ha mantingut baix
X20.MANCARECURSOS ECONÒMICS3	Nivell econòmic suficient en l'últim any o abans del seu ingrés en el cas que hagi estat més de 12 mesos en el centre penitenciari.	1=Ha empitjorat 2=S'ha mantingut moderat/alt 3=Ha millorat 4=S'ha mantingut baix
X21.ABSÈNCIA PLANS FUTUR3	Plans de futur poc realistes o poc viables, absència de planificació a mitjà i llarg termini. (Diferència entre els dos mesuraments)	1=Ha empitjorat 2=S'ha mantingut moderat/alt 3=Ha millorat 4=S'ha mantingut baix

X24.MANCASUPPORTFAMILIAR SOCIAL3	Manca de xarxa social, de relacions satisfactòries i de suport o d'un contacte regular amb familiars i amics. (Diferència entre els dos mesuraments)	1=Ha empitjorat 2=S'ha mantingut moderat/alt 3=Ha millorat 4=S'ha mantingut baix
X30.ABÚSDROGUES3	Consum de drogues, legals o il·legals, que interfereix negativament en diferents aspectes de la seva vida (familiar, laboral i social) o de la seva salut física. (Diferència entre els dos mesuraments)	1=Ha empitjorat 2=S'ha mantingut moderat/alt 3=Ha millorat 4=S'ha mantingut baix
X31.ABÚSALCOHOL3	Consum d'alcohol que interfereix negativament en diferents aspectes de la seva vida (familiar, laboral i social) o de la seva salut física. (Diferència entre els dos mesuraments)	1=Ha empitjorat 2=S'ha mantingut moderat/alt 3=Ha millorat 4=S'ha mantingut baix
X33.COMPORTAMENTSEXUAL ALPROMISCU3	Promiscuïtat sexual de risc, hipersexualitat irresponsable, conducta sexual violenta. També desviació, anomalia, perversió sexual o trastorn de la preferència sexual.	1=Ha empitjorat 2=S'ha mantingut moderat/alt 3=Ha millorat 4=S'ha mantingut baix
X34.RESPOSTALIMITADAT RACTAMENT3	El subjecte ha rebut tractament psicològic o psiquiàtric (o farmacològic), o per consum abusiu de substàncies, i no hi ha mostrat adherència o els resultats han estat pobres. (Diferència entre els dos mesuraments)	1=Ha empitjorat 2=S'ha mantingut moderat/alt 3=Ha millorat 4=S'ha mantingut baix
X36.AFRONTAMENTESTRE S3	Tendència a experimentar un alt nivell d'estrès. Manca de recursos cognitius i conductuals per afrontar (reduir, minimitzar, dominar o tolerar) les demandes internes i externes d'una determinada situació estressant. (Diferència entre els dos mesuraments)	1=Ha empitjorat 2=S'ha mantingut moderat/alt 3=Ha millorat 4=S'ha mantingut baix
X38.ACTITUDSPROCRIMINALS 3	Actituds manifestes de naturalesa antisocial, pròpies de subcultures delictives que donen suport o justifiquen explícitament l'ús de violència i el comportament delictiu. Considerar les actituds sàdiques, homicides, paranoïdes, xenòfobes, misògines o masclistes que no es deriven d'un trastorn mental. (Diferència entre els dos mesuraments)	1=Ha empitjorat 2=S'ha mantingut moderat/alt 3=Ha millorat 4=S'ha mantingut baix
X40.TEMERITAT3	Disposició temperamental que provoca una aparent necessitat crònica de realitzar activitats de risc, tenir experiències noves i rebutjar l'activitat rutinària o aïllada. Preferència per activitats en grup i per tenir companys semblants a ell. (Diferència entre els dos mesuraments)	1=Ha empitjorat 2=S'ha mantingut moderat/alt 3=Ha millorat 4=S'ha mantingut baix

X41.IMPULSIVITATINESTABILITATEMOCIONAL3	Disposició a mostrar fluctuacions dramàtiques en l'estat d'ànim o en el comportament en general. Propensió a reaccionar de manera exagerada, sobtada i explosiva, tant conductualment com emocionalment. Porta un estil de vida caracteritzat per la inestabilitat en les relacions interpersonals, la feina o les seves residències. (Diferència entre els dos mesuraments)	1=Ha empitjorat 2=S'ha mantingut moderat/alt 3=Ha millorat 4=S'ha mantingut baix
X42.HOSTILITAT3	Disposicions i actituds desfavorables i comportaments agressius envers els altres. Se sent atacat fàcilment i s'enfada o es posa agressiu per trivialitats. (Diferència entre els dos mesuraments)	1=Ha empitjorat 2=S'ha mantingut moderat/alt 3=Ha millorat 4=S'ha mantingut baix
X43.IRRESPONSABILITAT3	Disposició a no complir les seves obligacions o compromisos amb els altres. Dificultats per a la presa de decisions i per a l'adquisició i el compliment dels compromisos i responsabilitats propis de la seva edat. Pot mostrar un estil de vida parasitari sobre el seu entorn immediat. No accepta la responsabilitat de les seves pròpies accions, incloent-hi les activitats delictives per les quals ha estat processat o condemnat. (Diferència entre els dos mesuraments)	1=Ha empitjorat 2=S'ha mantingut moderat/alt 3=Ha millorat 4=S'ha mantingut baix

Variables penals	Descripció	Codificació
INGRESOSANTE	Consten ingressos penitenciaris anteriors a la pena base?	0=No 1=Sí
DELICTEPB	Delicte que consta com a principal en la pena base.	Vegeu Annex 2. Codis delicte
TEMPSCONDEMAGRUP2	Total d'anys de condemna agrupats dicotòmic.	1=Menys de 10 anys 2=Més de 10 anys
TEMPSCONDEMAGRUP	Total d'anys de condemna agrupada en tres categories.	1=Fins a 3 anys 2=De 3 a 6 anys 3=Més de 6 anys
TIPUSPENA	Tipus de pena a complir.	1=Presó 2=Presó + llibertat vigilada
RESPCIVIL	Té imposada responsabilitat civil?	1=Sí 2=No
OPV	Hi ha activada sobre ell ordre de protecció a la víctima?	1=Sí 2=No
X1.DELICTEVIOLENT2	Ús de violència física, coerció o amenaces en el moment de cometre el delicte base.	1=Sí 2=No
X2.EDATENEDELICTE2	Edat en el delicte.	1=Fins a 22 anys 2=De 23 a 28 anys 3=Més de 28 anys

X3.INTOXICACIÓDELICTE2	L'individu havia consumit una quantitat significativa de drogues o alcohol en un temps proper a la comissió del delictes base (per exemple, entre una hora i uns minuts abans), o bé durant la mateixa comissió del delictes.	1=Sí 2=No
X4.VICTIMESAMBLESIONS2	Nombre de víctimes amb lesions físiques o psicològiques de gravetat moderada o severa, és a dir, que hagin requerit atenció professional.	1=Més d'1 víctima 2=1 víctima 3=Cap víctima
X5.DURADADELAPENA2	Durada total de la pena efectiva actual que compleix en conjunt (que podria ser el resultat de l'acumulació de diverses condemnes).	1=Fins a 2 anys 2=De 2 a 6 anys 3=Més de 6 anys
X6.TEMPSINIMTERRUMPUTP RESO2	Suma, en dies, del temps d'estada a presó des del darrer ingrés de llibertat, ingrés voluntari o retorn de permís/sortida, fins a la data de l'avaluació.	1=Fins a 1 any 2=D'1 a 3 anys 3=Més de 3 anys
X7.HISTÒRIADEVIOLÈNCIA2	Antecedents de conducta violenta en la comunitat previs al delictes base. S'entén per violència l'acció que produeix un dany real o l'intent o amenaça de danyar una persona o més. S'inclouen en aquesta definició les agressions sexuals i/o físiques, els comportaments amenaçadors clars i la destrucció d'objectes.	1=Sí 2=No
X8.INICIATIVITATDELICTIVA 2	Edat del subjecte en el moment del primer delictes o incident violent conegut.	1=Fins a 16 anys 2=De 17 a 30 anys 3=Més de 30 anys
X9.INCREMENTGRAVETAT2	Increment de la freqüència, gravetat i diversitat dels delictes. Per exemple, comissió d'un nombre més gran de delictes en menys temps, de diferents tipus de delictes, o agreujament de delictes no violents a delictes violents.	1=Sí 2=No
LLIBERTATVIGILADA_POST	Està complint una llibertat vigilada postpenitenciària?	1=Sí 2=No
Variables penitenciàries		
PREVENTIU	Ha estat en presó preventiva per la pena base?	1=Sí 2=No
LLP	Ha sortit en llibertat provisional?	0=No 1=Sí
TRASLLATFORA	Trasllat a un centre penitenciari fora de Catalunya durant la pena base.	0=No 1=Sí

INGRESPENAT	Tipus d'ingrés per complir la condemna.	1=Ingrés de llibertat 2=Ingrés voluntari 3=Altres tipus d'ingrés
CLASINICIAL	Classificació inicial de la pena base.	1=1r grau o art. 10 LOGP 2=2n grau 3=3r grau 4=No classificat
UBICACIONES_AGRUPADES	Dependències diferents agrupades.	1=Més de 40 dependències 2=Entre 20 i 40 dependències 3=Entre 11 i 20 dependències 4= Fins a 10 dependències
UBICACIONESCONFL	Ha passat al llarg de la pena base per mòduls de supervisió especial?	1=Sí 2=No
EXPEDIENTS_DISCIPLINARIS	Durant el compliment de la pena base consten expedients disciplinaris greus o molt greus.	1=Sí 2=No
TRENCAMENT	Evasió, no-retorn o detenció durant permís en la pena base.	1=Sí 2=No
REGRESSIONS1R	Ha tingut regressions a primer grau durant la pena base.	1=Sí 2=No
REGRESSIONS2N	Ha tingut regressions a segon grau durant la pena base.	1=Sí 2=No
PERMISOS	Gaudiment de permisos ordinaris durant la pena base.	0=No 1=Sí
TERCERGRAU	Ha estat classificat en algun moment de la pena base en medi obert?	0=No 1=Sí
TIPUSLD	Situació penitenciària en el moment de la sortida (última classificació).	1=Llibertat definitiva de 1r grau 2=Llibertat definitiva de 2n grau 3=Llibertat definitiva de 3r grau 6=Llibertat condicional
SAMCD_VALORACIÓ	Percentatge valoració SAM CD.	1=Valoracions negatives 2=Valoracions positives
SAC_motivacional	Ha estat donat d'alta en un programa de motivació pel canvi de conducta (delictes sexuals) durant el compliment de la pena base?	0=No 1=Sí
SAC_basic	Ha estat donat d'alta en un programa curt de delictes sexuals durant el compliment de la pena base?	0=No 1=Sí
SAC_intensiu	Ha estat donat d'alta en un programa llarg de delictes sexuals durant el compliment de la pena base?	0=No 1=Sí
SAC_manteniment	Ha estat donat d'alta en un programa recordatori de delictes sexuals durant el compliment de la pena base?	0=No 1=Sí

SAC_extern	Ha estat donat d'alta en un programa d'aplicació en llibertat de delictes sexuals durant el compliment de la pena base?	0=No 1=Sí
RECORREGUTSAC	Trajectòria de programes específics de tractament per delictes sexuals en els quals ha estat inclòs l'intern durant el compliment de la pena base.	0=Cap 1=Només programa Motivacional 2=Només programa Bàsic 3=Només programa Intensiu 4=Només programa Manteniment 5=Només programa Extern 6=Motivacional (Mo) + Bàsic (B) 7=Motivacional + Intensiu(I) 8=Bàsic + Intensiu 9=(B) + (I) + Manteniment (Ma) 10=Bàsic + Manteniment 11=Bàsic + Extern 12=Intensiu + Manteniment 13=Intensiu + Extern (E) 14=(I) + (Ma) + (E) 15=(B) + (I) + (Ma) + (E) 16=(Mo) + (B) + (I) 17=(Mo) +(B) + (I) + (Ma) + (E)
X10.CONFLICTESAMBINTERN2	Genera discussions o baralles, provoca o rep provocacions o pressions per part d'altres companys o utilitza estratègies inadequades per relacionar-se amb altres interns.	1=Sí 2=No
X11.INCOMPLIMENTMESURE S2	Ha incomplert una mesura penal imposada o la supervisió establerta durant el seu compliment.	1=Sí 2=No
X12.EXPEDIENTSDISCIPLINARIS2	Faltes disciplinàries greus o molt greus i altres problemes d'ajust institucional a la presó.	1=Sí 2=No
X13.EVASIONS2	Evasions o fugues d'un centre penitenciari.	1=Sí 2=No
X14.REGRESSIONS2	Evolució negativa durant el tractament penitenciari. Considerar qualsevol moment de la seva història.	1=Sí 2=No
X15.TRENCAMENTDEPERMISSOS2	L'intern ha gaudit de permisos i ha incomplert les normes de compliment.	1=Sí 2=No
X17.DISTÀNCIARESIDÈNCIA CP2	La residència on va el subjecte (amb motiu de la seva sortida en llibertat, de permís, etc.) es troba allunyada del centre penitenciari.	1= Més de 300 km 2=De 100 a 300 km 3=Fins a 100 km

VIAU3	Valoració algorítmica dels ítems relacionats amb la possibilitat de tenir comportaments autolítics (violència autodirigida, diferència entre els dos mesuraments).	1=Ha empitjorat 2=S'ha mantingut moderat/alt 3=Ha millorat 4=S'ha mantingut baix
VIIN3	Valoració algorítmica dels ítems relacionats amb la possibilitat de tenir conductes violentes intrainstitucionals (dins del centre penitenciari, diferència entre els dos mesuraments).	1=Ha empitjorat 2=S'ha mantingut moderat/alt 3=Ha millorat 4=S'ha mantingut baix
REVI3	Valoració algorítmica dels ítems relacionats amb la possibilitat de cometre un nou delicte violent quan surti del centre penitenciari. Diferència entre els dos mesuraments.	1=Ha empitjorat 2=S'ha mantingut moderat/alt 3=Ha millorat 4=S'ha mantingut baix
TRCO3	Valoració algorítmica dels ítems relacionats amb la possibilitat d'incomplir permisos penitenciaris o altres beneficis si se li concedeixen. Diferència entre els dos mesuraments.	1=Ha empitjorat 2=S'ha mantingut moderat/alt 3=Ha millorat 4=S'ha mantingut baix
STATIC99	Valoració del risc de reincidència sexual segons aquesta eina de valoració ACTUARIAL.	1=Baix 2=Baix-moderat 3=Moderat-alt 4=Alt
SVR_20	Valoració del risc de reincidència sexual segons aquesta eina de valoració CLÍNICA ESTRUCTURADA.	1=Baix 2=Moderat 3=Alt
PRESOHOMESBCN	Ha passat en algun moment de la pena base per aquest centre?	0=No 1=Sí
PRESOBRIANS1	Ha passat en algun moment de la pena base per aquest centre?	0=No 1=Sí
PRESOBRIANS2	Ha passat en algun moment de la pena base per aquest centre?	0=No 1=Sí
PRESOQUATRECAMINS	Ha passat en algun moment de la pena base per aquest centre?	0=No 1=Sí
PRESOLLEDONERS	Ha passat en algun moment de la pena base per aquest centre?	0=No 1=Sí
PRESOJOVES	Ha passat en algun moment de la pena base per aquest centre?	0=No 1=Sí
PRESOBERT1BCN	Ha passat en algun moment de la pena base per aquest centre?	0=No 1=Sí
PRESOGIRONA	Ha passat en algun moment de la pena base per aquest centre?	0=No 1=Sí
PRESOFIGUERES	Ha passat en algun moment de la pena base per aquest centre?	0=No 1=Sí
PRESOTARRAG	Ha passat en algun moment de la pena base per aquest centre?	0=No 1=Sí

PRESOOBERTTARRAG	Ha passat en algun moment de la pena base per aquest centre?	0=No 1=Sí
PRESOPONENT	Ha passat en algun moment de la pena base per aquest centre?	0=No 1=Sí
PRESOOBERTLLEIDA	Ha passat en algun moment de la pena base per aquest centre?	0=No 1=Sí
PRESOALTRES	Ha passat en algun moment de la pena base per aquest centre?	0=No 1=Sí
Variables numèriques	Descripció	Codificació
EDATDELICTE	Edat que tenia en el moment del fet principal.	Numèrica
EDATSORTIDA	Edat que tenia en el moment de la sortida de la presó.	Numèrica
EDAT1RINGRÉS	Edat que tenia en el moment del primer ingrés.	Numèrica
TEMPSCONDEMNNA	Total de dies de pena efectiva que acumula.	Numèrica
TEMPS_SEGUIMENT	Temps de seguiment des de la sortida en medi obert.	Numèrica
TEMPS_SEGUIMENT2	Temps de seguiment des de la llibertat definitiva.	Numèrica
SUMADELICTESPB	Nombre total de delictes de la pena base.	Numèrica
NSEXUALS	Nombre de delictes sexuals pels quals compleix condemna en la pena base.	Numèrica
NVIGE	Nombre de delictes per violència de gènere que compleix en la pena base.	Numèrica
NNOVIOLENTS	Nombre d'altres delictes no violents pels quals també compleix condemna en la pena base.	Numèrica
NINGRESANTERIOR	Nombre total d'ingressos penitenciaris anteriors.	Numèrica
NINGRESPOSTERIOR	Nombre d'ingressos penitenciaris posteriors a la pena base.	Numèrica
NUBICACIONS	Nombre total de dependències diferents (cel·les) durant la pena base.	Numèrica
NUBICACIONSCONFL	Nombre total de mòduls de supervisió especial pels quals ha passat durant la pena base.	Numèrica
NUBICACIONSSUMA	Nombre total de dies que ha viscut en mòduls de supervisió especial.	Numèrica
NINCIDENTMOLTGREU	Nombre d'incidents molt greus (art. 108 RP) durant el compliment de la pena base.	Numèrica
NINCIDENTGREU	Nombre d'incidents greus (art. 109 RP) durant el compliment de la pena base.	Numèrica

NREGRESSIONS1R	Nombre de regressions a primer grau durant la pena base.	Numèrica
NREGRESSIONS2R	Nombre de regressions a segon grau durant la pena base.	Numèrica
NPERMISSOSSL	Nombre de permisos ordinaris sol·licitats durant la pena base per part de l'intern.	Numèrica
NPERMISFAVORABLE	Nombre de permisos ordinaris concedits favorablement per part de la Junta de Tractament.	Numèrica
NAGENDAEDUCA	Nombre d'entrevistes recollides al SIPC amb l'educador.	Numèrica
NAGENDAJURIST	Nombre d'entrevistes recollides al SIPC amb el jurista.	Numèrica
NAGENDAPSICO	Nombre d'entrevistes recollides al SIPC amb el psicòleg.	Numèrica
NAGENDATS	Nombre d'entrevistes recollides al SIPC amb el treballador social.	Numèrica
NNIVELLSAM	Nombre de valoracions fetes del SAM (Sistema d'Avaluació Motivacional) en la pena base.	Numèrica
NNIVELLSAMCD	Nombre de valoracions fetes del SAM amb nivell baix (C) o molt baix (D) de motivació en la pena base.	Numèrica
NIVELLSAMCDPERCENTUAL	Pes percentual que tenen les valoracions negatives en el conjunt de valoracions de SAM en la pena base.	Numèrica
NACTIVITATSTOTAL	Nombre total d'activitats de tot tipus (esportives, educatives, culturals, laborals, etc.) donades d'alta durant el compliment de la pena base.	Numèrica
NACTDROGUES	Nombre total d'activitats de tractament de toxicomanies donades d'alta durant el compliment de la pena base.	Numèrica
NACTSM	Nombre total d'activitats de tractament de salut mental donades d'alta durant el compliment de la pena base.	Numèrica
NACTVIDO	Nombre total d'activitats de tractament de violència de gènere/domèstica donades d'alta durant el compliment de la pena base.	Numèrica
NACTDEVI	Nombre total d'activitats de tractament de delictes violents donades d'alta durant el compliment de la pena base.	Numèrica

Variables Static99	Descripció	Codificació
EDATENCARCERACIO		
CONVIVENCIA		
ALTRESCONDEMNESNOSEX		
CONDEMNEPREVIESNOSEX		
N_CONDEMNESANTERIORS		
CONDEM_SEX_SENSECONTAC		
VICTIMA_NOFAMILIAR		
VICTIMA_DESCONDEGUDA		
VICTIMA_MASCULINA		
PUNTIACIO_FINAL		
RISC		
Variables dates	Descripció	Codificació
DATANAIX	Data de naixement.	Variable de data
DATAPRIMINGRES	Data del primer ingrés en un centre penitenciari, sigui com a preventiu o com a penat.	Variable de data
DATADELICTEPB	Data en la qual va cometre el delict principal de la pena base.	Variable de data
DATAPREVENTIU	Data d'ingrés com a preventiu (si va ingressar com a preventiu).	Variable de data
DATATERCERGRAU	Data de la primera classificació en tercer grau.	Variable de data
DATAINICIPB	Data d'inici del compliment de la pena base.	Variable de data
DATACONDICIONAL	Data de la llibertat condicional.	Variable de data
DATAPERMIS	Data del primer permís ordinari de la pena base.	Variable de data
DATATANCAMENT	Data tancament RisCanvi.	Variable de data
DATATANCAMENT2	Data tancament RisCanvi2.	Variable de data
DATAINGRESREINSIPC	Data ingrés/detenció reingrés (SIPC).	Variable de data
DATAREINVIOL	Data de la reincidència violenta.	Variable de data
DATAFI_TREBALLCAMP	Data última revisió del treball de camp.	Variable de data
DATASORTIDAMEDIOBERT	Data de sortida en medi obert.	Variable de data
DATASORTIDA_LD_PB	Data de sortida en llibertat definitiva de la pena base.	Variable de data
DATADELICTEREINSIPC	Data del delict de reingrés (SIPC).	Variable de data
DATADELICTEREINMPA	Data del delict de reingrés (MPA).	Variable de data
DATADELICTEREINCIDENCIA GOBAL	Data del delict de reingrés (en execució penal).	Variable de data

Variables reincidència	Descripció	Codificació
REINDELANTERIOR	Reingrés penitenciari per delictes anterior.	0=No 1=Sí
DELICTEREINSIPC	Delicte principal reincidència del SIPC (Sistema informàtic penitenciari català).	Vegeu Annex 2. Codis delictes
CATDELICTEREINSIPC	Delicte principal de reincidència agrupat per categoria.	1=Contra les persones 2=Contra la llibertat sexual 3=Contra la propietat 4=Drogues 5=Trànsit 6=Altres
TIPUSPENAREINSIPC	Tipus de pena del reingrés.	1=Presó/preventiva 2=Mesura de seguretat 3=RPS 4=LP/CS (localització permanent cap de setmana)
DELICTEREINMPA	Delicte principal reingrés MPA.	Vegeu Annex 2. Codis delictes
MPAPROGRAMA	Programa de MPA aplicat pel delicte comès.	1=Treballs en benefici de la comunitat 2=Tractament ambulatori (TTA) 3=Programa formatiu 4=Mediació 5=Assessorament 6=Altres
NSEXUALSENTENCIAPOST	Nombre de delictes sexuals totals en la sentència posterior a la sortida en llibertat (referent al delicte de la reincidència).	Numèrica
NREINPOSTERIOR	Nombre d'ingressos a CP posteriors a l'alliberament per la pena base.	Numèrica
REINCIDENCIA_SIPC	El delicte de reincidència comporta una pena de presó. Ha reingressat al SIPC.	1=Sí 2=No
REINCIDENCIA_MPA	El delicte de reincidència comporta una mesura penal alternativa.	1=Sí 2=No
TEMPSREINCIDIR	Temps que ha trigat a reincidir en execució penal (SIPC+MPA) des de l'alliberament per la pena base.	Numèrica
TEMPSREINCIDIRAGRUPADA	Temps que ha trigat a reincidir en execució penal agrupada per anys	1=Fins a 1 any 2=D'1 a 2 anys 3=De 2 a 3 anys 4=De 3 a 4 anys 5=4 anys o més
VIOLDELICTEREINSIPC	Violència en el delicte de reingrés al SIPC.	1=Violent 2=No violent
Reincidència_sexual	Reincidència en delicte sexual en execució penal.	1=Sí 2=No

Reincidència_violenta	Reincidència en delictes violents no sexuals en execució penal.	1=Sí 2=No
TIPUSVIOLENCIAREINCIDENCIA	Tipologia del delictes de reincidència en execució penal.	1=Delictes sexuals 2=Delictes violents 3=Delictes no violents
REINCIDÈNCIA_EXECUCIÓ PENAL	Ha reincidit en execució penal? Considerar la comissió de delictes que comporten l'entrada a presó o la aplicació d'una mesura penal alternativa.	1=Sí 2=No

Annex 2: Codis país

Codi	País	Codi	País	Codi	País	Codi	País
0	Espanya	279	Dubai	455	Jordània	255	República Centreafricana
404	Afganistan	210	Egipte	118	Kazakhstan	160	Regne Unit
102	Albània	441	Emirats Àrabs	224	Kenya	208	República de Benín
103	Alemanya	333	Equador	123	Kirguizistan	207	República de Burundi
201	Algèria	125	Eslovènia	458	Kuwait	134	República Eslovaca
107	Andorra	0	Espanya	461	Laos	204	República Ruandesa
257	Angola	336	Estats Units	226	Lesotho	206	República del Zaire
305	Antilles britàniques	108	Estònia	110	Letònia	132	República Txeca
301	Antilles franceses	213	Etiòpia	464	Líban	260	Reunion
302	Antilles holandeses	512	Fiji	225	Libèria	266	Rhodèsia (nul)
600	Apàtrida	473	Filipines	228	Líbia	157	Romania
407	Aràbia saudita	121	Finlàndia	143	Liechtenstein	203	Ruanda (nul)
304	Argentina	124	França	111	Lituània	179	Rússia
116	Armènia	253	Gabon	140	Luxemburg	178	Rússia (nul)
501	Austràlia	215	Gàmbia	129	Macedònia	368	Saint-Pierre i Miquelon
109	Àustria	114	Geòrgia	468	Mahé-Seychelles	261	Sàhara
117	Azerbaidjan	219	Ghana	467	Malàisia	371	Salvador
352	Bahames	154	Gibraltar	239	Malawi	170	San Marino
410	Bahrain	338	Granada	230	Madagascar (república)	369	Santa Lucia
471	Bangladesh	127	Grècia	231	Mali	285	Sao Tomé i Príncipe
303	Barbados	342	Guaiana Francesa	199	Malta	264	Senegal
175	Bèlgica	339	Guatemala	234	Marroc	128	Sèrbia i Montenegro
347	Belize	222	Guinea Bissau	350	Martinica	265	Sierra Leone
306	Bermudes	229	Guinea Conakry	235	Mauritània	479	Singapur
105	Bielorússia	221	Guinea Equatorial	351	Mèxic	482	Síria
413	Birmània	220	Guinea,nul	259	Moçambic	263	Somàlia
307	Bolívia	341	Guyana	113	Moldàvia	422	Sri Lanka
131	Bòsnia-Herzegovina	345	Haití	141	Mònaco	273	Sud-àfrica
202	Botswana	348	Hondures	283	Namíbia	267	Sudan
310	Brasil	434	Hong Kong	423	Nepal	163	Suècia
469	Brunei	130	Hongria	353	Nicaragua	166	Suïssa
112	Bulgària	403	Iemen	237	Nigèria	374	Surinam
276	Burkina Faso	491	Iemen nord (nul)	236	Níger	274	Swaziland
419	Cambotja	401	Iemen sud (nul)	142	Noruega	122	Tadjikistan
256	Camerun	414	Illes Maldives	510	Nova Zelanda	483	Tailàndia
313	Canadà	227	Illes Maurici	460	Oman	428	Taiwan
280	Cap Verd	281	Illes Seychelles	145	Països Baixos	282	Tanzània
319	Colòmbia	437	Índia	470	Pakistan	269	Togo
254	Congo Brazzaville	440	Indonèsia	450	Palestina	373	Trinitat i Tobago
432	Corea del Nord	443	Irak	356	Panamà	270	Tunísia
433	Corea del Sud	446	Iran	511	Papua Nova Guinea	119	Turkmenistan
223	Costa d'Ivori	133	Irlanda	359	Paraguai	172	Turquia
322	Costa Rica	136	Islàndia	362	Perú	205	Txad
126	Croàcia	161	Islas Channel	148	Polònia	299	Txad (nul)
325	Cuba	449	Israel	151	Portugal	169	Txecoslovàquia (nul)
999	Desconegut	139	Itàlia	327	Puerto Rico	104	Ucraïna
115	Dinamarca	181	Iugoslàvia	411	Qatar		
209	Djibouti	349	Jamaica	331	República Dominicana		
		452	Japó				

Codi	País
238	Uganda
377	Uruguai
120	Uzbekistan
380	Veneçuela
487	Vietnam
435	Xangai (nül)
316	Xile
425	Xina
431	Xipre
262	Zàmbia
277	Zimbabwe
278	Zomba

Annex 3: Codis delictes

V = Delicte violent

Codi	Delicte
9262	Alteració de preus en concursos i subhastes
3003	Abandonament destí
1203	Abandonament família
609	Abandonament funcions públiques
1204	Abandonament nens
3004	Abandonament residència militar
3001	Abandonament servei militar
8020	Abandonament destí o residència militar
9226	Abandonament familiar menors o incapacitats
9407	Abandonament de destinació
3900	Abastiment
8016	Abús autoritat militar
612	Abús contra l'honestedat
902	V Abús deshonest
9448	Abús funcionari en la seva funció
9183	V Abús o agressió sexual a menor de 13 anys
9443	V Abús sexual del funcionari en ús de les seves funcions
9181	V Abusos sexuals
90181	V Abusos sexuals de violència de gènere
124	Activitat lucrativa per càrrec públic
9182	V Actes sexuals contra menors de 13 a 16 anys
9456	Acusació o denúncia falsa
907	Adulteri
5908	Afavoriment i tràfic de drogues
9470	Afavoriment de l'evasió
304	Afavoriment d'evasió
9178	V Agressió sexual
90178	V Agressió sexual de violència de gènere
912	V Agressions sexuals
9257	Aixecament de béns
1306	Alçament de béns
9169	V Amenaça
2806	V Amenaça a autoritats militars
1207	V Amenaces
90171	V Amenaces de violència de gènere
94903	Amenaces, calúmnies i injúries a la Corona
607	Anticipació de funcions públiques
5900	Aplicació de la llei de perillositat social
5800	Aplicació de la llei d'ociosos i malfactors
152	Apologia de la rebel·lió
9252	Apropiació indeguda
112	Arrogació d'atribucions judicials
8041	Art.2 l.o.8/84 objecció de consciència
9139	V Assassinat
90139	V Assassinat de violència de gènere
9184	V Assetjament sexual

Codi	Delicte
91830	V Assejament sexual cibernètic a menors de 13 anys
90184	V Assejament sexual de violència de gènere
160	Associació il·lícita
110	Associació il·lícita (fins 17/7/83)
9515	Associació il·lícita
126	Atac a la independència judicial
8008	V Atemptat contra autoritats militars
8040	Atemptat contra medis i recursos
132	V Atemptat
2805	V Atemptat autoritats militars
9572	V Atemptat banda armada
9550	V Atemptat contra l'autoritat
8004	Atemptat contra medis o recursos defensa nacional.
144	V Atracament mà armada
804	V Auxili o inducció al suïcidi
9143	V Auxili o inducció al suïcidi
2802	Auxili rebel·lió
9144	V Avortament
90144	V Avortament de violència de gènere
9146	V Avortament per imprudència
149	V Bandes armades
4101	V Bandidatge
4100	V Bandidatge i terrorisme
9154	V Baralla tumultuària
810	V Batussa tumultuària
9301	Blanqueig de capitals
135	Blasfèmia
9368	Contra elaboració tràfic drogues
104	Contra forma de govern
300	Contra l'administració de justícia
8036	Contra l'administració de justícia militar
103	Contra altres organismes de l'estat
8007	Contra sentinella, autoritat militar, força armada o policia militar
9510	Contra drets fonamentals i llibertats públiques
8034	Contra deures comandament buc o aeronau
3606	Contra deures del càrrec a bord
8035	Contra deures del servei o ajuts
120	Contra dret a lliure emissió pensament
3703	V Contra dret de gents
1100	Contra estat civil de les persones
3000	Contra fins i mitjans acció exèrcit
8037	Contra hisenda en àmbit militar
2807	Contra l'honor autoritat militar
9536	Contra la integritat de les comunicacions
9535	Contra la integritat de la correspondència
9379	Conducció sota influència begudes o anàlogues
9492	Contra institucions de l'estat
8033	Contra la integritat buc o aeronau militar
119	Contra la inviolabilitat de correspondència
118	Contra la inviolabilitat del domicili
8006	Contra la nació espanyola i institucions
2700	Contra la seguretat de la pàtria

Codi	Delicte
5	Contra la seguretat exterior de l'estat
3603	Contra llei i usos int. tràfic naval
1211	Contra la llibertat i seguretat en el treball
150	Contra la llibertat sindical i dret de vaga
9522	Contra la llibertat de consciència
9539	Contra la llibertat d'associació
121	Contra el lliure exercici dels drets cívics
600	C. per func. púb. en exercici del càrrec
8023	Contra la prestació del servei militar
9527	Contra la prestació social substitutòria
9325	Contra recursos naturals i medi ambient
420	Contra la salut pública i el medi ambient
2800	Contra la seguretat de l'estat i l'exèrcit
8000	Contra la seguretat i defensa nacional
100	Contra la seguretat interior de l'estat
4202	Caça
9336	Caça o pesca amb mitjans destructius
9334	Caça o pesca d'espècies amenaçades
9335	Caça o pesca no autoritzada
9205	Calúmnia
9504	Calúmnies, injúries i amenaces al Govern, TS i TC
116	Can. il. l. domicili o residència
1103	Celebració matrimoni il·legal
9538	Censura prèvia
123	Clausura il·legal establiment ensenyament
9172	V Coacció
90172	V Coacció de violència de gènere
9576	V Col·laboració banda armada
95761	V Col·laboració amb organització o grup terrorista
2	Comprometre la pau o independència Estat
9329	Concessió llicències il·legals
1308	Concurs o insolvència punible
93792	Conducció influència begudes o anàlogues
9384	Conducció sense permís
412	Conducció sota influència de begudes
9381	Conducció temerària
93791	Conducció velocitat superior a la permesa
1213	Conspiració o acon. llocs detenció il·legal
9141	V Conspiració homicidi o assassinat
125	Conspiració provocació o inducció a delinquir
3705	Contra autoritat aèria
101	Contra cap d'estat o successor
8030	Contra decòrum militar
3002	Contra deures sentinella
8025	Contra deures de comandament
8022	Contra deures de presència
8017	Contra deures del servei
8011	Contra disciplina militar
3602	V Contra dret de gents
9311	Contra dret dels treballadors
700	Contra economia pública
8028	Contra eficàcia del servei

Codi	Delicte
9605	V Contra el dret de gents
9526	Contra el respecte als difunts
9318	Contra els drets dels ciutadans estrangers
9523	Contra els sentiments religiosos
9310	Contra hisenda pública en comptabilitat obligatòria
900	Contra honestedat
1000	Contra honor
2903	Contra honor militar
3607	Contra integritat del buc
9175	Contra integritat moral
3605	Contra interès del servei
3100	Contra interessos de l'exèrcit
9534	Contra inviolabilitat domicili
9485	Contra la corona
9305	Contra la hisenda pública
90175	Contra la integritat moral de violència de gènere
9529	Contra la llibertat individual
9359	Contra la salut pública
9307	Contra la seguretat social
9537	Contra l'assistència d'advocat
148	Contra la llibertat d'associació
128	Contra la llibertat de consciència
147	Contra la llibertat de reunió
108	Contra la llibertat d'expressió
1200	Contra la llibertat i seguretat
9540	Contra la llibertat reunió
910	V Contra la llibertat sexual
3604	Contra ordre i disciplina buc
9589	Contra pau independència de l'estat
800	V Contra les persones
9608	Contra les persones béns conflicte armat
9604	Contra la prestació servei militar
2200	Contra la propietat
3701	Contra la seguretat d'aeronau
411	Contra la seguretat del tràfic
475	Contra la seguretat en el treball
3702	Contra el trànsit aeri
9800	Contraban
4301	Contraban màxima quantia
4302	Contraban menor quantia
4303	Contraban mínima quantia
92860	Corrupció entre particulars
905	V Corrupció menors
9445	Corrupció transaccions comercials internacionals
414	Creació greu risc per circular
1323	Dany
3610	Dany naval
9263	Danys
9265	Danys a medis de forces armades o seguretat
3601	Danys cables submarins
9264	Danys informàtics
9267	Danys per imprudència greu

Codi	Delicte
3710	Danys relatius trànsit aeri
9255	Defraudació fluid elèctric o anàloga
1305	Defraudació
1314	Defraudació de fluid
9306	Defraudació UE
3700	Delicte aeri
9290	Delicte societari
145	Denegació de prestació per discriminació
606	Denegació auxili
8027	Denegació auxili militar
9412	Denegació d'auxili
117	Deportació o exili il·legal
136	Desacatament
2808	Desacatament autoritat militar
8039	Descobriments i revelació de secrets
9197	Descobriments i revelació de secrets
1209	Descobriments de secrets
3005	Deserció
8021	Deserció militar
8018	Deslleialtat
9465	Deslleialtat professional
9410	Desobediència
8015	Desobediència a superior
138	Desordre públic
9557	Desordres públics
115	Desterrament il·legal
3103	Destrucció indeguda documentació militar
114	V Detenció il·legal
1201	V Detenció il·legal de particulars
9163	V Detenció il·legal
90163	V Detenció il·legal de violència de gènere
141	Dipòsit d'armes i municions
9573	Dipòsit d'armes banda armada
9566	Dipòsit d'armes o municions
5907	Ebris i toxicòmans
421	Elaboració, tinença i tràfic de drogues
9801	Electoral
9451	Encobriment
4800	Entrada clandestina territori nacional
903	Escàndol públic
3600	Especif. sanc. trib. marina
2702	Espionatge
8002	Espionatge militar
9248	Estafa
9571	Estrall o incendi banda armada
1320	Estrall
9346	Estralls
95721	Estralls o incendis organització i grups terroristes
9347	Estralls per imprudència
904	V Estupre
9437	Exacció il·legal
9578	Exaltació del terrorisme

Codi	Delicte
5904	Exercici i afavoriment de la prostitució
217	Exercici professional sense títol
9185 V	Exhibicionisme i provocació sexual
909 V	Exhibicionisme i provocació sexual
9189 V	Exhibicionisme o pornografia menor o incapaç
1313	Expedició xec descobert
9541	Expropiació il·legal
9243 V	Extorsió
2902	Extralimitació en l'exercici comandament
90620 V	Falta d'amenaçes, coaccions, injúries, violència de gènere
2006	Falta relat. espectacles o obert. est.
2001	Falta afecta la policia municipal
2401 V	Falta amb resultats lesius per a persones
9398	Falsificació de certificats per funcionari
9397	Falsificació certificats facultatiu
9399	Falsificació certificats per particular
1802	Falsificació com a mitjà pertur. altres béns jurídics
2102 V	Falta contra integritat corporal
2000	Falta contra interessos generals i règim poblacional
2103 V	Falta contra llibertat i seguretat individual
2004	Falta contra seguretat col·lectiva
9392	Falsificació document públic oficial o mercantil
9394	Falsificació despatxos telecomunicació
9390	Falsificació documents per funcionari
9395	Falsificació documents privats
1901	Falta d'ofensa contra sentiments religiosos i moral
2208	Falta entrada il·lícita en propietat aliena
111	Falta il·legalitat establiment ensenyament
2300	Falta infracció reglament o ban de govern
1903	Faltes lleus pertorbació de tranquil·litat
3303	Falta no incorporació a files en temps de pau
2005	Falta rel. polic. costums i responsabilitat moral pública
2002	Falsificació relativa a la circulació de moneda
1902	Falta respecte acatament o obediència a l'autoritat
9400	Fabricació o tinença d'útils per a la falsificació
5912	Facilitació entrada territori nacional
9258	Fallida fraudulenta
302	Fals testimoni
9458	Fals testimoniatge
210	Falsedat document mercantil
201	Falsedat firm. o est. cap estat
200	Falsedat
9308	Falsedat ajuts de l'Administració
204	Falsedat placa de matrícula
3708	Falsedat relacionada amb trànsit aeri
212	Falsificació document d'identitat
211	Falsificació despatx telegràfic
213	Falsificació certificat
206	Falsificació document de crèdit
209	Falsificació documents privats
208	Falsificació documents públics
9389	Falsificació efectes timbrats

Codi	Delicte
202	Falsificació firma ministres
9386	Falsificació de moneda
203	Falsificació de segells o marques
93990	Falsificació de targetes de crèdit
9630	Falta abandonament instruments perillosos
9636	Falta activitat sense assegurança
1904	Falta contra fe pública
2104	Falta contra honor
2101 V	Falta contra la vida
1900	Falta contra l'ordre públic
2106 V	Falta contra menors
2100 V	Falta contra persones
9631	Falta custòdia animals perillosos
9633	Falta d'alteració de l'ordre
9624	Falta d'alteració de termes
9620 V	Falta d'amenaçes, coacció
9625	Falta de danys
9626	Falta de danys béns immobles
9627	Falta de frau
9623	Falta de furt
9617 V	Falta de lesions
90617 V	Falta de lesions de violència de gènere
9632 V	Falta de maltractament animals
9634	Falta de respecte autoritat
9622	Falta de sostracció d'un menor
9618	Falta del deure d'assistència
3302	Falta deserció
9621	Falta d'imprudència
2207	Falta d'incendi
9635	Falta d'invasió de domicili
9637	Falta d'ús indegut d'uniforme
2204	Falta d'usurpació
9629	Falta expedició valors falsos
1800	Falta impremta
2400	Falta imprudència
3301	Falta militar greu
3305	Falta militar lleu
6100	Falta penal genèrica
2402	Falta resultats danys
2003	Falta tipus sanitari
3300	Faltes
1801	Faltes pròpiament dites
6000	Fets casuals
220	Fiscal
9436	Frau
92820	Frau d'inversors
3101	Frau militar
3609	Frau naval
9234	Furt
9607 V	Genocidi
9385	Greu risc per circular
5917	Habitualitat criminal

Codi	Delicte
9138	V Homicidi
90138	V Homicidi de violència de gènere
9142	V Homicidi imprudent
3800	I.altres lleis penals especial
1404	I.amb infracció regl. amb vehi.
1402	I.amb infracció reglaments
1311	I.dret propietat industrial
2804	I.f. armada
3612	I.legislació administrativa naval
5600	I.llei policia ferrocarrils
5100	I.lleis protectores de menors
401	I.lleis sobre inhumacions
4600	I.matèria emissions radioelect.
4700	I.matèria energia nuclear
4304	I.matèria gèn. o efectes estan
5400	I.matèria ordre públic (im. mult.)
6300	I.penada al codi penal (genèri.)
2600	I.penada pel cod. just. militar
5700	I.policia minera i metal·lúrgica
1405	I.punible amb vehicle de motor
1317	I.regles cases de préstecs
1403	I.temerària amb vehicle motor
9227	Impagament prestacions econòmiques familiars
6200	Impagats multes
107	Impresos clandestins
1400	Imprudència punible
1401	Imprudència temerària
9351	Incendi
9357	Incendi en béns propis
9352	Incendi forestal
9356	Incendi no forestal
5915	Inclinació delictiva
4900	Incompliment lleis laborals i prevenció social
9224	Inducció de menors a abandonament domicili
805	V Infanticidi
9416	Infidelitat custòdia documentació particular
9413	Infidelitat contra deures funcionari
602	Infidelitat custòdia de presos
603	Infidelitat custòdia documents
9284	Informació privilegiada
4300	Infracció contraban i defraudació
1310	Infracció drets d'autor
4500	Infracció llei d'emigració
5300	Infracció llei monts
5500	Infracció llei pesca
4200	Infraccions llei de caça
137	Injúria, insult o amenaça fun.
9208	Injúria
9206	Injúria (fora d'ús)
8010	Injúries als exèrcits
9496	Injúries Corts Generals i Assemblees Legislatives
2812	Injúries institucions armades

Codi	Delicte
9505	Injúries o amenaces a l'exèrcit o forces de seguretat
2901	Insubordinació
8013	Insubordinació militar
8014	Insult a superior militar
4305	Intr. territ. esp. gèn. prohibits
9403	Intrusisme
3006	Inutil. servei militar
501	Joc il·lícit
500	Jocs il·lícits
7000	LO 11/1980 (terrorisme)
7001	LO 11/1980 apartat a
7002	LO 11/1980 apartat b
7003	LO 11/1980 apartat c
7004	LO 11/1980 apartat d
7005	LO 11/1980 apartat e
7006	LO 11/1980 apartat f
90148	V Lesió de violència de gènere
9147	V Lesions
9157	V Lesions al fetus
90157	V Lesions al fetus de violència de gènere
9158	V Lesions al fetus per imprudència
9152	V Lesions per imprudència
77002	V Maltractament familiar
9554	V Maltractament o resistència força armada
9337	V Maltractament d'animals domèstics o amansats
90153	V Maltractaments de violència de gènere
9432	Malversació
614	Malversació de cabals públics
9159	Manipulació genètica
1315	Maquillar i alteració preu coses
9217	Matrimoni il·legal
5906	Mendicitat i explotació
5914	V Menors pervertits
5909	Menyspreu normes convivència
5200	Monetari
91492	V Mutilació genital
8024	Negativa complir servei militar
9383	Negativa a proves d'alcoholèmia
3011	Negativa prestació servei militar
8029	Negligència o imprudència acte servei
3010	Negligència
3707	Negligència exercici comandament aeri
9439	Negociació activitats prohibides
617	Negociació prohibida funcionaris
9999	9 No consta
9000	9 No consta cap delicte
611	Nomenaments il·legals
9408	Omissió deure perseguir delictes
9463	Obstrucció a la justícia
214	Ocupació fraudulenta béns o indústries
5901	Ociosos habituals
3102	Ocupació indeguda documentació militar

Codi	Delicte
9450	Omissió deure perseguir delictes
9195	Omissió deure socors
308	Omissió impediment detecció delictes
1212	Omissió socors
95700	Organització criminal
95711	Organització i grup terrorista
803	V Parricidi
2206	Pasturatge abusiu
5913	Perillositat tràfic
608	Prolongació funcions públiques
5502	Pesca
96160	Pirateria
3711	Polissonatge aeri
3611	Polissonatge naval
5910	Predisposició delictiva
9406	Prevaricació
9446	Prevaricació jutges magistrats
9320	Prevaricació urbanística
5905	Promoció i comerç pornogràfic
139	Propaganda il·legal
908	Prostitució
9188	V Prostitució majors o menors amb violència
9187	V Prostitució menors o incapaces
9345	Relatiu a l'energia nuclear i radiacions
9513	Relatiu a la manifestació il·lícita
9278	Relatiu al mercat i consumidors
9273	Relatiu a la propietat industrial
9270	Relatiu a la propietat intel·lectual
906	V Rapte
306	Realització arbitratge propi dret
9455	Realització arbitratge dret propi
9472	Rebel·lió
2801	Rebel·lió militar
9298	Receptació
1318	Receptació o encobriment
113	Reclamacions indegudes causes criminals
9556	Resistència o desobediència
9598	Relatius a la defensa nacional
9332	Relatius flora i fauna
133	Resistència
9449	Retard maliciós en l'administració de justícia
109	Reunió o manifestació il·legal
8003	Revelació secrets o informacions
1210	Revelació secrets
410	Risc
9382	Risc greu per circular
9348	Risc provocat per explosius i altres agents
809	V Robatori amb violència o intimidació
9244	Robatori i furt d'ús de vehicles
9237	Robatori
3709	Robatori a bord d'aeronaus
9238	Robatori amb força de les coses

Codi	Delicte
808	V Robatori amb homicidi
9240	V Robatori amb intimidació
9239	V Robatori amb violència
9242	V Robatori amb violència i intimidació
9241	Robatori en casa habitada
5902	Rufians i proxenetes
9324	Sobre patrimoni artístic imprudència greu
9220	Sobre particular o alteració paternitat
9544	Sedició
8012	Sedició militar
3704	V Segrest d'aeronaus
90164	V Segrest de violència de gènere
9164	V Segrest
9457	Simulació de delicte
9321	Sobre el patrimoni artístic
9319	Sobre ordenació del territori i urbanisme
9289	Sostracció propietat d'utilitat social
9419	Suborn
9577	Subversió ordre constitucional
6001	V Suïcidi
1101	Supòsit de part
37	Suspensió article 27 del Codi penal
9225	V Sostracció de menors
1202	V Sostracció de menors
4102	V Terrorisme
9563	Tinença d'armes
9568	Tinença d'explosius
1322	Tinença eines per robar
9173	V Tortura
151	V Tortures
9174	Tracte degradant
91770	V Tràfic d'éssers humans
9428	Tràfic d'influències
93180	Tràfic il·legal de persones o immigració clandestina
91560	Tràfic il·legal òrgans humans
9581	Traïció
8001	Traïció militar
305	Trencament de condemna de privació permís conduir
9468	Trencament de condemna
90468	Trencament de condemna o mesura d'allunyament de violència de gènere
9223	Trencament deures de custòdia
8026	Trencament servei militar
9402	Ús funcions públiques
2810	Ultratge a la bandera
2809	Ultratge a la nació
2811	Ultratge a l'himne nacional
8009	Ultratge a la nació i símbols
9543	Ultratges a Espanya
8031	Ús indegut uniforme o distincions militars
3304	Ús indegut atributs temps pau
216	Ús indegut de nom o títol
3009	Ús indegut indumentària militar

Codi	Delicte
1316	Usura
9245	Usurpació
610	Usurpació d'atribucions
9506	Usurpació d'atribucions
9401	Usurpació d'estat civil
1102	Usurpació d'estat civil
215	Usurpació de funcions
9232	Utilització de menors per a mendicitat
5911	Utilització d'armes o instruments intimidadors
1303	Utilització il·legal de vehicle C184 motor aliè
1214	Utilització de nens per a mendicitat
131	Vaga o coacció il·legal
1416	Vexacions injustes
901	V Violació
9202	Violació de domicili
8005	Violació de dependència militar
1206	Violació de domicili
604	Violació de secrets
9417	Violació de secrets funcionari
9418	Violació de secrets particular
402	Violació de sepultures
91732	V Violència domèstica habitual
91530	V Violència domèstica no habitual
9153	V Violència física sobre persones
90173	V Violència habitual de gènere

Annex 4: Variables de reinserció

Taula 13. Qüestionari de Salut General (GHQ-12; Goldberg i Williams, 1988)

Variable	Descripció	Codificació
Variables comunes a la versió A i B		
GHQ-12 1	Salut general	1=Millor que mai 2=Com sempre 3=Menys de l'habitual 4=Molt pitjor de l'habitual
GHQ-12 2	Salut general	1=No, en absolut 2=Igual que sempre 3=Més de l'habitual 4=Molt més de l'habitual
GHQ-12 3	Salut general	1=Més de l'habitual 2=Com sempre 3=Menys de l'habitual 4=Molt menys de l'habitual
GHQ-12 4	Salut general	1=Més de l'habitual 2=Com sempre 3=Menys de l'habitual 4=Molt menys de l'habitual
GHQ-12 5	Salut general	1=No, en absolut 2=Com sempre 3=Més de l'habitual 4=Molt més de l'habitual
GHQ-12 6	Salut general	1=No, en absolut 2=Com sempre 3=Més de l'habitual 4=Molt més de l'habitual
GHQ-12 7	Salut general	1=Més capaç de l'habitual 2=Com sempre 3=Menys capaç de l'habitual 4=Molt menys capaç de l'habitual
GHQ-12 8	Salut general	1=Més de l'habitual 2=Com sempre 3=Menys de l'habitual 4=Molt menys de l'habitual
GHQ-12 9	Salut general	1=No, en absolut 2=No Més de l'habitual 3=Més de l'habitual 4=Molt més de l'habitual
GHQ-12 10	Salut general	1=No, en absolut 2=No més de l'habitual

Variable	Descripció	Codificació
Variables comunes a la versió A i B		
		3=Més de l'habitual 4=Molt més de l'habitual
GHQ-12 11	Salut general	1=No, en absolut 2=No més de l'habitual 3=Més de l'habitual 4=Molt més de l'habitual
GHQ-12 12	Salut general	1=Més feliç de l'habitual 2=Com sempre 3=Menys feliç de l'habitual 4=Molt menys feliç de l'habitual

Taula 14. Criminal Sentiment Scale-Modified (CSS-M; Simourd, 1997)

Variable	Descripció	Codificació
Variables comunes a la versió A i B		
CSS-M 1 a CSS-M 50	Actituds criminals	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)

Taula 15. Qüestionari dissenyat *ad hoc*

Variable	Descripció	Codificació
Variables comunes a la versió A i B		
Impulsivitat		
Ítem 1 a Ítem 10	Impulsivitat	1=Jo no soc gens així 2=Jo soc poc així 3=Jo soc una mica així 4=Jo soc força així 5=Jo soc molt així
Estada en el centre penitenciari		
Ítem 11 a Ítem 18	Percepció subjectiva sobre l'estada al centre penitenciari	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Participació en programes dins del centre penitenciari		
Ítem 19	Formació	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Ítem 20	Oci	0=En desacord (No) 1=Indecís (?)

Variable	Descripció	Codificació
Variables comunes a la versió A i B		
		2=D'acord (Sí)
Ítem 21	Laboral	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Ítem 22	Sanitari	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Ítem 23	Psicològic	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Ítem 24 a Ítem 26	Relacions socials	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Ítem 27	Relacions socials	1=Molt 2=Bastant 3=Una mica 4=Poc 5=Molt poc 6=Gens
Ítem 28 a Ítem 31	Relacions socials	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Família		
Ítem 32 a Ítem 39.1	Nucli de convivència en llibertat	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Ítem 39.2	Nucli de convivència en llibertat	Variable cadena
Ítem 40 a Ítem 46	Relacions familiars	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Ítem 47	Relacions familiars	1=Molt bones 2=Força bones 3=Bones 4=Regulars 5=Dolentes 6=Molt dolentes
Vivenda		
Ítem 48	Accés a habitatge	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)

Variable	Descripció	Codificació
Variables comunes a la versió A i B		
Ítem 49	Accés a habitatge	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Salut		
Ítem 50 a Ítem 58	Problemes amb el consum de substàncies	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Ítem 59.1	Problemes amb el consum de substàncies	Variable cadena
Ítem 59.2	Problemes amb el consum de substàncies	1=Bé 2=Regular 3=Malament
Ítem 60	Problemes amb el consum de substàncies	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Relació amb la justícia		
Ítem 61 a Ítem 64	Contacte previ amb la justícia o centres de protecció	0=Mai 1=Una vegada 2=Moltes vegades
Feina		
Ítem 65 a Ítem 70	Professió i trajectòria laboral	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Ítem 71.1	Professió i trajectòria laboral	Variable cadena
Ítem 71.2	Professió i trajectòria laboral	Variable numèrica
Oci i aficions		
Ítem 72 a Ítem 74	Ocupació del temps d'oci i aficions	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Ítem 75	Ocupació del temps d'oci i aficions	1=Sol 2=Amb els meus amics 3=Amb la meua família
Ítem 76	Ocupació del temps d'oci i aficions	Variable cadena
Amistats		
Ítem 77 a Ítem 78	Relacions socials	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Religió		
Ítem 79	Pràctiques religioses	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)

Variable	Descripció	Codificació
Variables comunes a la versió A i B		
Present i futur immediat		
Ítem 80 a Ítem 120	Expectatives sobre el futur i percepció d'autoeficàcia	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Ítem 121 a Ítem 129	Utilització de recursos comunitaris	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Ítem 130 a Ítem 135	Expectatives sobre el futur i percepció d'autoeficàcia	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Ítem 136 a Ítem 137	Expectatives sobre el futur i percepció d'autoeficàcia	1=Molt bé 2=Força bé 3=Bé 4=Regular 5=Malament 6=Molt malament
Ítem 138 a Ítem 143	Expectatives sobre el futur i percepció d'autoeficàcia	0=En desacord (No) 1=Indecís (?) 2=D'acord (Sí)
Ítem 144	Expectatives sobre el futur i percepció d'autoeficàcia	1=Molt (Sí) 2=Força 3=Una mica 4=Poc 5=Molt poc 6=Gens (No)

Taula 16. *Clinical Outcomes in Routine Evaluation-Short Form B* per a homes (CORE-SFB; Core System Group, 1998; Feixas *et al.*, 2012)

Variable	Descripció	Codificació
Variables comunes a la versió A i B		
CORE-SFB 1 a CORE-SFB 18	Progrés terapèutic (benestar subjectiu, problemes i símptomes, funcionament general, risc)	1=Mai 2=Molt poques vegades 3=Algunes vegades 4= Moltes vegades 5=Sempre o gairebé sempre

Taula 17. Qüestionari d'autonomia personal

Variable	Descripció	Codificació
Variables comunes a la versió A i B		
AUTO 1 a AUTO 17	Avaluació d'activitats que impliquen un cert grau d'autonomia personal	1=Fàcil 2=Menys fàcil 3=Difícil

Taula 18. Personal Agency for Desistance Scale (PADS; Lloyd, 2009)

Variable	Descripció	Codificació
Variables comunes a la versió A i B		
PADS 1 a PADS 10	Desistiment delictiu	1=Totalment en desacord 2=En desacord 3=Ni sí, ni no 4=D'acord 5=Totalment d'acord